

Een betere match tussen vraag en aanbod

Eindrapport van een onderzoek naar de aansluiting tussen de vragen en behoeften van Turks-Nederlandse jeugdigen en gezinnen en het bestaande aanbod aan preventie, ondersteuning, hulp en zorg

Mei 2015

Gert van den Berg (NJI, projectleider)

Hans Bellaart (Tamam)

Hasan Yar (Robero)

Nederlands
Jeugd
instituut



Ro-be-Ro
Bureau voor Algemeenschappelijke Oudersteuning

Training en advies
Tamam

Inhoud

Inleiding	4
1. Het probleem en het onderzoek	6
1.1 Opbouw van het onderzoek	6
2. Turkse gezinnen en jeugdigen in Nederland	9
2.1 Aantallen.....	9
2.2 Aantal jeugdigen.....	11
3. Opvoeding in Turkse gezinnen.....	16
3.1 Jonge Turkse ouders	18
3.2 Zoeken naar een nieuwe balans.....	18
3.3 Verschillen tussen ouders en kinderen.....	19
4. Maatschappelijke positie en problematiek	20
4.1 Onderwijs.....	20
4.2 Arbeidsmarkt.....	21
4.3 Uitsluiting, identiteit en segregatie	22
4.4 Psychosociale problemen.....	23
4.5 Criminaliteit	24
5. Bereik en toegankelijkheid jeugdvoorzieningen.....	26
5.1 Inleiding.....	26
5.2 Signaleren van problemen	26
5.3 Huisarts	26
5.4 Opvoedingsondersteuning.....	26
5.5 Jeugdzorg.....	27
5.6 Aansluiting vraag – aanbod.....	33
6. Initiatieven vanuit de Turkse gemeenschap	40
6.1 Jeugdinternaten	40
6.2 Weekendscholen.....	42
6.3 Vrouwenorganisaties.....	42
6.4 Oudercomités	42
6.5 Jongerenorganisaties	43
6.6 Marktgerichte initiatieven	43
7. Initiatieven vanuit reguliere jeugdinstituten.....	46
7.1 Erkende interventies	47
7.2 Niet opgenomen interventies.....	48

7.3	Vader- en moedercentra	49
7.4	Voorlichting en cursussen.....	49
7.5	Resultaten.....	50
8.	Projecten om aansluiting te verbeteren	51
8.1	Samenwerking tussen zelforganisaties en jeugdinstellingen	51
8.2	Veelbelovende initiatieven?	53
9.	Conclusies en aanbevelingen.....	54
9.1	Inleiding.....	54
9.2	Aard en omvang problematiek bij gezinnen van Turkse herkomst.....	54
9.3	Aansluiting jeugdhulp bij gezinnen van Turkse herkomst.....	56
9.4	Bijdrage Turkse gemeenschap	57
9.5	Aanbevelingen	58
	Bijlage 1 Opzet en uitvoering van het onderzoeksproject.....	63
	Bijlage 2 Enquête expert consultatie.....	66
	Bijlage 3 Samenvatting	70
	Bijlage 4 Literatuur	74

Inleiding

Binnen de Turkse gemeenschap in Nederland bestaat er al langere tijd onvrede over de manier waarop de jeugdzorg omgaat met Turkse jeugdigen en gezinnen. Hulpverlenende instanties weten te weinig van de manier waarop Turkse Nederlanders leven. Zij verdiepen zich niet in de specifieke omstandigheden van deze bevolkingsgroep en zij hebben geen oog voor hun cultuur, waarden en normen.

Een aantal Turkse Nederlanders heeft in 2012 het initiatief genomen om daar iets aan te doen. Het betrof beroepskrachten uit onderwijs, welzijnswerk en zorg. Zij waren bezorgd over de situatie waarin Turkse jongeren in Nederland zich bevinden. Zij constateerden dat veel van hen te maken hebben met problemen waarvoor zij niet de juiste hulp krijgen, vaak zelfs helemaal geen hulp. Volgens deze groep heeft de reguliere zorg te weinig oog voor de problemen waarmee Turkse jongeren in Nederland – en hun ouders – te maken hebben. Bovendien is er eigenlijk geen passende hulp beschikbaar voor deze jeugdigen. Daaruit concludeerde deze groep dat er sprake is van een slechte aansluiting – een *mismatch* – tussen de vragen en behoeften van Turkse jongeren en de gezinnen waarin zij opgroeien aan de ene kant en het bestaande aanbod aan ondersteuning, hulp en zorg aan de andere kant. Er zijn wel veel initiatieven uit de Turkse gemeenschap in Nederland, maar deze leiden onvoldoende tot het gewenste resultaat, constateerde de groep. Deze beroepskrachten wilden daar iets aan doen en daarom hebben zij in 2013 contact opgenomen met het Nederlands Jeugdinstituut (NJI).

De vraag die aan het NJI werd voorgelegd luidde:

“Wat is de aard en omvang van de mismatch bij de jeugdzorg met betrekking tot Turkse jeugd en gezin en wat zijn de kansen en belemmeringen die bij het activeren van eigen sociaal-culturele hulpbronnen van de Turkse gemeenschap ter verbetering van de jeugdzorg gaan ontstaan?”

Na diverse gesprekken van de groep met NJI-medewerkers is daar de globale opzet van een verkennend onderzoek uit voortgekomen. Een onderzoek bedoeld om te komen tot de ontwikkeling van concrete voorstellen, aanbevelingen en handvatten voor verbetering.

In 2014 heeft de groep Turkse Nederlanders de [Stichting Kennis- en Expertisecentrum Kleurrijk Gezin en Jeugd](#) opgericht. Deze Stichting heeft vervolgens het NJI de opdracht gegeven tot het uitvoeren van het voorgestelde onderzoek. Het NJI is daar in samenwerking met de Stichting Robero en Tamam Training & Advies medio 2014 aan begonnen.

Dit rapport, het resultaat van dit onderzoek, is als volgt opgebouwd.

Hoofdstuk 1 geeft een samenvattende beschrijving van het probleem: wat houdt die *mismatch*, die slechte aansluiting, nu eigenlijk in? Verder staat hierin hoe het onderzoek is opgezet en uitgevoerd. Er is op diverse manieren gezocht naar een antwoord op de onderzoeksvraag en hier wordt beschreven hoe dat is gebeurd.

De hoofdstukken 2, 3 en 4 gaan nader in op de Turkse jeugdigen en de gezinnen waarin zij opgroeien. Hoe ziet die groep eruit en wat is er bijzonder aan hen? Hoe verloopt de opvoeding in deze gezinnen eigenlijk? En wat zijn de problemen waarmee zij te maken hebben?

Hoofdstuk 5 behandelt de *mismatch* tussen Turkse gezinnen en de voorzieningen voor ondersteuning, hulp en zorg. Sluiten deze wel aan bij (de problemen van) Turkse jeugdigen en gezinnen? En zijn zij toegankelijk genoeg voor deze groep?

In de volgende hoofdstukken verschuift het perspectief. Hier staat niet meer centraal wat er mis gaat, maar wat er aan gedaan kan worden en wat al gedaan wordt. In hoofdstuk 6 gaat het om

initiatieven van de kant van de Turkse gemeenschap. In hoofdstuk 7 komt aan de orde wat de bestaande voorzieningen doen aan de slechte aansluiting. Hoofdstuk 8 beschrijft enkele projecten die erop gericht zijn om de aansluiting te verbeteren.

In hoofdstuk 9 staan de conclusies en aanbevelingen. Hierin wordt het voorgaande nog eens bij elkaar gebracht met het oog op de toekomst. Wat heeft dit onderzoek naar boven gebracht? En wat betekent dit voor de slechte aansluiting: kan die verbeterd worden?

En dan nog dit: in dit onderzoek gaat het om inwoners van Nederland van Turkse afkomst. Voor deze groep, die in hoofdstuk 2 nader wordt beschreven, gebruiken we de aanduidingen 'Turks' en 'Turks-Nederlands' naast en door elkaar. Daarbij moet worden opgemerkt dat voor dit onderzoek de definitie wordt aangehouden zoals het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) die hanteert. Een persoon is Turks wanneer hij of zij zelf in Turkije is geboren (eerste generatie) of ten minste een van zijn of haar ouders (tweede generatie).

In dit verband past het om twee opmerkingen te maken over de groep waar het hier om gaat. De eerste betreft de vraag wie nu precies een Turks Nederlandse jongere is en wie niet. De CBS-definitie is daar duidelijk genoeg over, maar hoe zit het eigenlijk met de zogenoemde derde generatie? De eerste Turkse arbeidsmigranten zijn ongeveer vijftig jaar geleden naar Nederland gekomen. Inmiddels zijn er meer en meer kinderen van wie een of meer grootouders in Turkije zijn geboren, maar hun ouders niet meer. Zij zijn volgens de officiële definitie gewone Nederlanders. Ook al worden ze nog binnen de Turkse cultuur opgevoed, en ook al voelen ze zich nog wel Turks, ze worden niet meegeteld bij de CBS-cijfers. Wanneer het gaat over de hoeveelheid Turkse jongeren die problemen heeft of werkloos is, dan is deze derde generatie niet meegerekend. Het is echter aannemelijk dat er bij deze jongeren ook problemen en achterstanden zijn en dat die niet wezenlijk verschillen van die van de tweede generatie Turkse jongeren. Dat is reden om aan te nemen dat er nog meer jongeren van Turkse afkomst zijn met problemen waarvoor ze niet de juiste hulp krijgen dan uit de cijfers in dit rapport blijkt.

De tweede opmerking betreft de beschikbaarheid van cijfermateriaal. Vanuit het oogpunt van gelijke behandeling en non-discriminatie wordt de achtergrond en herkomst van burgers in Nederland niet standaard geregistreerd. Dat is een mooi principe maar het maakt het lastig om exacte cijfers te vinden over bepaalde bevolkingsgroepen. Zo is het moeilijk tot onmogelijk om zonder omwegen exacte cijfers te krijgen over belangrijke zaken als het voorkomen van psychische stoornissen of het aantal uithuisplaatsingen. Dit gegeven komt verder aan de orde in de hoofdstukken 4 en 5 bij de beschrijving van de problemen van Turkse jeugdigen en gezinnen.

1. Het probleem en het onderzoek

Het is al langer bekend dat bestaande vormen van hulpverlening en zorg jeugdigen en gezinnen met een niet-westerse migratieachtergrond niet goed weten te bereiken (Ince & van den Berg, 2009). Het aanbod van jeugdzorg sluit niet goed aan bij vragen en problemen die bij de verschillende migrantengroepen leven. Dat geldt in het bijzonder voor preventieve activiteiten, ondersteuning en lichte vormen van hulp. Dit leidt ertoe dat jeugdigen uit migrantengroepen vaak pas bij de jeugdzorg in beeld komen wanneer er sprake is van grote problemen. Dat blijkt uit het gegeven dat deze jongeren relatief weinig terecht komen bij lichtere vormen van hulp en oververtegenwoordigd zijn in de zwaardere vormen van zorg en in het justitiële circuit.

De andere kant van de medaille is dat mensen uit deze groepen de weg niet weten te vinden naar de hulp die zij nodig hebben. Veel migranten zijn niet bekend met de voorzieningen en organisaties voor hulp en zorg die er in Nederland zijn. En als ze wel op de hoogte zijn van het bestaan daarvan, dan overheerst vaak een negatief beeld: ze zijn bang dat de betreffende instanties in de eigen levenssfeer inbreken en bijvoorbeeld hun kind onder toezicht stellen of zelfs uit huis plaatsen. Daar komt bij dat het zoeken van hulp voor veel niet-westerse migranten een bron van schaamte kan zijn, zeker wanneer daarbij de privésfeer het centrum van de aandacht wordt.

Wat voor veel migrantengroepen geldt, gaat ook op voor de Turkse gemeenschap in Nederland: de bestaande hulp en zorg sluit niet goed aan bij hun specifieke behoeften, vragen en problemen en de kinderen en gezinnen uit deze gemeenschap weten niet gemakkelijk de weg te vinden naar de hulp en zorg die de formele jeugdzorg hen kan bieden.

Of er een beroep wordt gedaan op reguliere hulp of zorg hangt ook af van de hulp en ondersteuning die de eigen gemeenschap kan bieden. Dat geldt zeker voor de Turkse gemeenschap in Nederland. Wanneer er problemen zijn of dreigen, ligt het voor de hand om daar in eerste instantie in eigen kring een oplossing voor te zoeken. Dat kan verklaren waarom Turkse ouders en jongeren niet snel een beroep doen op de reguliere jeugdzorg in Nederland. Dat ze dit niet doen kan men ook zien als een bewijs voor de slechte aansluiting van de zorg voor jeugd bij de problemen waarmee Turkse jongeren en gezinnen te maken hebben. Als de gewone jeugdzorg hen niet meer te bieden heeft, dan lossen zij het zelf wel op, zo lijkt de redenering. Maar als inderdaad blijkt dat veel Turkse jongeren uiteindelijk in de zwaardere vormen van jeugdzorg terechtkomen, dan is de hulp uit de eigen gemeenschap kennelijk ook niet altijd in staat om dit te voorkomen. Het is de vraag of er voldoende aansluiting is tussen Turkse jeugd en de eigen gemeenschap. En of die eigen gemeenschap wel in staat is om de problemen van deze jeugd tijdig te onderkennen en daarop adequaat te reageren.

Daarom is het belangrijk om te zoeken naar verbetering van die slechte aansluiting tussen de bestaande zorg en de problemen van deze jongeren en om tegelijk te kijken naar mogelijkheden om de eigen hulpbronnen van de Turkse gemeenschap meer en beter in te zetten wanneer er ondersteuning of hulp nodig is.

1.1 Opbouw van het onderzoek

De vraag die de Stichting Kleurrijk Gezin en Jeugd aan het NJi heeft voorgelegd, is niet eenvoudig. Om deze goed te beantwoorden moeten we eerst een aantal deelvragen stellen. In goed overleg heeft het NJi de oorspronkelijke vraag van de Stichting vertaald in een drietal onderzoeksvragen die de aanpak van dit project weerspiegelen: eerst aandacht voor de problematiek van Turks-Nederlandse jongeren en gezinnen, vervolgens een inventarisatie van het bestaande aanbod en ten slotte een schets van mogelijke oplossingen.

a. Wat is de aard en omvang van de problemen waarmee Turkse kinderen en jongeren in Nederland te kampen hebben?

Eerst moeten we vaststellen om wat voor problemen het gaat en in welke omvang deze zich voordoen. Dat betreft niet alleen de jeugdigen die op dit moment al met enige vorm van jeugdzorg te maken hebben, maar ook de jeugdigen die nog niet met de jeugdzorg in aanraking zijn gekomen. Zo kan bijvoorbeeld blijken of er opvallende verschillen zijn tussen Turkse kinderen en jongeren en jeugdigen uit andere bevolkingsgroepen.

b. Wat is het huidige aanbod van de jeugdzorg voor de hierboven geconstateerde problemen en voor deze doelgroep en in hoeverre sluit dit aanbod daarbij aan?

Met de informatie over aard en omvang van de problemen kunnen we kijken of het bestaande aanbod aan ondersteuning, hulp en zorg hier goed op aansluit. Een belangrijke indicator is het zorggebruik: wanneer een probleem veel voorkomt bij een bepaalde groep, dan mag je verwachten dat die groep veel gebruik maakt van hulp en zorg die gericht is op dat probleem. Maar maakt een groep weinig gebruik van bepaalde hulp en zorg, ook al komt het bijbehorende probleem bij hen veel voor, dan mag je constateren dat er sprake is van een aansluitingsprobleem. De Stichting Kleurrijk Gezin en Jeugd had op grond van de eigen ervaringen al geconstateerd dat er een *mismatch* is. In dit onderzoek is gekeken of deze mismatch inderdaad bestaat en met welke factoren deze mogelijk samenhangt.

c. Wat kan de Turkse gemeenschap zelf bijdragen aan hulp en zorg die beter aansluit bij de behoeften van deze doelgroep?

Vanuit de Turkse gemeenschap zijn er al diverse initiatieven om jeugdigen en gezinnen met problemen te ondersteunen en te helpen. Voor dit onderzoek zijn deze in grote lijnen in kaart gebracht. Daarbij hebben we gekeken naar de relatie van deze initiatieven tot de bestaande zorgstructuur in Nederland en naar de mogelijkheden om deze te combineren. Hoe kan de hulp en ondersteuning uit de eigen gemeenschap beter aansluiten bij de professionele zorg voor jeugd? En kan de reguliere jeugdzorg gebruik maken van de informele sociale structuren binnen de Turkse gemeenschap om jongeren uit die bevolkingsgroep beter te bereiken en beter te helpen?

Bij het zoeken naar antwoorden op deze vragen hebben we speciaal gekeken naar oplossingsrichtingen die gebruik maken van de eigen kracht van de Turkse gemeenschap. Dit is in lijn met de veranderingen in de zorg voor jeugd die in de Jeugdwet zijn vastgelegd en die op dit moment in praktijk worden gebracht. Het gaat daarbij om een benadering die meer een beroep doet op de eigen kracht en het sociale netwerk van jeugdigen en gezinnen. Hulpverleners gaan anders werken: zij zijn niet langer degenen die zaken regelen en oplossen voor hun cliënten; zij zorgen ervoor dat jeugdigen en gezinnen beter in staat zijn om zelf hun problemen op te lossen of te hanteren. In principe opent deze benadering het perspectief op een betere aansluiting van hulp bij de specifieke omstandigheden en eigenaardigheden van (groepen) cliënten. In de praktijk kan dat nog lastig zijn. Dit onderzoek is bedoeld om een bijdrage te leveren aan praktische oplossingen.

Het onderzoek is opgebouwd uit verschillende onderdelen. In Bijlage 1 zijn deze gedetailleerd weergegeven.

De eerste stap van het onderzoeksproject was een literatuuronderzoek. We hebben gezocht naar cijfers over Turkse jeugdigen en gezinnen in de bestanden van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en in onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Ook ander onderzoek naar de

prevalentie van problemen, zoals het HBSC-onderzoek van het Trimbos-instituut, is meegenomen. Verder hebben we veel onderzoek en andere literatuur bij elkaar gebracht waarin migrantenjeugd en dan in het bijzonder Turkse jeugd het onderwerp is. Alle publicaties die we gebruikt hebben, staan vermeld in Bijlage 2.

Min of meer tegelijk met de zoektocht in de onderzoeksliteratuur zijn we begonnen met een inventarisatie van bestaande initiatieven voor ondersteuning en hulp aan jeugdigen uit de Turkse gemeenschap.

In december 2014 hebben we de resultaten van deze eerste twee stappen in een tussenrapport aan de opdrachtgever voorgelegd. Dit document vormt een belangrijke bouwsteen voor dit eindrapport.

De volgende stap in het onderzoeksproject bestond uit het toetsen van de inzichten uit het literatuuronderzoek en de inventarisatie. Dat is gebeurd door middel van gesprekken met de belangrijkste betrokkenen: de jongeren zelf, de ouders en de praktijkprofessionals die door hun beroep met deze doelgroep te maken hebben. Deze laatste groep noemen we hier ook wel deskundigen. In deze gesprekken zijn de belangrijkste onderwerpen van dit onderzoek aan de orde geweest: de problemen waarmee Turkse jongeren gezinnen te maken hebben, de hulp die daarvoor (niet) beschikbaar is, de mogelijkheden om deze doelgroep beter te helpen en de manieren waarop de hulp beter kan aansluiten. In Bijlage 1 staat een lijst met de gesprekken die we hebben gevoerd. In dit eindrapport is veel terug te vinden van wat er allemaal gezegd is tijdens deze gesprekken. Bij de bespreking van verschillende aspecten van de *mismatch* zijn opvattingen en uitspraken van jongeren, ouders en deskundigen terug te vinden.

De bevindingen uit het literatuuronderzoek, de inventarisatie en de gesprekken zijn vervolgens in samengevatte vorm voorgelegd aan een virtuele werkgroep op het digitale platform Kennisnet Jeugd van het NJi. De deelnemers aan deze werkgroep kunnen reageren op die samenvattingen en op stellingen die daar aan hen worden voorgelegd.

Tegelijk met de werkgroep is een korte Internet-enquête verspreid onder 100 personen die betrokken zijn bij het onderwerp van dit onderzoeksproject.

Voorlopige resultaten zijn op 12 februari 2015 gepresenteerd aan een 25-tal deelnemers aan een netwerkbijeenkomst die de Stichting Kleurrijk Gezin en Jeugd heeft georganiseerd. De reacties van de aanwezigen en die via de virtuele werkgroep zijn samen met de antwoorden op de Internet-enquête verwerkt in dit eindrapport.

Het hele project is afgesloten op een slotconferentie op 19 mei 2015. Daar is ook dit eindrapport gepresenteerd.

2. Turkse gezinnen en jeugdigen in Nederland

Het is niet eenvoudig om exacte cijfers te vinden over het aantal Turks-Nederlandse jongeren. Dat begint al met de vraag wie we tot de Turks-Nederlandse ouders en jongeren mogen rekenen. In het algemeen wordt de definitie van het CBS aangehouden: iemand is Turks allochtone afkomst als die persoon zelf in Turkije is geboren en/of ten minste een van zijn/haar ouders. Dat geldt in 2014 voor bijna 400.000 inwoners van Nederland (zie tabel 1).

De eerste Turkse migranten zijn in de jaren zestig naar Nederland gekomen en veel van hen hebben in de jaren zeventig en tachtig in het kader van de gezinshereniging hun vrouw en kinderen naar Nederland gebracht. Vanaf die tijd worden ook de eerste kinderen van Turkse migranten in Nederland geboren. Die zijn inmiddels al geruime tijd volwassen en hun kinderen worden, wanneer ze een (Turkse) partner hebben gevonden die ook in Nederland geboren is, door CBS niet meer gerekend tot de groep 'van Turkse afkomst'. Toch voelen veel van deze Nederlanders zich nog altijd Turks en zij noemen zichzelf vaak ook zo. Dat is niet alleen een kwestie van gevoelens. In deze derde generatie hebben veel personen nog altijd een Turks paspoort. Voor de mannen onder hen betekent dit onder meer dat zij dienstplichtig zijn in Turkije. En ook al zijn zij formeel niet langer Turks, dat wil nog niet zeggen dat zij volledig geïntegreerd zijn in de autochtone bevolking.

Deze groep, die weliswaar nog relatief klein is, vinden we niet meer terug in de cijfers van CBS en de rapporten van het SCP. Men mag aannemen dat ten minste een deel van deze derde generatie met dezelfde problemen te kampen heeft als de eerste en tweede generatie, en dat de slechte aansluiting tussen hun vragen en behoeften en het aanbod aan ondersteuning en hulp ook voor hen geldt. Voor het project 'Een betere match tussen vraag en aanbod' moet deze groep worden meegenomen, ook al komt die in de officiële statistieken niet voor. Het is niet mogelijk om cijfers over deze derde generatie te verkrijgen, maar we kunnen wel rekening houden met het bestaan ervan. Het betekent in feite dat bij de cijfers over Turkse Nederlanders in CBS- en SCP-publicaties altijd een onbekend aantal moet worden opgeteld. De officiële cijfers vallen, met andere woorden, altijd lager uit dan de feitelijke aantallen.

Met dit voorbehoud kunnen we nu overgaan naar de cijfers. We maken daarbij gebruik van cijfers zoals het CBS die op zijn website beschikbaar stelt in Statline, het interactieve programma waarmee de gebruiker zelf tabellen kan samenstellen. Niet alle gegevens waarover het CBS beschikt zijn toegankelijk via Statline en daarom hebben we ook gezocht in andere bronnen. Waaronder bijvoorbeeld de Jaarrapporten Integratie van het SCP.

2.1 Aantallen

Medio 2014 leven er in Nederland bijna 400.000 Turken (zie tabel 1). Dat staat gelijk aan 2,3 procent van de totale bevolking. Dat is een relatief gering aandeel, maar deze Turkse Nederlanders zijn niet gelijkmatig verspreid over het land. Op sommige plaatsen is het aandeel Turken groter dan in andere (zie tabel 2).

	Aantallen	Percentages
Totale bevolking	16.829.289	100
Autochtone bevolking	13.234.545	78,6
Niet-westers allochtone bevolking	1.997.584	11,9
Turks-Nederlandse bevolking	396.414	2,3

Tabel 1. Turkse bevolkingsgroep ten opzichte van totale bevolking en andere groepen (sept. 2014)

Migranten komen over het algemeen eerder terecht in steden en dat geldt ook voor Turkse Nederlanders. Ter illustratie is in tabel 2 weergegeven hoeveel Turken er per provincie en in een aantal steden in Nederland wonen. Die aantallen verschillen sterk per regio en niet in iedere stad wonen veel Turken. In deze tabel is te zien dat meer dan de helft van alle Turken in Nederland in de provincies Noord- en Zuid-Holland woont. Meer dan 16 procent van alle Turken in Nederland woont in Rotterdam. Dat is meer dan in de provincies Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Flevoland, Zeeland en Limburg bij elkaar.

	Aantallen	Percentages
Totaal aantal Turken	396.414	100
Provincie Groningen	4.745	1,19
Provincie Friesland	1.731	0,44
Provincie Drenthe	1.806	0,45
Provincie Overijssel	34.980	8,8
Provincie Flevoland	6.285	1,6
Provincie Gelderland	39.707	10
Provincie Utrecht	27.206	6,9
Provincie Noord-Holland	80.959	20,4
Provincie Zuid-Holland	132.551	33,4
Provincie Zeeland	3.192	0,8
Provincie Noord-Brabant	50.985	12,9
Provincie Limburg	12.267	3,1
Gemeente Groningen	1.481	0,37
Amsterdam	55.389	13,9
Rotterdam	66.034	16,6
Den Haag	38.170	9,6
Gemeente Utrecht	13.739	3,5
Eindhoven	10.299	2,6
Enschede	8.988	2,3
Nijmegen	5.349	1,3
Maastricht	1.608	0,4

Tabel 2. Spreiding Turkse Nederlanders (september 2014) CBS Statline

Het CBS verzamelt en presenteert geen gegevens over het aantal gezinnen, maar wel over aantal en type huishouden. Door te selecteren op huishoudens met kinderen kunnen we toch achterhalen hoeveel Turkse gezinnen er in Nederland zijn. Daarmee kennen we helaas de samenstelling van die gezinnen nog niet. Het traditionele beeld is dat allochtone gezinnen grote gezinnen zijn. Maar uit het Jaarrapport Integratie 2011 weten we dat het aantal kinderen dat in Turkse gezinnen wordt geboren

de laatste jaren weinig afwijkt van dat in autochtoon Nederlandse gezinnen. Dat zegt echter nog niets over de grootte van de gezinnen die nu opgroeiende kinderen hebben.

Turkse Nederlanders leven voor het overgrote deel in een meerpersoonshuishouden. Ongeveer 10 procent voert een eenpersoonshuishouden (zie tabel 3). Van de huishoudens met kinderen, de gezinnen dus, zijn er in 2014 ruim 17.000 een-oudergezin. Bij het vaststellen van de herkomst van (al dan niet gehuwde) allochtone paren maakt het CBS een onderscheid tussen paren waarbij de man bepalend is voor de herkomst en paren waarbij de vrouw dat is. Deze aantallen overlappen elkaar en daardoor is het lastig om het totale aantal van deze paren met kinderen precies vast te stellen. Gemakshalve is er hier voor gekozen om het aantal Turkse paren te nemen waarbij de man bepalend is voor de herkomst. Dan komen we uit op bijna 80.000 Turkse gezinnen.

	2013	2014
Totaal Turkse gezinnen	77.928	79.031
Eenouderhuishouden	16.901	17.374
Met twee Turkse ouders	57.247	57.707
Met een Turkse en een niet-Turkse ouder	3.780	3.950
Eenpersoonshuishouden	38.691	39.561

Tabel 3. Turkse gezinnen (september 2014)

2.2 Aantal jeugdigen

Hoeveel Turkse jeugdigen zijn er in Nederland? Dan gaat het om het aantal 0- tot en met 17-jarigen. Wettelijk is iemand op zijn 18^e verjaardag volwassen, maar verschillende wetten en regelingen, waaronder de nieuwe Jeugdwet, houden rekening met een zekere uitloop.

Lastig is dat in de beschikbare bronnen steeds cijfers over met andere leeftijdsgroepen staan. De Landelijke Jeugdmonitor werkt in het Jaarrapport 2013 met twee verschillende leeftijdsafbakeningen. In eerste instantie verstaat men onder jongeren iedereen van 0 tot 25 jaar (p. 8-11). Even verderop (p. 12-15) presenteert men vooral cijfers over jongeren tot 18 jaar en daarna weer over 0- tot 25-jarigen. Het CBS werkt met cohorten van 10 jaar: de cijfers die via Statline te verkrijgen zijn, betreffen alle 0- tot 20-jarigen.

Het Jaarrapport 2013 van de Landelijke Jeugdmonitor geeft een goed beeld van de stand van zaken met betrekking tot de jeugd in Nederland. In 2013 zijn bijna 5 miljoen inwoners jonger dan 25 jaar. Dat is ongeveer een derde van de totale bevolking. Een kwart van die jongeren is allochtoon en daarvan is twee derde niet-westers. Dat zelfde rapport geeft ook nog aan dat ruim 21 procent van alle Nederlanders jonger is dan 18 jaar. Dat zijn er rond de 3,5 miljoen.

Het aantal niet-westers allochtone jongeren tot 25 jaar is van 2000 tot 2013 toegenomen, van 700.000 tot 800.000 en ook het aandeel dat zij hebben in het totale aantal jeugdigen is gestegen; van 14 naar 17 procent.

	0 tot 10 jaar	10 tot 20 jaar	0 tot 20 jaar	20 tot 25 jaar
Jongens	27.403	35.346	62.749	
Meisjes	26.199	33.086	59.285	
Totaal	53.602	68.432	122.034	36.314

Tabel 4. Het aantal Turkse jongeren tot 25 jaar in Nederland in 2014 (CBS Statline)

Volgens een [bericht](#) op de website van de Landelijke Jeugdmonitor zijn er in 2012 in Nederland 164.000 Turkse jongeren onder de 25 jaar. De cijfers uit Statline (tabel 4) laten zien dat dit er in 2014 nog 158.348 zijn. Dat is 3,2% van alle jongeren tot 25 jaar. Het aantal Turkse jongeren loopt terug, niet alleen doordat Turkse vrouwen in Nederland minder kinderen krijgen, maar ook doordat deze Turkse jongeren minder vaak een huwelijkspartner uit het land van herkomst hiernaartoe halen. In 2001 deed 50 procent dat nog; in 2010 niet meer dan 20 procent. Daardoor is er eerder sprake van een derde generatie en die is – zoals al aangegeven – in de statistieken niet terug te vinden doordat ze niet meer als Turks wordt geregistreerd.

2.3 Diversiteit onder Turkse-Nederlanders

Het is belangrijk om niet alle Turkse Nederlanders over een kam te scheren. De Turkse gemeenschap in Nederland is zeer divers en kent verschillende religieuze, politieke en maatschappelijke oriëntaties. Lang niet alle Turkse Nederlanders hebben zich aangesloten bij een organisatie of groepering, maar de organisatiegraad van de Turkse gemeenschap in Nederland is hoog. De Turkse gemeenschap heeft relatief gezien het meeste organisaties, in vergelijking met andere etnische minderheidsgroepen. De spreiding van de organisaties over Nederland is niet gelijkmatig. De hoogste concentratie is te vinden in de grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Verder zijn hogere concentraties te vinden in Midden-Nederland, rond Eindhoven en in Twente. De laagste concentratie bevindt zich in Friesland en Zeeland.¹

Veel Turkse organisaties hebben zich gevormd langs religieuze en sociaal-politieke lijnen. Hieronder noemen wij enkele van de grootste organisaties:

1. Diyanet (Islamitische Stichting Nederland, ISN)
2. Milli Görüş Noord- en Zuid-Nederland (MGN)
3. Suleymanli's / Stichting Islamitisch Centrum Nederland (SICN)
4. Turks-Islamitische Culturele Federatie
5. Nurcu's met als actieve subgroep de 'Gülen-beweging'
6. HAK-DER (Alevieten)
7. HTIB, Turkse Arbeiders Vereniging
8. HTKB, Nederlands-Turkse Vrouwenvereniging
9. DSDF, de Federatie van de Links-Democratische Verenigingen
10. DIDF, de Federatie van Democratische Arbeiders Verenigingen uit Turkije

De eerste vier zijn koepelorganisaties die onder meer moskeeën verenigen. Zij hebben samen 220 moskeeën (meestal gaat het om gebedsruimten) in Nederland. De laatste vier zijn vooral politieke organisaties die geen moskeeororganisaties als lid hebben.

Diyanet en de Turks-Islamitische Federatie overlappen elkaar gedeeltelijk; wie lid is van de ene organisatie kan dat ook van de andere zijn. Dat geldt niet voor al deze organisaties. Vanwege ideologische verschillen komt het weinig voor dat personen die lid zijn bij een van de eerste vijf organisaties ook zijn aangesloten bij een van de laatste vijf. Toch weten deze tien organisaties elkaar wel te vinden wanneer het gaat om het behartigen van een gemeenschappelijk belang. Illustratief daarvoor is het bestaan van enkele landelijke inspraak- en overlegorganen, zoals het Inspraak Orgaan Turken (IOT) en het Contactorgaan Moslims en Overheid (CMO), en van de gemeentelijke adviesraden voor migranten en raden voor levensbeschouwing.

¹ Maliepaard, M., & Gijsberts, M. (2012). Moslim in Nederland. Onderzoek naar de geloofsbeleving van Moslims in Nederland. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. P. 3.

Daarnaast zijn er ook organisaties van Turkse minderheidsgroepen zoals Koerden, Armeniërs en Assyriërs. Er zijn themagerichte organisaties zoals culturele- of sportorganisaties evenals vrouwen- en jongerenorganisaties. Deze organiseren zelfstandig ontmoetingsactiviteiten, zoals cursussen, excursies, culturele en religieuze feesten/activiteiten of activiteiten op het gebied van integratie en emancipatie.

Hieronder worden organisaties beschreven die activiteiten ontplooiën op het gebied van jeugd en gezin, zoals jeugd-weekendactiviteiten, huiswerkbegeleiding en internaten. Vanwege de sub-religieuze cultuur en de grote aantallen waarom het gaat, wordt er tevens stilgestaan bij de Alevitische minderheid (Canatan, Popovic, & Edinga, 2005).

Islamitische Stichting Nederland (ISN) / Diyanet

De grootste groep Turkse moskeegangers in Nederland behoort tot de Turkse Diyanet. De Diyanet is eigenaar van en beheert ruim 150 moskeeën en nog eens 100 aan de moskee gelieerde jongeren-, vrouwen- studenten en sportorganisaties in Nederland. De moskeeën zijn onderdeel van de koepelorganisatie Islamitische Stichting Nederland (ISN), die op zijn beurt weer nauw samenwerkt met de attaché voor godsdienstzaken van de Turkse ambassade. De Turkse staat heeft een seculier karakter, maar de staat organiseert wel de opleidingen van imams en het godsdienstonderwijs. De Diyanet is: 'Het Presidium van godsdienstzaken' en houdt zich bezig met de geloofsleer en de eredienst van de islam. De president en de leden van de Hoge Raad voor Religieuze Zaken, het hoogste orgaan binnen de Diyanet, zijn benoemd door de regering.

Sinds het begin van de jaren tachtig stuurt de Turkse Diyanet, op verzoek van Nederlandse moslims, imams naar Nederland voor een periode van maximaal vier jaar. Diyanet betaalt ook de salarissen van de imams, maar bemoeit zich verder niet met de wijze waarop zij hun werk doen. De imam volgt voor hij wordt uitgezonden in Turkije een intensieve taalcursus en een oriëntatiecursus over Nederland. Bij de benoeming speelt het lokale bestuur van de moskee een belangrijke adviserende rol.

De andere Turkse soennitische moskeeën wijken niet theologisch, maar wel sociaal-maatschappelijk af van Diyanet. De groepen zijn: de Milli Görüş, Suleymanli's en Nurcu's. De moskeebesturen van deze groepen zoeken en vinden hun imam via eigen netwerken. De aanstelling vindt in principe plaats voor een onbepaalde duur.

Milli Görüş

De Milli Görüş is een sociale en politieke beweging in Turkije, maar ook in Europa en Nederland. De naam Milli Görüş heeft twee betekenissen. In het Turks betekent dit letterlijk 'Nationale Visie'. De aanhangers van deze beweging geven echter de voorkeur aan de Arabische betekenis 'Religieuze Perspectief'.

De Milli Görüş vindt dat de islam vertaald moet worden naar de huidige tijd en moet trachten antwoorden te vinden voor de hedendaagse maatschappelijke problemen van het land waarin de leden zich bevinden. Inmiddels heeft de Milli Görüş Nederland besloten zich niet meer te bemoeien met de ingewikkelde Turkse politieke verhoudingen. Ze wil zich, vanuit de eigen islamitische inspiratie, geheel richten op de integratie van de Turkse moslims in de Nederlandse samenleving. De Milli Görüş moskeeën zijn vaak brede sociaal-cultureel centra, waarin, afgezien van de gemeenschappelijke gebedsruimte, verschillende groepen eigen activiteiten organiseren.

De Milli Görüş kent in Nederland twee landelijke koepelorganisaties: de Milli Görüş Noord-Nederland en de Milli Görüş Zuid-Nederland. Beide koepelorganisaties hebben ongeveer 40 moskeeën en nog eens 40 aan de moskee gelieerde jongeren-, vrouwen-, studenten- en/of

sportverenigingen onder hun beheer. De plaatselijke moskeeën functioneren redelijk autonoom. Landelijk georganiseerde activiteiten zijn o.a. de zomercursussen voor kinderen, de inburgeringcursus voor imams, de bedevaart naar Mekka en de hulpacties voor arme landen tijdens ramadan en het offerfeest.

Suleymanli's/SICN

De beweging van de Suleymanli's is vooral gericht op het organiseren van korancursussen voor kinderen en jongeren. De naam is afgeleid van de oprichter van de beweging, Süleyman Hilmi Tunahan. Ook de beweging van de Suleymanli's heeft een landelijke koepelorganisatie, de Stichting Islamitisch Centrum Nederland (SICN). De Suleymanli's noemen zichzelf bij voorkeur de SICN-groep omdat dit neutraler is.

Op dit moment telt SICN in totaal 72 lidorganisaties waarvan 40 statutair aangesloten moskeeorganisaties, en 32 organisaties waarmee op verschillende terreinen en voor verschillende projecten wordt samengewerkt.

Nurcu's

De Nurcu's zijn een kleine beweging. Ze zijn alleen lokaal georganiseerd. De leden hiervan bestuderen vooral de werken, Risale-i Nur (geschriften lichts), van hun inspirator Said Nursi. In deze werken wordt een brug geslagen tussen de natuurwetenschap en de islam. Deze groep heeft geen moskeeën maar z.g. madrasa's en studiehuisen. Een tak van de Nurbeweging onder leiding van Fethullah Gülen (een Turkse predikant die nu in de Verenigde Staten woont) is intensief bezig met het oprichten en beheren van (jongens en meisjes)internaten en scholen in Turkije en Nederland.

De hierboven beschreven Turks-Islamitische organisaties vertegenwoordigen de mainstream soennitische traditie van islamaanhangers. Daarnaast zijn er nog twee Turkse bewegingen/organisaties die de sjiietische traditie van de islam als uitgangspunt nemen, namelijk de Alevieten met Hak-Der als landelijke koepelorganisatie, en de Ehl-i Beyt-groep.

Alevieten / HAK-DER

Verreweg de meeste alevieten in Nederland zijn van Turkse herkomst. Zowel in Turkije als in West-Europa is er, onder invloed van jonge intellectuelen, sprake van een opleving van het alevitisme. De traditionele cultuur wordt geherinterpreteerd in het licht van de moderne geïndustrialiseerde en verstedelijkte samenleving.

De Turkse alevieten zijn sinds 1991 landelijk georganiseerd in de Federatie van Alevitische en Bektashistische sociaal-culturele verenigingen in Nederland (HAK-DER). De federatie heeft op dit moment 14 aangesloten verenigingen in heel Nederland. In de meeste grote steden als Amsterdam, Den Haag en Rotterdam is er een vereniging. Het doel van de federatie is de belangen van de Alevitische gemeenschap in Nederland - in de breedste betekenis van het woord - te behartigen. De alevitische beweging heeft geen moskeeën. Voor religieuze plechtigheden wordt gebruik gemaakt van de gemeenschapshuizen (cemevi) van de beweging in Turkije. Deze religieuze functie wordt in Nederland vervuld door de verenigingen.

De Ehl-i Beyt-groep

De Ehl-i Beyt groep houdt zich, in tegenstelling tot de Alevitische interpretatie, aan de orthodoxie van de islam. Zo heeft de Ehl-i Beyt in Nederland ruim 14 moskeeën en aan de moskee gelieerde organisaties (eigen interview met M. Yuksek, Voorzitter van de Europese Ehli Beyt Jongeren Organisaties Köln, Eindhoven). De Sjiitische Islamitische Raad (SIR) is de koepelorganisatie waarbij de Ehl-i Beyt moskeeën in Nederland aangesloten zijn. SIR fungeert ook als landelijke koepelorganisatie voor Irakese, Syrische en Pakistaanse sjiitische organisaties.

3. Opvoeding in Turkse gezinnen

Vrijwel alle Turkse ouders passen hun opvoedingsstijl aan de Nederlandse situatie aan. De een wat meer dan de ander. Het is echter niet zo dat jonge Turkse ouders die hier zelf opgegroeid zijn, hun kinderen op een ‘Nederlandse’ manier opvoeden. Pels, Distelbrink & Postma (2009) gaven in een overzicht van onderzoek op dit terrein aan dat er nog wel degelijk cultuurverschillen in de opvoeding blijven bestaan en dat de migratiecontext van invloed blijft. De verschillen zijn het grootst bij laagopgeleide gezinnen en bij ouders die hechten aan traditionele collectivistische waarden: gehoorzaamheid, respect voor de ouders, trouw aan de familie. Hoe hoger de opleiding van migrantenouders, hoe meer ze kiezen voor een ‘Nederlandse’ opvoeding met het accent op autonomie en zelfverantwoordelijkheid.

Een redelijk recent onderzoek van Elif Durgel (2011) bevestigt dit. Zij onderzocht de opvoeding door Turkse moeders in Duitsland en Nederland en vergeleek die met de opvoeding door autochtone moeders. Zij vond eveneens een sterke relatie tussen cultuur en ouderschap. Bij Turkse immigranten blijven de fundamentele culturele waarden zoals het belang van nauwe familiebanden en respect voor ouderen, dicht bij de culturele achtergrond van hun ouders, zelfs in de tweede generatie. Dit onderzoek laat zien dat Turkse moeders in West-Europa grotendeels de traditionele waarden vanuit Turkije combineren met de Westerse waarden, waar meer accent ligt op autonomie en de individuele ontwikkeling van het kind.

Zo’n 15 jaar geleden is grootschalig onderzoek gedaan naar de opvoedingsvisie in verschillende etnische groepen in Nederland. De bevindingen zijn samengevat in de Rapportage Jeugd 2000 van het Sociaal Cultureel Planbureau (Wittenbrood e.a., 2000) en bewerkt in onderstaand schema door Bellaart (2012).

Onderstaande tabel laat de verschillen in prioriteiten zien die ouders uit verschillende etnische groepen geven aan de opvoedingsdoelen. Er is geen recenter onderzoek, maar latere onderzoeken geven aan dat de prioriteiten maar langzaam veranderen. Vooral hoger opgeleide migrantenouders geven autonomie een hogere plaats op het prioriteitenlijstje (Pels, Distelbrink & Postma, 2009).

Centrale opvoedingsdoelen

Nederlanders	Surinaams-Creolen	Turken	Marokkanen	Chinezen
1. autonomie	1. autonomie	1. prestatie	1. prestatie	1. conformiteit
2. sociaal gevoel	2. prestatie	2. conformiteit	2. conformiteit	2. prestatie
3. conformiteit	3. conformiteit	3. autonomie	3. sociaal gevoel	3. sociaal gevoel
4. prestatie	4. sociaal gevoel	4. sociaal gevoel	4. autonomie	4. autonomie

Tabel 5. Bewerking van Wittenbrood e.a. (2000). Rapportage Jeugd.

De betekenis van de opvoedingsdoelen in de tabel:

- autonomie: voor jezelf opkomen, zelfstandig zijn en verantwoordelijkheidsgevoel hebben
- sociaal gevoel: goed met mensen kunnen omgaan, behulpzaam zijn
- conformiteit: respect voor ouders en ouderen, weten welk gedrag van je wordt verwacht
- prestatie: een goede opleiding afronden en serieus aan de toekomst denken

Bij Nederlanders staat *autonomie* op de eerste plaats, bij Turken heeft *prestatie* de hoogste prioriteit en komt autonomie op de derde plaats. Het meest in het oog springende verschil is dat tussen *autonomie* en *conformiteit*. Voor de opvoeding zijn dat wezenlijk verschillende uitgangspunten. *Conformiteit* komt op de tweede plaats bij Turkse ouders. Ze zijn zelf grootgebracht in de traditie van het collectieve belang (zoals kinderen in veel niet-westerse landen). Een logisch gevolg van het feit dat men in die landen sterk afhankelijk is van familie, omdat de staat de verzorging niet op zich neemt. Ouders verwachten dat kinderen dezelfde normen en waarden aanhangen als hun ouders, dat ze gehoorzaam zijn en respect tonen voor ouderen. Dit conformisme heeft een duidelijk raakvlak met collectivisme: het belang van het collectief, de afhankelijkheid van de eigen gemeenschap en eigen familie, staan centraal (Bellaart, 2012).

Tegenover dit collectivisme staat het individualisme: de autonomie (zelfstandigheid) en de individuele ontwikkeling van het kind staat hierin centraal. Vanuit deze optiek vinden ouders het belangrijk dat hun kind zichzelf kan zijn, voor zichzelf kan opkomen, zelfvertrouwen heeft en zelfverantwoordelijk kan zijn. Bij deze opvoeding past dat ouders veel uitleggen aan hun kinderen, zodat de kinderen zelf leren begrijpen waarom bepaald gedrag goed is en ander gedrag niet. De opvoeding is meer begeleidend dan controlerend en een kind mag voor zichzelf opkomen en onderhandelen met de ouders. Bij dit type opvoeding past dat ouders veel uitleg geven aan hun kinderen over hun regels en manier van doen. Deze uitleg heeft tot doel dat het kind (uiteindelijk) zichzelf gaat corrigeren en zelfverantwoordelijk wordt (Bellaart, 2012).

Phalet en Schönplflug (2001) laten in onderzoek onder Marokkaanse en Turkse ouders en jongeren zien dat collectivistische waarden sterker aanwezig zijn in Turkse gezinnen dan in Marokkaanse gezinnen. De onderzoekers verklaren dit door de sterkere onderlinge cohesie en gerichtheid op de eigen gemeenschap in Turkse gezinnen. Ouders met een meer collectivistische visie op opvoeding vinden het belangrijk dat een kind weet hoe het hoort, dat het respect heeft voor de ouders en ouderen, dat het de familie naar buiten niet te schande maakt. Deze ouders zijn gevoeliger voor sociale controle, controleren de kinderen meer dan dat ze hen begeleiden en leggen minder uit waarom iets mag of niet.

Dit beeld is ook naar voren gekomen in het focusgroep-gesprek met deskundigen dat voor dit onderzoek is gehouden en in de gesprekken met jongeren. Turkse moeders houden zich vooral bezig met verzorgingstaken en zijn weinig stimulerend voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kinderen. Wanneer hun kinderen groter worden, bouwen Turkse ouders niet echt een verstandhouding op met hen. Ze luisteren niet naar wat hun kinderen te zeggen hebben en ze praten alleen tégen hen.

Al met al kan gesteld worden dat de Turkse opvoeding gemiddeld nog steeds verschilt van de gemiddelde Nederlandse opvoeding, maar dat autonomie als opvoedingsdoel terrein wint. Ook bij jonge, hoger opgeleide Turkse ouders zijn accenten uit de traditionele Turkse opvoeding nog steeds herkenbaar.

3.1 Jonge Turkse ouders

Onder Turkse ouders vind je een grote verscheidenheid aan opvoedingswaarden. De eerste generatie verschilt van de tweede en derde generatie en de opleiding van de ouders speelt ook een grote rol.

Cultureel bepaalde opvoedingswaarden veranderen langzamerhand. Onder migrantenouders constateren we een duidelijke trend van individualisering. Volgens Pels, Distelbrink & Postma (2009) en Durgel (2011) zien we de traditionele opvoeding met onvoorwaardelijk respect voor het gezag van ouders steeds minder bij jongere ouders. De meeste migrantenouders kiezen tegenwoordig voor *'the best of both worlds'*. Migrantenouders passen hun opvoeding (enigszins) aan de Nederlandse situatie aan met behoud van de eigen waardevolle, opvoedkundige elementen. Ze beseffen dat hun kinderen opgroeien in de Nederlandse samenleving, dat school en buurt invloed hebben en dat de Nederlandse samenleving bepaalde vaardigheden vereist. Kinderen mogen bijvoorbeeld meer voor zichzelf opkomen – de samenleving vraagt om assertieve burgers. Tweedegeneratie ouders willen (in het algemeen) meer praten met hun kinderen, náást hen staan.

Durgel (2011) toont aan dat de mix van opvoedingswaarden niet is doorgeslagen naar een aanpassing aan de Nederlandse normen. Het is niet juist om te stellen dat jonge ouders nauwelijks nog verschillen van de gemiddelde, autochtone ouder. Naast conformisme wordt autonomie belangrijker, maar conformisme prijkt nog altijd hoog op het prioriteitenlijstje. Ook hoogopgeleide jonge Turkse en Marokkaanse ouders blijven conformiteit benadrukken (Distelbrink & Hooghiemstra, 2005).

3.2 Zoeken naar een nieuwe balans

Bellaart (2012) betoogt dat door professionals in het onderwijs en in de jeugdsector nog wel eens over het hoofd wordt gezien dat jonge Turkse ouders onzeker kunnen zijn in de opvoeding. De zoektocht naar balans, tussen de waarden die bij de Nederlandse samenleving passen en de waarden die ze van huis uit hebben meegekregen, levert veel vragen op. Grootouders en andere familieleden zijn vaak conservatiever en hebben een sterke invloed op jonge ouders. De ouders van de tweede of derde generatie willen hun kinderen op een andere manier opvoeden dan hun ouders, maar zij kennen alleen de eigen opvoeding en die van de familie. Ze experimenteren met een meer 'autoritatieve' opvoedingshouding², maar missen soms de vaardigheden om een moeilijke opvoedingssituatie goed te hanteren. Ze hebben ook geen rolmodellen in hun eigen omgeving naar wie zij kunnen kijken. Vervolgens vallen ze terug op het meer autoritaire patroon dat ze van huis uit kennen.

De opvoeding wordt niet alleen bepaald door cultureel bepaalde normen en waarden, maar ook door sociaaleconomische omstandigheden, de wijze waarop de samenleving reageert op minderheden en opleiding. Sommige laagopgeleide Turkse ouders hebben minder kennis van de ontwikkelingsfasen van het kind en minder inzicht in de visie op opvoeden van Nederlandse leerkrachten en professionals. Daardoor vinden zij het soms lastiger om een goede balans te vinden tussen de opvoeding die zij van huis uit kennen en de opvoeding die in Nederland gemiddeld gangbaar is.

Ook wanneer Turkse ouders een negatieve houding van de Nederlandse samenleving ervaren, kan dat invloed hebben op de opvoeding. Sommige ouders leggen daarom juist meer nadruk op de – in hun ogen – waardevolle aspecten van de Turkse opvoeding en zetten zich af tegen bepaalde aspecten van de Nederlandse opvoeding. Zij zeggen dan dat die te vrij is, dat Nederlandse kinderen bijna geen grenzen kennen, dat kinderen geen respect meer tonen naar hun ouders, etc. Volgens Pels,

² Een autoritatieve opvoeding uit zich in het wijzen op gevolgen van gedrag, uitleg, overdragen van normen en waarden, het stimuleren van zelfverantwoordelijkheid en het flexibel hanteren van regels.

Distelbrink & Postma (2009) laten de beschikbare opvoedingsonderzoeken zonder uitzondering zien dat allochtone ouders met elkaar een zeker misprijzen delen over de losheid van zeden en permissiviteit jegens kinderen in de Nederlandse samenleving.

3.3 Verschillen tussen ouders en kinderen

Turkse kinderen socialiseren gedeeltelijk op school en op straat. Ze oriënteren zich meer op de Nederlandse normen dan op die van hun ouders. De generatieverschillen zijn meestal groter dan bij autochtone gezinnen (Pels, Distelbrink & Postma, 2009). Dat is een thema dat steeds terugkomt in de gesprekken met ouders en jongeren die voor dit onderzoek zijn gevoerd. Turkse jongeren leven in feite in verschillende werelden en tussen die werelden gaapt een grote kloof. De jongeren geven zelf aan dat ze over het algemeen niet met hun ouders praten over wat hen bezighoudt en dat ze hun ouders ook niet om hulp kunnen vragen wanneer ze die nodig hebben. Een van hen zegt: 'Turkse ouders doen alles voor hun kinderen, tot op een zekere leeftijd, en dan laten ze hun kinderen los, maar zij hebben hen nooit geleerd om zelfstandig te zijn.'

De jongeren vertellen dat hun ouders over het algemeen geen tijd doorbrengen met hun kinderen. 'Turkse ouders spreken niet mét hun kinderen maar alleen tégen hun kinderen.' De jongeren missen ook rolmodellen, voorbeelden van hoe je dat goed kunt doen: Turks zijn in Nederland. Het is eerder zo dat er sprake is voorbeelden hoe het niet moet, soms in de figuur van de eigen vader.

Turkse ouders hebben hoge verwachtingen van hun kinderen en dat legt een grote druk op hun schouders. Verschillende ouders met wie voor dit onderzoek is gesproken, zijn zich daar bewust van. Zij zien zelf dat hun kinderen vaak stress hebben, omdat zij aan verschillende verwachtingen moeten voldoen: die van hun ouders en die van de buitenwereld. Maar ook al zien ze dat gebeuren: het is voor hen niet makkelijk om daar met hun kinderen over te spreken. Turken kunnen hun gevoelens niet makkelijk uiten, zeggen zij, en zij kunnen zich niet goed in het Nederlands uitdrukken. Een van de ouders zegt dat Turkse ouders niet echt betrokken zijn bij de problemen waar hun kinderen mee te maken hebben. Dat komt misschien ook doordat ze niet weten hoe ze dat moeten doen.

Een van de jongeren met wie is gesproken, suggereert dat hulpverleners moeten werken aan een betere communicatie tussen jongeren en ouders.

De meeste Turkse jongeren gedragen zich thuis anders dan buitenshuis. Ze leiden een dubbelleven. Jonge en hoger opgeleide ouders accepteren dat hun kinderen zich buiten de eigen familiekring volgens de Nederlandse normen gedragen (Pels, Distelbrink & Postma, 2009).

In conservatief islamitische en christelijke Assyrische gezinnen hebben zonen nog steeds meer vrijheid dan dochters. Hoewel de vrijheid groter wordt, kennen pubermeisjes meer beperkingen wat betreft uitgaan, relaties en seksualiteit dan een gemiddeld autochtoon meisje. Dit heeft positieve aspecten. Zo concentreren Turkse meisjes zich (mede hierdoor) meer op schooltaken en presteren beter dan hun broers (Pels, Distelbrink & Postma, 2009). Echter, de beperkingen hebben ook negatieve kanten. Een meisje kan zich door de druk van de ouders enerzijds en het verlangen naar vrije keuzes anderzijds, nogal eens verscheurd voelen. In het volgende hoofdstuk meer daarover.

4. Maatschappelijke positie en problematiek

De meeste Turkse jeugdigen zijn kinderen of kleinkinderen van gastarbeiders die 30 – 40 jaar geleden hier kwamen werken. De wervingsstations in Turkije zochten vooral laagopgeleiden om in Nederland het werk te doen, waarvoor te weinig Nederlanders te vinden waren. De migratie bracht met zich mee dat zij een taalachterstand hadden en een lage sociaal economische status. De kinderen en kleinkinderen hebben een enorme sprong vooruit gemaakt. Zij spreken de taal beter, zijn beter opgeleid en hebben beter betaald werk.

In veel opzichten worden de verschillen tussen Turks-Nederlandse jongeren en autochtone jongeren kleiner. Toch verkeren Turkse Nederlanders ten opzichte van autochtone Nederlanders op alle terreinen nog altijd in een achterstandspositie.

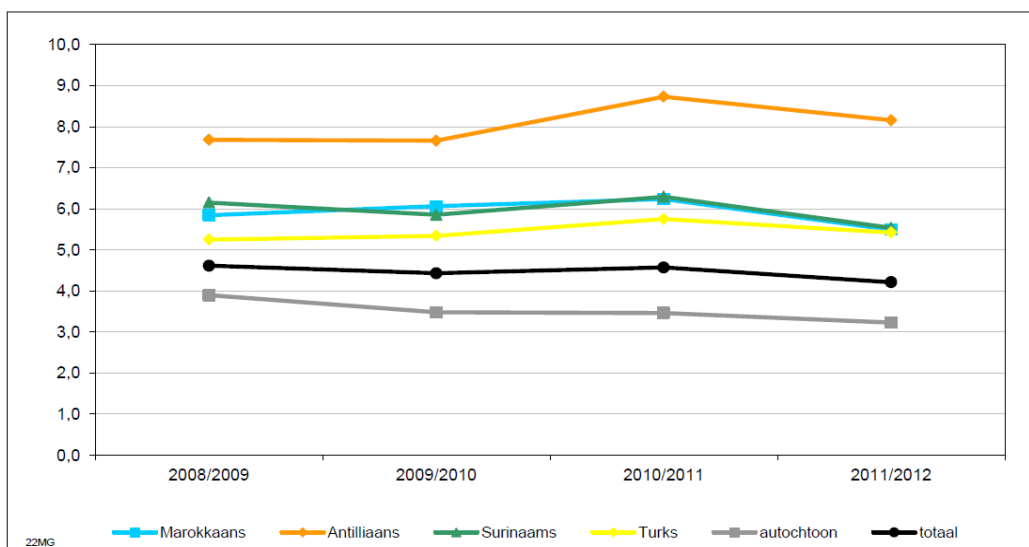
Hieronder beschrijven wij de actuele maatschappelijke positie en specifieke problemen die wij in de literatuur hebben aangetroffen. Een factbook van FORUM (2011), het jaarrapport Integratie van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) (Huijnk e.a., 2014), het overzicht van de positie van jeugd in de grote steden van RISBO (Boom e.a., 2014) en een recent onderzoek van Staring e.a. (2014) geven een goed overzicht van de actuele maatschappelijke positie van Turks-Nederlandse jongeren. Daarnaast is gezocht in de databestanden van het Centraal Bureau van de Statistiek (Statline).

4.1 Onderwijs

Turks-Nederlandse jongeren halen steeds betere resultaten in het onderwijs, maar in het basisonderwijs is er nog een achterstand op het gebied van taal, rekenen en scores op de Cito-toets. In het middelbaar onderwijs zijn Turks-Nederlandse jongeren, vooral meisjes, in toenemende mate actief op havo of vwo niveau. Desondanks is er meer schooluitval, een lager opleidingsniveau en een lager slagingspercentage dan bij autochtone leerlingen. Dit beeld geldt ook voor de vervolgopleidingen. Schooluitval wordt gezien als een belangrijke risicofactor voor jongeren: het vergroot de kans op latere werkloosheid, armoede en slechte integratie in de samenleving.

In 22 grote en middelgrote gemeenten is gemeten hoe hoog die uitval is. In het schooljaar 2011/2012 was dat 5,5% van de Turkse leerlingen. Even hoog als bij Marokkaanse en Surinaamse leerlingen, maar onder de twee laatste groepen is een sterkere daling te zien. Onder de autochtone leerlingen was de uitval 3,2%.

De achterstanden hebben te maken met het lagere opleidingsniveau en de lagere taalvaardigheid van de ouders en kinderen. Volgens CBS (2010) hebben Turkse kinderen én ouders de meeste moeite met de Nederlandse taal van alle etnische minderheidsgroepen! In het basisonderwijs hebben leerlingen van Turkse herkomst de grootste taalachterstand van alle migrantengroepen (Gijsberts, 2012). Uit het onderzoek van Smeets e.a. (2009) komt naar voren dat gebrekkige taalvaardigheid bij allochtone leerlingen leidt tot een grotere kans op verwijzing naar het speciaal onderwijs.



Figuur 1: Nieuwe voortijdig schoolverlaters (12-22 jaar) als percentage van de betreffende etnische groep. Bron: DUO, bewerking RISBO (Boom e.a., 2014).

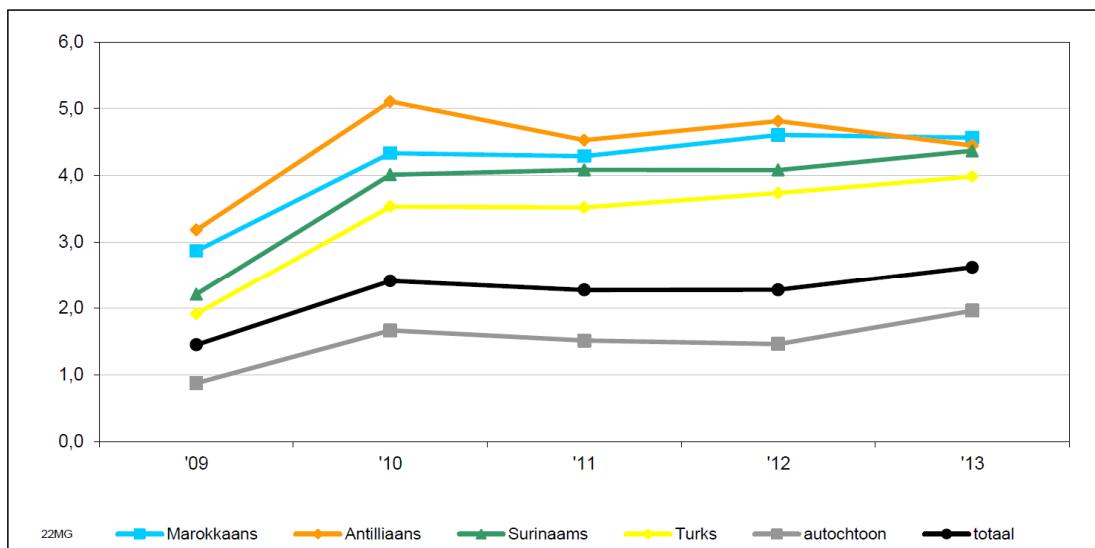
Over de Turkse groep als geheel heeft 35 procent niet meer dan basisonderwijs en veel Turks-Nederlandse vrouwen van de eerste generatie zijn zelfs nooit naar school geweest. Dit geldt vooral voor de vrouwen die als huwelijkspartner naar Nederland zijn gekomen. Mede hierdoor kunnen de ouders hun kinderen minder goed ondersteunen en is de communicatie met Nederlandse leerkrachten en professionals ook lastiger. Tegelijkertijd leggen zij wel veel nadruk op goede schoolprestaties, en dat kan de druk op jongeren flink verhogen. De laatste jaren is de huwelijksmigratie sterk afgenomen. In 2001 haalde nog 60% van de Turkse Nederlanders een huwelijkspartner uit Turkije; in 2012 was dit nog maar 15% (Sterckx e.a., 2014). Daardoor komen er minder laaggeletterde Turkse mannen en (vooral) vrouwen naar Nederland. Vermoedelijk zal dit op termijn ook enig effect hebben op de taalachterstand van Turks-Nederlandse kinderen.

Verskillende beroepskrachten met wie gesproken is voor dit onderzoek, benadrukken dat Turkse ouders veel meer betrokken moeten zijn bij de school van hun kinderen. Daardoor is de school beter in staat om in te spelen op de specifieke achtergrond van die kinderen, hebben de ouders meer kijk op de leefwereld van hun kinderen en voelen die kinderen minder dat er een kloof bestaat tussen de wereld op school en de wereld thuis.

4.2 Arbeidsmarkt

De verbeteringen in opleidingsniveau hebben ook de positie op de arbeidsmarkt verbeterd, maar ook hier geldt dat er nog achterstanden zijn. Volgens het SCP is van de Turks-Nederlandse jongeren van 15-24 jaar 26% werkloos, tegenover een gemiddelde jeugdwerkloosheid van 10% (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2014). In vergelijking met Marokkaanse jongeren valt het nog mee. Van deze groep is in 2013 maar liefst 37% werkloos. De economische crisis en discriminatie op de arbeidsmarkt spelen een rol. Volgens SCP zijn de gevolgen van een verslechterende economie groter voor Turkse jongeren dan voor autochtone jongeren. Zij verliezen eerder hun baan.

In de door RISBO onderzochte 22 gemeenten (Boom e.a., 2014) is de jeugdwerkloosheid onder Turkse Nederlanders van 15 – 24 jaar 4% tegenover 2% onder autochtone jeugd. Andere cijfers dan die van SCP, maar de relatieve oververtegenwoordiging is vrijwel hetzelfde.



Figuur 2: Werkzoekenden (15-24 jaar) naar etnische herkomst, per 1 januari 2009 tot en met 2013 (in procenten van de betreffende bevolkingsgroep). Bron: UWV Werkbedrijf, bewerking RISBO (Boom e.a., 2014)

Turkse Nederlanders hebben – samen met de Marokkaanse Nederlanders – de grootste kans op armoede. In 2013 leeft 26% van de Turkse huishoudens in armoede, tegenover 7% van de autochtone gezinnen (Huijnk e.a., 2014). Dit beeld wordt bevestigd in de interviews van Staring e.a. (2014). Een relatief groot deel van de geïnterviewde jongeren heeft het gevoel op basis van hun Turkse naam en/of achtergrond gediscrimineerd te worden bij het zoeken naar werk en stage. Deze discriminatie zou zich onder meer uiten op de werkvloer waar een deel van de jongeren zegt zich minderwaardig bejegend te voelen. Een aantal van hen wil daarom binnen de eigen etnische kring als werknemer of als zelfstandige gaan werken, of in Turkije gaan werken.

4.3 Uitsluiting, identiteit en segregatie

Een meerderheid van de Turks-Nederlandse respondenten in het onderzoek van Staring e.a. (2014) voelt zich binnen het onderwijs, de arbeidsmarkt en de eigen woonomgeving buitengesloten of gediscrimineerd.

Hierdoor richten zij zich in toenemende mate op de eigen groep, omdat zij zich daar het meest gewaardeerd en het meest thuis voelen. Hoewel hoger opgeleide jongeren zich wel steeds meer op Nederland oriënteren, hebben Turkse Nederlanders, in vergelijking met andere migrantengroepen, een sterke oriëntatie op de eigen groep. Zij hebben vooral Turkse vrienden, zoeken een Turkse partner en identificeren zich vooral als Turk en minder als gemengd Nederlands/Turks. Verder zijn zij van de vier grote migrantengroepen het minst in de Nederlandse politiek geïnteresseerd. Veel jongeren volgen de politiek in Turkije wel. De navelstreng naar Turkije is nog niet doorgesneden. Velen hebben nog een Turks paspoort, de mannen met de Turkse nationaliteit dienen nog de dienstplicht te vervullen, of af te kopen en dan een verkort programma te volgen en een derde van de Turkse moskeeën is in handen van Diyanet, het 'Presidium voor Godsdienstzaken' dat sinds 2014 onder verantwoordelijkheid valt van de minister-president van Turkije.

De sterke oriëntatie op de eigen gemeenschap gaat gepaard met een heropleving van het geloof bij Turks-Nederlandse jongeren. Sommige Turkse jongeren vinden hun religieuze identiteit belangrijker dan de Turkse en de Koerdische jongeren vinden hun Koerdische herkomst belangrijker. Dat geldt ook voor christelijke Assyrische (Suryoye) jongeren die voornamelijk in Oost-Nederland wonen. De groep Turkse moslims in Nederland bestaat voor ongeveer 75% uit soennieten en 20% alevieten. De Turks-Nederlandse gemeenschap telde van de diverse etnische groepen rond 2000 het grootste aantal islamitische organisaties en in 2007 bevonden zich 242 Turkse moskeeën in Nederland. Ruim veertig procent van de Turkse Nederlanders bezoekt regelmatig religieuze bijeenkomsten.

De oriëntatie op de eigen gemeenschap en het gevoel buitengesloten te worden is een risico voor radicalisering, aldus Staring e.a. (2014). Maar onder Turkse jongeren is er geen tendens waar te nemen dat dit ook leidt tot extremistisch gedrag richting de Nederlandse samenleving. Er zijn ook spanningen tussen Turks-Nederlandse gemeenschappen onderling, zoals tussen Koerden en nationalistische Turken, maar er zijn geen signalen dat dit tot extreem of gewelddadig gedrag gaat leiden.

Gevoelens van uitsluiting zijn ook te vinden in de gesprekken met jongeren die voor dit onderzoek zijn gevoerd. Zij vertellen dat ‘allochtonen’ en ‘Nederlanders’ niet met elkaar omgaan op school, op een enkele uitzondering na. Een meisje zegt: ‘Het maakt niet uit. Ook al ben je hier geboren, ze mogen je toch niet’.

4.4 Psychosociale problemen

De Gezondheidsraad heeft in zijn advies ‘Psychische problemen van migrantenjeugd’ uit 2012 in kaart gebracht welke psychische problemen verschillende groepen migrantenjeugd hebben en in hoeverre zij daarvoor gebruik maken van de beschikbare hulp en zorg. Volgens dit advies blijkt uit zelfrapportages van scholieren en rapportages van ouders dat emotionele problemen bij kinderen en jongeren met een Turkse achtergrond vaker voorkomen dan bij leeftijdgenoten. Rapportages van leerkrachten laten daarentegen geen verschillen zien, maar er zijn aanwijzingen dat emotionele problemen door leerkrachten minder goed gesignaleerd worden (Gezondheidsraad, 2012). De Gezondheidsraad baseert zich onder meer op het onderzoek van Zeijl e.a. (2005). Daarin staat dat Turkse ouders drie maal vaker dan allochtone ouders rapporteren dat hun kind sociaal-emotionele problemen heeft.

Op grond van onderzoeken van Knorth (1998) en Vollebergh (2003) komt de Gezondheidsraad tot de conclusie dat niet-westerse jongeren meer kans hebben om te worden doorverwezen naar een gesloten ggz- of justitiële instelling dan naar een vorm van ambulante ggz. Deze jongeren zijn ook oververtegenwoordigd in de forensisch psychiatrische zorg. Voor Turkse jongeren geldt dat zij relatief minder in deze zware vormen van zorg terecht komen dan Antilliaanse en Marokkaanse jongeren, maar nog altijd meer dan autochtone jongeren.

Gedragsproblemen komen bij de Turkse jeugd niet vaker voor dan gemiddeld.

Van Bergen e.a. (2008, 2010) hebben onderzoek gedaan naar suïcidaal gedrag onder meisjes in Utrecht en Den Haag. Onder Turkse meisjes (15-24 jaar) komen suïcidepogingen significant vaker voor dan onder autochtone meisjes. In één studie werd een percentage gemeld van 14,8%, in vergelijking met 8,8% bij meisjes met een Nederlandse achtergrond. Dit beeld komt voort uit zelfrapportages en onderzoek in ziekenhuizen en GGD-en in o.a. Den Haag en Utrecht.

Volgens Felten (2011) komt het voor dat Turkse meisjes zich klem voelen zitten tussen de verwachtingen van hun ouders en hun streven naar autonome keuzes. Dit kan leiden tot internaliserende psychische klachten, zoals depressies, angsten en zelfs suïcide(pogingen).

Kinderen van Turkse herkomst weten de weg naar de huisarts goed te vinden als ze emotionele problemen hebben, maar worden in de jeugd-ggz minder vaak gezien dan verwacht op basis van de omvang van deze groep.

Een van de beroepskrachten met wie is gesproken in dit onderzoek, ziet problemen ontstaan wanneer Turkse kinderen ouder worden. Vanaf hun 12^e, 13^e levensjaar gaan ze zich meer oriënteren op hun Turkse achtergrond en gaan ze minder om met autochtone leeftijdsgenoten.

De jongeren die wij voor dit onderzoek hebben gesproken, geven aan dat zij deze psychosociale problemen herkennen, niet zozeer bij zichzelf maar bij jongeren in hun omgeving. Zij hebben ook ideeën over de achtergrond van die problemen. Turkse jongeren leven in verschillende werelden: thuis, op school en in hun vriendenkring. Zij moeten dus vaak veranderen, van gedrag, van houding en van perspectief.

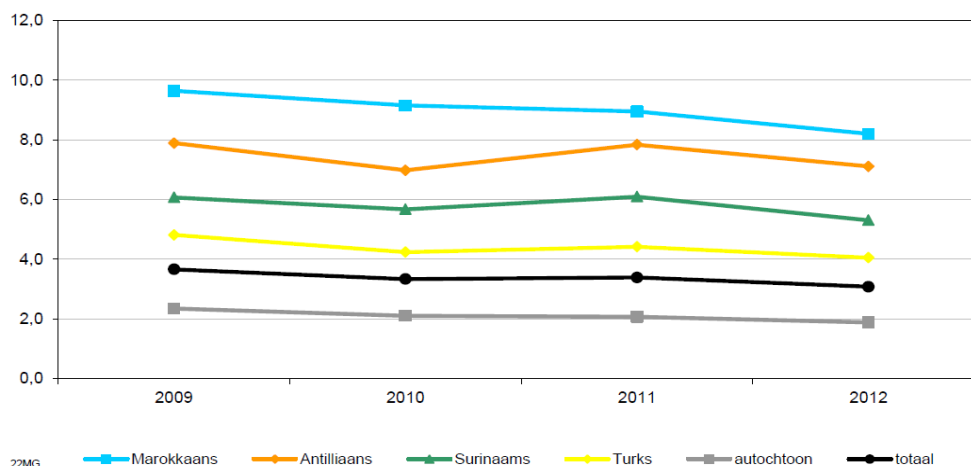
De jongeren met wie voor dit onderzoek is gesproken, geven aan dat dit vooral voor meisjes geldt. Een Turks meisje zoekt eerst uit waar haar broer uitgaat, voordat ze kiest waar ze zelf naartoe gaat. Niet omdat ze van alles wil uithalen, maar een meisje dat uitgaat doet al gauw dingen die haar ouders niet goedkeuren. Volgens de geïnterviewde jongeren leiden meisjes een dubbelleven. 'Een dubbelleven leiden: hoe kun je dan emotioneel stabiel zijn?', vraagt een van hen zich af.

Een Turkse jongerenwerker herkent dit beeld. Hij vertelt dat hij al een aantal keren heeft gezien hoe meiden bij zichzelf brandwonden veroorzaken door van dichtbij deodorant-spray op hun onderarmen te spuiten. 'Het is een verkeerde manier van aandacht vragen en een signaal dat zij zich niet goed kunnen uiten.'

Ook de Turkse ouders die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd zien dat hun kinderen emotionele problemen hebben. Ze zien dat hun kinderen veel last van stress hebben, vooral de meisjes. Een moeder vertelt dat zij daar in de moskee regelmatig over praat met andere moeders. Deze ouders hebben veel te maken met opstandige kinderen en ze weten niet goed hoe ze hiermee moeten omgaan. Moeten ze ondersteuning of hulp vragen? Daar hebben zij grote aarzelingen bij. De ouders zijn bang om hulp te vragen, omdat ze denken dat het daarmee alleen maar erger wordt en omdat ze niet willen dat hun kind een etiket krijgt.

4.5 Criminaliteit

Ten opzichte van autochtone Nederlanders zijn Turkse Nederlanders oververtegenwoordigd in de criminaliteitscijfers. In vergelijking tot Antilliaanse, Marokkaanse en Surinaamse Nederlanders staan zij echter minder vaak als verdachte geregistreerd. Het Risbo heeft onderzoek gedaan in 22 grote gemeenten (Boom e.a., 2014). In 2012 wordt 3,1 procent van alle jongeren van 12-24 jaar verdacht. In dat jaar wordt van de Turks-Nederlandse jongeren 4% verdacht. Van de autochtone jongeren 1,9% en van de Marokkaans-Nederlandse jongeren 8,2%.



Figuur 3: VERDACHTEN VAN 12 -24 JAAR IN 2009 - 2011 NAAR PERCENTAGE VAN DE BETREFFENDE BEVOLKINGSGROEP PER 1 JANUARI. BRON: HKS, BEWERKING RISBO (BOOM E.A., 2014).

Onderzoekers van het WODC hebben in 2014 onderzocht wat de risico's op criminaliteit en radicalisering zijn bij Turks-Nederlandse jongeren (Staring e.a. 2014). Ook zij stellen vast dat deze jongeren in vergelijking met jongeren van de andere traditionele migrantengroep relatief weinig overgaan tot crimineel gedrag en dat er bij hen nauwelijks sprake is van verregaande radicalisering.

Het CBS laat in de Jeugdmonitor zien hoeveel jongeren vanwege het plegen van een strafbaar feit in aanraking komen met de politie. In 2011 gaat het om 2,3% van alle jongeren tussen 12 en 25 jaar. Turkse jongeren scoren met 3,8% hoger, maar wel lager dan bijvoorbeeld Marokkaanse jongeren (8,1%). Hetzelfde beeld komt naar voren bij de jongeren die een HALT-straf krijgen: relatief krijgen meer Turkse jongeren een taakstraf dan autochtone jongeren, maar ook hier scoren Marokkaanse jongeren hoger.

Het is niet mogelijk om cijfers te krijgen over het aantal Turkse jongeren dat in een justitiële jeugdinstelling (JJI) verblijft. Maar de Dienst Justitiële Inrichtingen laat op zijn website wel zien welke vijf nationaliteiten het meest in de langverblijfsafdeling van een JJI terecht komen. Over de laatste drie jaar staat Turkije steeds op de vierde plaats: 1,5% van de jongeren in een JJI is afkomstig uit Turkije.

Kinderbeschermingsmaatregelen

In de openbare data van CBS zijn geen cijfers opgenomen over de herkomst van kinderen en jongeren die onder toezicht zijn gesteld of uit huis zijn geplaatst. En ook voor het aantal kinderen dat verblijft in een residentiële instelling is niet aangegeven wat hun herkomst is.

Nu alle hulp van jeugd onder de verantwoordelijkheid van gemeenten valt, gaat het CBS de beleidsinformatie voor hen verzorgen. Desgevraagd laat het CBS weten dat bij de eerste cijfers, die in juli naar buiten worden gebracht, de herkomst wél vermeld zal zijn.

5. Bereik en toegankelijkheid jeugdvoorzieningen

5.1 Inleiding

In het algemeen worden Turkse gezinnen waar opvoedingsproblemen zijn, of waar kinderen psychosociale problemen hebben, niet tijdig bereikt door opvoedingsondersteuning. Dat kan te maken hebben met het feit dat de jongere of de ouders de problemen niet onderkennen, of dat de omgeving, de leerkracht, de schoolarts, of de huisarts de problemen niet vroegtijdig signaleren. Als jongere of ouders de problemen zelf wel zien, weten ze soms niet goed waar ze met hun problemen heen kunnen. Daarnaast zijn er nog andere drempels: zij kunnen twijfels hebben over de professionele hulpverlening: sluit die hulp wel aan bij ons? Ook schaamte, angst of wantrouwen kan een rol spelen. Daar komen we nog uitgebreid op terug.

5.2 Signaleren van problemen

Leerkrachten lijken de emotionele problemen van Turkse kinderen minder goed te signaleren (Gezondheidsraad, 2012). Ook de ouders signaleren emotionele problematiek niet goed. Uit onderzoek van Bevaart e.a. (2013) blijkt dat de probleemperceptie van Turkse ouders niet gelijk was aan de hoge probleemrapportage die naar voren kwam uit onderzoek met een gevalideerde vragenlijst onder de jongeren. Juist omdat Turkse jongens en meisjes meer emotionele problemen melden in zelfrapportages op school dan andere etnische groepen, is de signalering van deze problemen een belangrijk aandachtspunt. Uit de gesprekken die voor dit onderzoek zijn gevoerd, komt duidelijk naar voren dat beroepskrachten in onderwijs, welzijn en zorg meer oog moeten hebben voor de manier waarop Turkse Nederlanders functioneren en voor hun sociale en culturele bijzonderheden. De ouders, jongeren en deskundigen met wie gesproken is, laten vergelijkbare geluiden horen. Beroepskrachten moeten meer weten over deze doelgroep en ze moeten meer vertrouwen krijgen in het omgaan met Turkse ouders en jeugd.

5.3 Huisarts

Volgens recent onderzoek van de Gezondheidsraad (2012) weten gezinnen van Turkse herkomst de weg naar de huisarts goed te vinden als ze emotionele problemen hebben, maar de doorverwijzing naar specialistische zorg, zoals de ggz, verloopt minder goed. Vooral Turkse meisjes presenteren zich vaker bij de huisarts met psychische klachten en/of symptomen dan Nederlandse meisjes. Toch lijkt de huisarts bij hen niet vaker een diagnose te stellen van psychische aard. Voor huisartsen geldt ook wat hierboven is gezegd voor alle beroepskrachten die met deze doelgroep te maken hebben: zij moeten weet hebben van de bijzondere aspecten en omstandigheden van Turkse Nederlanders.

5.4 Opvoedingsondersteuning

Ouders van zowel Turkse als Marokkaanse herkomst doen relatief weinig een beroep op lokale opvoedingsondersteuning zoals die door het Centrum voor Jeugd en Gezin wordt verzorgd. Autochtone ouders doen dat veel vaker en ouders met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond gaan vaker dan gemiddeld op zoek naar hulp of advies bij de opvoeding (Broek, van der, e.a., 2010).

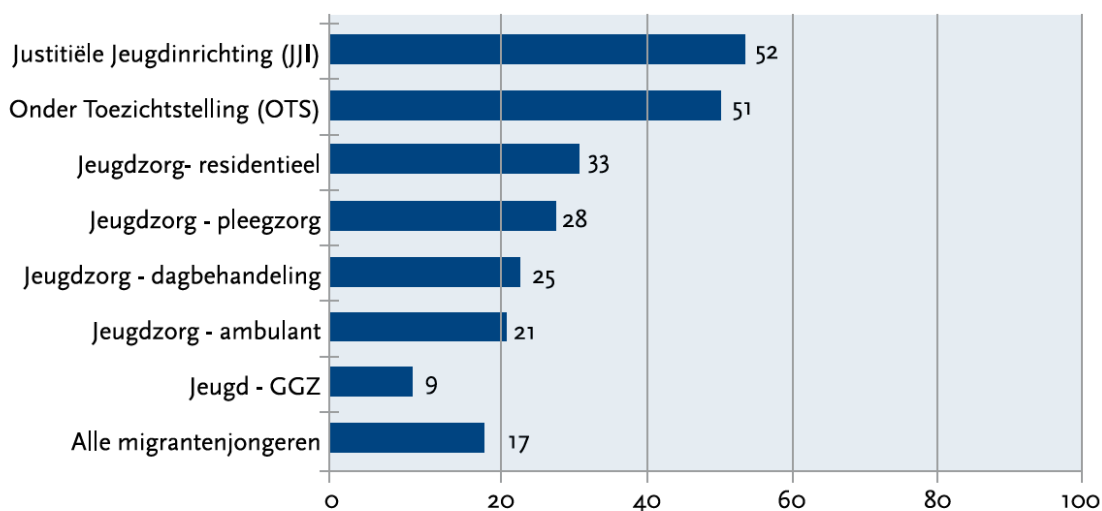
In 2012 heeft Conclusion Advies en Management onderzoek gedaan naar het bereik van de Centra voor Jeugd en Gezin (CJG) onder migrantengezinnen (Heineke, 2012). De onderzoekers geven aan dat er onvoldoende gegevens beschikbaar zijn, omdat de herkomst niet geregistreerd wordt bij het CJG. Weliswaar maakt vrijwel iedereen gebruik van het consultatiebureau (onderdeel van het CJG), maar er bestaan sterke aanwijzingen dat migrantengezinnen minder dan gemiddeld gebruik maken

van informatie, advies en licht pedagogische hulp. Behalve aan onbekendheid en wantrouwen bij migranten, is dat mede te wijten aan een gebrek aan interculturele deskundigheid. CJG-professionals volgen nauwelijks cursussen en trainingen op dit vlak. Ook de taalbarrière belemmert het bereik fors. Tolken worden sinds januari 2012 niet meer door de overheid vergoed en het CJG zegt de tolken zelf niet te kunnen betalen.

In een van de focusgroepen die voor dit onderzoek zijn gehouden waren zowel Turkse ouders als beroepskrachten aanwezig. Daar werd duidelijk gezegd dat deze ouders wel degelijk behoefte hebben aan ondersteuning en advies bij de opvoeding van hun kinderen. Maar niet alle bestaande vormen van opvoedingsondersteuning sluiten goed aan op die behoefte. Om dat beter te doen zou er een vorm van samenwerking moeten komen tussen voorzieningen voor opvoedingsondersteuning en de eigen organisaties van Turkse Nederlanders. Het helpt dan wanneer er beroepskrachten worden ingezet die zelf een Turkse achtergrond hebben. Op die manier kan er laagdrempelige opvoedingsondersteuning in de wijk worden gerealiseerd.

5.5 Jeugdzorg

Instellingen voor jeugdzorg registreren, op enkele uitzonderingen na, niet op herkomst. We kunnen dus geen actuele cijfers tonen die bevestigen dat Turkse jeugdigen relatief meer in de zware vormen van zorg terecht komen dan in de lichtere vormen. Uit onderstaand figuur blijkt dat eerdere cijfers dit wel aangaven.



Figuur 4: Percentage migrantenjongeren in de jeugdzorg. Van alle jongeren van 0 tot 19 jaar heeft 17% een niet-westerse herkomst. (Bron: Beleidsbrief minister voor Jeugd en Gezin, 2008)

Er zijn enkele, sporadische gegevens over de betrokkenheid van jeugdzorg bij Turkse jeugdigen en gezinnen. Van der Gaag en Speet (2010) hebben de dossiers bestudeerd van alle cliënten die in 2007 bij de afdeling Toegang geïndiceerde zorg van Bureau Jeugdzorg Utrecht zijn geweest. De auteurs hebben deze cliënten bekeken op een aantal kenmerken, waaronder demografische achtergrond. Zij constateren dat bij de 0- tot 4-jarigen die bij Bureau Jeugdzorg kwamen relatief veel allochtone kinderen zijn. Daar zijn ook meer Turkse kinderen bij dan je op grond van hun aandeel in de hele populatie zou verwachten. Van alle jeugdigen die bij de afdeling Toegang kwamen was 45 procent tussen de 13 en 18 jaar. Maar juist bij deze leeftijdsgroep zijn er relatief weinig allochtone jongeren. Van der Gaag en Speet hebben verder vastgesteld dat de aard van de problematiek bij deze cliënten

verschilt. Bij de Turkse cliënten is er in 30 procent van de gevallen sprake van kindproblematiek en in meer dan 40 procent van een combinatie van kind- en ouderproblematiek. De auteurs concluderen dat allochtone cliënten vaker een indicatie hebben gekregen voor zwaardere vormen van (vrijwillige) hulpverlening. Dit schrijven zij toe aan het feit dat de problematiek waarmee allochtone cliënten bij Bureau Jeugdzorg komen vaak al vrij ernstig is en dat het beter zou zijn geweest wanneer ze daar in een eerder stadium waren gekomen.

In 2013 heeft een Turkse parlementaire commissie mensenrechten Nederland bezocht, mede naar aanleiding van de affaire Yunus³. Deze commissie heeft een rapport opgesteld waarin zij schrijven dat er in 2012 671 kinderen van Turkse komaf uit huis waren geplaatst, waarvan 167 bij een pleeggezin (Türkiye Komisyonu 2013). De andere 504 kinderen (tussen 12 en 18 jaar) verbleven in een jeugdinstelling. De commissie zegt deze getallen te baseren op informatie 'verkregen uit externe bronnen'. Welke bronnen dat zijn geweest, is niet duidelijk. Het is niet mogelijk een bevestiging van deze cijfers te krijgen omdat kinderen niet op etnische afkomst worden geregistreerd. Bureau Jeugdzorg Rijnmond heeft de commissie echter wel cijfers kunnen voorleggen over uithuisplaatsingen. Per 1 januari 2013 waren er in de regio Rijnmond 1390 kinderen uit huis geplaatst. Daarvan waren er 41 (2,5%) van Turkse komaf en van deze groep waren er 17 bij een pleeggezin geplaatst. Van deze pleeggezinnen waren er 5 zelf Turks.

5.5.1 Jeugd-ggz

In de jeugd-ggz blijken kinderen van Turkse herkomst minder vaak vertegenwoordigd ten opzichte van hun aandeel in de algemene bevolking (Boon e.a., 2010). Daarnaast liggen de driejaars incidentiecijfers van het psychiatrisch casusregister Rijnmond voor Turkse kinderen lager dan die voor hun autochtone leeftijdgenoten. Van oververtegenwoordiging in de forensische psychiatrische zorg is voor Turkse kinderen geen sprake, terwijl dat bij Marokkaanse kinderen wel het geval is (Gezondheidsraad, 2012).

Er wordt vaak gezegd dat de (on)toegankelijkheid van de ggz voor een groot deel bepaald wordt door opleiding en sociaaleconomische status (ses) en veel minder door etnische afkomst, of het migrant zijn. In recent onderzoek in de jeugd-ggz (De Haan, 2014) komt naar voren dat in wijken met een hoog percentage inwoners van buitenlandse afkomst, er significant minder gebruik wordt gemaakt van de jeugd-ggz dan in wijken met een hoog percentage autochtone bewoners. Op wijkniveau blijkt de etnische herkomst meer bepalend dan de ses.

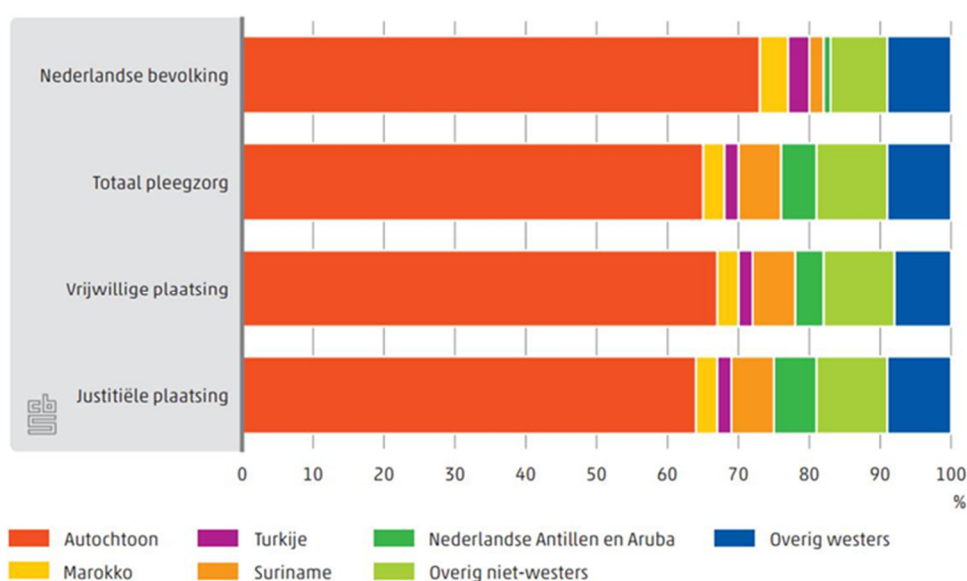
Onderzoekers van de Jutters Jeugd-ggz hebben vastgesteld dat kinderen uit migrantengroepen maar half zo veel gebruikmaken van de reguliere jeugd-ggz als kinderen van autochtone afkomst. Er zijn echter geen aanwijzingen dat psychiatrische problemen bij kinderen uit migrantengroepen minder voorkomen. Op grond van de gegevens die bij De Jutters zijn verzameld heeft De Haan (2014) vastgesteld dat kinderen van niet-Nederlandse herkomst minder vaak een diagnose en behandeling krijgen in de jeugd-ggz dan autochtone kinderen. Bij adolescenten zijn de verschillen kleiner dan bij kinderen.

³ In 2004, toen Yunus nog een baby was, is hij samen met zijn broertjes uit huis geplaatst. Bureau Jeugdzorg had het vermoeden dat zij door hun ouders werden mishandeld. Dat was het begin van een lang slepende zaak met veel juridisch getouwtrek. Een aspect daarvan leidde in 2013 zelfs tot een diplomatieke rel met Turkije. Yunus was geplaatst bij twee lesbische pleegouders en de Turkse overheid liet weten dat dit in strijd is met de Turkse cultuur. Dit leidde tot veel media-aandacht voor deze zaak en dat heeft in ieder geval laten zien dat er veel onbekendheid en misverstanden zijn tussen de jeugdzorg en de Turkse bevolkingsgroep.

5.5.2 Pleegzorg

In 2013 hebben ruim 20.000 kinderen pleegzorg gekregen. Dat wil zeggen dat meer dan 20.000 kinderen (tijdelijk) in een pleeggezin zijn geplaatst, al dan niet met instemming van de eigen ouders. Bij die 20.000 kinderen zijn er minder van Turkse afkomst dan je op basis van hun aandeel in de totale jeugdpopulatie zou verwachten (Ministerie van VWS/CBS, 2014).

De meeste kinderen die in 2013 pleegzorg ontvingen zijn autochtoon (65 procent). Dat is minder dan het aandeel in de bevolking (73 procent). Kinderen van Surinaamse of Antilliaanse herkomst zijn wat oververtegenwoordigd. Terwijl 2,2 procent van alle 0- tot 18-jarigen van Surinaamse en 1,3 procent van Antilliaanse herkomst is, geldt dat voor 6,3 respectievelijk 5,2 procent van de pleegzorgkinderen. Kinderen van Turkse of Marokkaanse herkomst zijn juist ondervertegenwoordigd in de pleegzorg. Het percentage vrijwillige en justitiële plaatsingen is gelijk bij kinderen van Turkse herkomst.



FIGUUR 5: JONGEREN 0 TOT 18 JAAR NAAR HERKOMSTGROEP IN BEVOLKING EN PLEEGZORG IN 2013 (MINISTERIE VAN VWS/CBS (2014)).

Uit onderzoek blijkt dat moslimouders hun kinderen bij voorkeur geplaatst zien in moslimpleeggezinnen (zie voor een overzichtsstudie: Staarman, 2011). De behoefte aan moslimpleeggezinnen is groot. De pleegkinderen hebben er baat bij om op te groeien in een pleeggezin waar ze zich thuis voelen. Wanneer Turkse kinderen in een pleeggezin moeten worden geplaatst, wordt meestal in eerste instantie gezocht naar een gezin in het eigen netwerk (netwerkplaatsing). Wanneer dat niet lukt, wordt gezocht naar een gezin in de kaartenbak van de pleegzorgcentrale die past bij het kind: een profiel- of bestandsplaatsing. In deze bestanden zijn vaak maar weinig islamitische pleeggezinnen. Dit beïnvloedt de toegankelijkheid van de pleegzorg. Pleegzorgwerkers hebben vaak minder zicht op opvoedsituaties in netwerkpleeggezinnen, en vinden het lastig om met zowel de belangen van het kind als die van het pleeggezin om te gaan. Er is niet altijd voldoende kennis over de ontwikkeling van kinderen, wat betreft hechting en loyaliteit. Er is behoefte aan meer interculturele expertise en methodieken bij de pleegzorgwerkers en vaardigheden in interculturele communicatie.

Tijdens een van de focusgroepen in ons onderzoek vertellen ouders over hun ervaringen. Dit is een van hun verhalen. Om de betrokken personen niet te herkenbaar te maken, is in dit geval sprake van 'de ouder', en niet van 'de vader' of 'de moeder'.

Casus 1: Een alleenstaande ouder met twee uit huis geplaatste kinderen

Nadat het overlijden van de partner is een ouder alleen achter gebleven met een dochter van 17 en een zoon van 15 jaar die op verschillende momenten uit huis zijn geplaatst. Volgens de ouder hebben de familieleden van de overleden partner melding gemaakt van kindermishandeling bij het AMK, omdat zij niet konden accepteren dat de ouder een nieuwe relatie heeft. Deze nieuwe relatie hechtte veel waarde aan regels en structuur. De dochter vond het lastig om deze regels te accepteren. Zij had ook moeite met de wens van haar ouder om een hoofddoek te dragen. Toen de ouder de kinderen verbood om nog met leden van de schoonfamilie om te gaan, hebben die de kinderen opgestookt om naar het AMK te gaan. Dochter is toen bij een Christelijke pleeggezin geplaatst. De ouder mocht niet meer naar de school van dochter gaan. Door alle problemen is de nieuwe relatie nu ook weggegaan. Dochter moest bij het pleeggezin volgens de normen en waarden van haar Christelijke pleegouders leven. Ze moest elke zondag naar de kerk gaan. De ouder: 'Tegen mij hebben zij gezegd dat ik mijn dochter niet moest dwingen om een hoofddoek te dragen en vrij moest laten in haar keuzes. Terwijl ze door haar pleegouders gedwongen werd om naar kerk te gaan. Toen ik dat aankaartte bij de jeugdzorg werd tegen mij gezegd dat mijn dochter later eigen keuzes kon maken als zij 18 wordt. Ik heb een klacht ingediend en toen hebben zij besloten om mijn dochter bij een Turks gezin uit mijn eigen netwerk te plaatsen. Daarna wilde mijn dochter zelf naar huis terugkomen'. De ouder heeft gezinsbegeleiding van Timon (aanbieder van jeugdhulp) gekregen om de relatie met de dochter te verbeteren. Toen het goed ging met haar begon de zoon zich steeds meer als een lastige puber te gedragen. De ouder: 'Op aandringen van mij hebben ze mijn zoon bij een Islamitisch netwerkgezin (goede kennissen van de mijn overleden partner) geplaatst. Ik wist dat die mogelijkheid bestaat en dat heb ik de gezinsvoogd laten weten. Ongeveer 4 weken later heeft hij contact met mij opgenomen en een maand later besloten om naar huis terug te keren'. Terug kijkend op het hele proces is de ouder nog steeds erg boos en verdrietig om de plotselinge uithuisplaatsingen en om het feit dat ouders niet gehoord worden. De hulp van Timon stemt wel tot tevredenheid, omdat die hulpverleners zowel de kant van de ouders als die van de kinderen zien.

5.5.3 Hulp voor kinderen met een lichte verstandelijke beperking (LVB)

Naar schatting heeft 15 procent van alle jeugdigen een lichte verstandelijke beperking (VOBC, 2014). Dat wil zeggen: een IQ tussen 50 en 85. Wanneer we ervan uitgaan dat dit ook geldt voor de Turkse jeugd in Nederland, dan betekent dit dat daar bijna 24.000 kinderen en jongeren bij zijn met een lichte verstandelijke beperking (15 procent van 158.348 Turkse jeugdigen van 0 tot 25 jaar (CBS 2014)).

Dit is een schatting op basis van algemene cijfers over de jeugd in Nederland. Het is niet mogelijk om precies vast te stellen om hoeveel Turkse jeugdigen het gaat. Er wordt niet op etniciteit geregistreerd en Turkse ouders willen niet weten of hun kind een lichte verstandelijke beperking heeft. Zij accepteren de LVB niet en ze zoeken er dus ook geen hulp voor (Bulsink, 2013).

In de gesprekken die voor dit onderzoek zijn gevoerd, heeft een van de beroepskrachten gezegd dat dit een groot taboe is in de Turkse gemeenschap en dat daar niet over gepraat wordt. Een eerste stap moet zijn: het bespreekbaar maken dat deze kinderen er zijn, ook bij de Turken in Nederland.

De ouders in ons onderzoek geven aan dat de begeleiding bij LVB problematiek niet goed verloopt. Het onderscheid tussen gedragsproblemen en verstandelijke problemen is er vaak in het begin niet. Het blijft vaak lang onduidelijk wat er echt aan de hand is. Diagnostische onderzoek en IQ testen worden vaak pas in een laats stadium ingezet. Ouders hebben behoefte aan ruime uitleg en – bij taalproblemen – in een rustig tempo. Een moeder vertelt over haar ervaringen:

Casus 2: Dochter met LVB uit huis geplaatst

Een Turkse ouder met 4 kinderen heeft een dochter van 18 jaar die vier jaar geleden uit huis werd geplaatst. Het meisje woont inmiddels weer thuis. De ouder vertelt dat het allemaal begon in groep 7. Toen ging de dochter gedragsproblemen vertonen zoals vechten en ruzie maken. Zij is toen op het speciaal onderwijs geplaatst. Vanaf dat moment ging het volgens de ouder alleen maar slechter met het meisje. Zij kwam herhaaldelijk te laat thuis, ging softdrugs gebruiken en liegen. Op een dag kwam ze niet meer naar huis terug. De ouders voelden zich machteloos en wisten niet waar ze terecht konden. Zij kregen geen aandacht van school. Volgens de ouder hebben de medewerkers van de school informatie achtergehouden, omdat zij bang waren dat zij als Turkse ouders geweld zouden gebruiken ten opzichte van hun dochttertje. De mentor van school heeft de politie ingeschakeld en toen is het meisje ook onder de aandacht van jeugdzorg gebracht. Na haar terugkomst naar huis hebben ze een maal per week bezoek gehad van een ambulante hulpverlener van Bureau Jeugdzorg. Omdat ze herhaaldelijk wegliep, waren de ouders volgens jeugdzorg niet in staat om hun dochter te beschermen. De ouders voelden zich door een medewerkster van BJZ als criminelen behandeld. Op bevel van de kinderrechter is de dochter in eerste instantie voor drie maanden in een opvanghuis in Zeist geplaatst. 'Mijn dochter smeekte de kinderrechter om naar huis te mogen gaan', vertelt de ouder. Later is zij naar Groot-Emaus overgeplaatst. Bij Groot-Emaus is zij 1,5 jaar gebleven (zonder enige test of behandeling). Uiteindelijk (na een IQ test) bleek de dochter een verstandelijke capaciteit te hebben van een 8 jarig meisje. Zij was toen 14 jaar. De ouders zijn ontevreden over de hulp. Taal speelde daarbij ook een rol. Het was moeilijk om rechtstreeks met de hulpverleners te communiceren. De ouders hebben regelmatig halal maaltijden naar de instelling gebracht, niet alleen voor hun eigen dochter maar ook voor andere kinderen.

'We hebben een keer bij Groot Emaus het verzoek ingediend om onze dochter tijdens de zomervakantie voor zes weken mee te nemen naar Turkije. Maar dat kon niet. Volgens de medewerkers draaien zij verlies als haar plek/bed gedurende zes weken leeg blijft.' De vader is toen erg boos geworden en hij heeft tegen de medewerkers gezegd dat hij die kosten wel wilde vergoeden, als dat nodig was. Hij zei ook dat zij niet om kinderen gaven maar om geld/eigen inkomsten. Toen kregen de ouders toestemming om hun dochter mee te nemen naar Turkije.

'Omdat mijn dochter te veel cadeaus en kleding van ons kreeg noemden ze haar 'prinsesje'. Als dit niet het geval geweest zou zijn zouden zij ons zeker bestempeld hebben als 'niet betrokken ouders'. Na 1,5 jaar mocht de dochter eindelijk terug naar huis. Het gezin kreeg een gezinstherapie van Lijn 5 om de relatie tussen familieleden weer te optimaliseren en het meisje weer te laten wennen aan de samenleving. 'Wij hebben veel hulp gehad van de medewerkster van Lijn 5. Eindelijk (na 4 jaar) staan wij geregistreerd als een perfect gezin. Ondanks dat de hulp van Lijn5 wel prettig was, zal ik nooit meer van jeugdzorg gebruik maken. In de tijd dat mijn dochter uit huis was, heb ik last gehad van depressieve klachten Maar geen haar op mijn hoofd denkt eraan om ooit nog gebruik te maken van de Nederlandse hulpverlening.'

Uit de gesprekken met ouders valt op dat bij LVB problematiek er veel misverstanden voorkomen en dat de combinatie gedragsproblemen en LVB bij Turkse gezinnen vaak leidt tot een uithuisplaatsing. Er zijn geen kwantitatieve gegevens beschikbaar waaruit zou kunnen blijken of dit vaker gebeurt bij Turkse gezinnen dan bij autochtone gezinnen. Het is wel aannemelijk dat door een kennisachterstand, taboes en misverstanden door taalproblemen de hulpverlening minder goed aansluit. Dit wordt ook geïllustreerd in de volgende casus:

Casus 3: Uithuisgeplaatste dochter

Op de basisschool bleek de dochter een leerachterstand te hebben. De ouders begrepen niet precies wat dat was. In groep 8 bleek uit een drempeltoets de IQ score 76 te zijn. Dochter kwam terecht op het Voortgezet Speciaal Onderwijs. Vanaf dat moment ging het bergafwaarts met het meisje. Dochter ging zich steeds meer opstandig en problematisch gedragen: herhaaldelijk liegen, spijbelen en stelen en gebruik van alcohol en (soft)drugs. Een ruzie met vader over haar gedrag liep een keer uit de hand. Vader heeft zijn dochter (tot zijn spijt) geslagen. Dit werd door school geconstateerd en via kinderbescherming werd het meisje uit huis geplaatst en kwam terecht bij de Utrechtse jeugdinstantie Lijn5. Ouders stemden hiermee in, hopen op een behandeling en verbetering in het gedrag van hun dochter. Ouders wilden zelf hulp en begeleiding, zodat dochter weer thuis kon worden. Hier ontstond miscommunicatie, want volgens de instantie hadden ouders geen gebruik willen maken van de hulp en gezinstherapie. Na een aantal incidenten en aanhoudende gedragsproblemen/risicogedrag werd zij uit veiligheidsredenen verplaatst naar Groot-Emaus in Ermelo. Ondanks de 24-uurzorg is het 't meisje gelukt om zeven keer weg te lopen en dan rond te gaan zwerven. Hiervan werden ouders niet op de hoogte gesteld. Zij belden regelmatig met hun contactpersoon van Groot-Emaus om informatie te kunnen achterhalen over het lot van hun dochter. Zij waren zeer ongerust maar werden nooit teruggebeld (met uitzondering van één keer). Onlangs is eindelijk een test afgenomen en blijkt het meisje een iets hogere IQ te hebben en in staat te zijn om een MBO-2 opleiding te volgen. Zij wil beginnen met een beroepsopleiding. Haar dochter heeft intussen een vriend die zij heeft leren kennen bij de opvanginstelling. Het is een jongen met een andere culturele achtergrond (niet Turks en niet autochtoon Nederlands). Het leven dat zij afgelopen jaren heeft geleid en wil blijven leiden (waarvoor ze zich ook schaamt voor haar vader) past niet meer bij de Turkse cultuur waardoor eventuele terugkeer naar huis niet mogelijk lijkt. Ouders zijn zeer ontevreden over de jeugdzorg. Ondersteuning hebben zij zelf niet gekregen. Zij hebben zelfs een klacht ingediend bij de klachtencommissie. Zij wisten niet dat zij ook een advocaat/jurist naar dit gesprek mochten meenemen. Zij wisten überhaupt niet wat hun rechten waren. Één keer hebben zij een rechtsbijstand advocaat geraadpleegd, maar een duidelijk antwoord of goede informatie hebben zij toen niet gekregen.

5.5.4 Gespecialiseerde jeugdhulp

In het rapport 'Terecht in de Jeugdzorg' wordt het onderzoek 'Jeugd en Opgroeien' beschreven. In dit onderzoek zijn 25.000 ouders bevroegd. De niet-westerse migrantenouders onder hen geven aan minder gebruik te maken van gespecialiseerde jeugdhulp dan autochtone Nederlanders (6,3% tegenover 7,8%). Vooral ouders met een Turkse, Marokkaanse of Aziatische achtergrond zeggen weinig gebruik te maken van jeugdzorg. (Bot e.a., 2013).

Als het gaat om gezinnen met *ernstige* kind- en opvoedproblematiek zien wij dat 28% van de Turks-Nederlandse gezinnen met dergelijke problemen gebruik maakt van tweedelijnszorg, tegenover 44% van de autochtoon Nederlandse gezinnen met deze problemen. In vergelijking met andere etnische groepen is dat veruit het laagste percentage (Zie onderstaande tabel).

Gebruik van tweedelijnsjeugdzorg door gezinnen met ernstige kind- en opvoedproblematiek, naar herkomst (gewogen gegevens; in procenten, n = 2543)	
Autochtoon Nederlands	44%
Westers migrant	41%
Niet-westers migrant	31%
Turks	28%
Marokkaans	37%
Surinaams	42%
Antilliaans	39%
Afrikaans	41%
Aziatisch	31%
Zuid-Amerikaans	40%

Tabel 6: Bron: Terecht in de jeugdzorg. (Bot, e.a. 2013).

5.6 Aansluiting vraag – aanbod

In de publicatie 'Met één hand kun je niet klappen' (Bellaart & Pehlivan, 2011b) wordt een opsomming gegeven van de belangrijkste factoren aan de vraag- en aanbodkant die de toegankelijkheid van jeugdvoorzieningen beïnvloeden. Onderstaande factoren komen voort uit een onderzoek van FORUM (Bellaart & Pehlivan, 2011a, 2011b) en worden bevestigd door verschillende andere onderzoeken (Broek, van der, e.a., 2010; Heineke e.a., 2012; Gezondheidsraad, 2012; Bot e.a., 2013).

5.6.1 Factoren aan de vraagkant

Drempels om gebruik te maken van jeugdvoorzieningen zijn het hoogst voor migranten die slecht geïntegreerd zijn, in een achterstandspositie verkeren, de Nederlandse taal niet goed spreken en onbekend zijn met de werkwijze van Nederlandse instituties.

Een van de deskundigen met wie voor dit onderzoek is gesproken, wijst op de sociale controle binnen de Turkse gemeenschap: ouders houden problemen verborgen en zoeken nergens hulp.

Vooral ouders die de Nederlandse taal niet goed beheersen bewegen zich in eigen kring en hebben een beperkt sociaal netwerk. Wanneer professionals opvoedingsproblemen signaleren, blijkt dat laagopgeleide ouders het niet altijd begrijpen. Zij hebben soms niet hetzelfde beeld van de problemen. Door schaamte of door gebrek aan kennis leggen ze de nadruk op het probleem van het kind zelf of zeggen ze dat het is veroorzaakt door de omgeving. Zij lijken dan niet open te staan voor hulp. Deze migrantenouders hebben weinig inzicht in psychologische mechanismen en in de opvoedingsgewoonten in Nederland. Bovendien vinden zij het lastig om problemen goed te verwoorden en duidelijk hun hulpvraag te formuleren. Zij zijn vaak onzeker en komen er niet toe om zelfstandig hulp te zoeken. Worden zij gewezen op jeugdvoorzieningen, dan blijkt er nogal eens sprake van wantrouwen en angst. Soms hebben zulke ouders zelf negatieve ervaringen. Of ze hebben van anderen gehoord dat 'jeugdzorg de kinderen afpakt, als je niet op een Nederlandse manier opvoedt'. Deze ouders hebben het idee dat jeugdvoorzieningen geen rekening houden met hun achtergrond en de manier waarop zij gewend zijn de kinderen op te voeden. De affaire 'Yunus' (de jongen van Turkse afkomst die gedwongen uit huis werd geplaatst bij lesbische pleegouders) heeft vooral in de Turkse gemeenschap een enorme impact gehad en het wantrouwen nog verder gevoed.

Veel ouders zijn bang dat ze qua taal niet goed begrepen zullen worden en soms durven zij door schaamte niet met hun problemen naar Nederlandse voorzieningen toe.

5.6.2 Factoren aan de aanbodkant

Onbedoeld liggen aan de kant van de jeugdvoorzieningen zelf eveneens drempels. Dat heeft voor een deel te maken met prestatie-indicatoren. Die kunnen zorgen voor een perverse prikkel. Het is de makkelijkste weg voor de organisaties om zich vooral te richten op de groep die wél bij hen terecht komt. Dit gold tot voor kort iets minder voor de Centra voor Jeugd en Gezin. Na de invoering van de Jeugdwet op 1 januari 2015 is er in principe wel wat veranderd. Gemeenten zijn nu verplicht om te zorgen voor passende hulp, maar het is nog niet duidelijk of en wanneer dit in de praktijk zal leiden tot een meer actieve benadering van voorzieningen bij het bereiken van groepen die niet uit zichzelf bij hen terecht komen.

In de situatie voor invoering van de Jeugdwet hadden Bureau Jeugdzorg en de tweedelijns jeugdzorg veelal te maken met wachtlijsten en gaven zij in het algemeen weinig prioriteit aan het bereiken van 'moeilijk bereikbare' groepen. Wanneer jeugdvoorzieningen zichtbaar aanwezig zijn op plaatsen waar migranten vaak komen, zoals op scholen, in welzijnsorganisaties en zelforganisaties, verlaagt dat de drempel. Veel professionals wijzen op een gebrek aan tijd om deze gezinnen goed te kunnen helpen. Taalproblemen leveren veel misverstanden op en de meeste instellingen zeggen geen tolken meer te kunnen betalen.

Belemmerend werken verder het weinig diverse personeelsbestand van jeugdvoorzieningen, het gebrek aan maatwerk en de ingewikkelde intakeprocedures. De werkwijze is eenvoudigweg niet voldoende toegesneden op de doelgroep van migrantenouders en medewerkers beschikken over onvoldoende interculturele sensibiliteit, kennis en communicatieve vaardigheden.

Er wordt al lange tijd gediscussieerd over de vraag of er voor specifieke groepen ook specifieke interventies nodig zijn (zie bijvoorbeeld Pels e.a. 2009). Het lijkt erop dat de werkzame elementen in effectieve interventies in principe ook werkzaam zijn bij specifieke groepen. Het ligt daarom niet voor de hand om voor verschillende groepen aparte interventies te ontwikkelen. Maar tegelijk is wel duidelijk dat veel bestaande interventies niet altijd aansluiten bij de specifieke behoeften van migranten en daardoor zijn zij veel minder effectief dan zij kunnen zijn. Het is dan de moeite waard om deze interventies, met behoud van hun werkzame elementen, op zo'n manier aan te passen dat zij beter aansluiten bij bepaalde groepen (Pels e.a. 2009). Voor de doelgroep Turkse jeugdigen en gezinnen kan dit bijvoorbeeld betekenen dat er materiaal in het Turks beschikbaar is, of dat er Turks sprekende beroepskrachten worden ingezet. Maar het kan ook voldoende zijn om deze groep te benaderen op een manier die bij hen past. Het is niet zinvol om nieuwe interventies te ontwikkelen voor Turkse jeugdigen en gezinnen. Beter is het om goed te kijken naar de problemen die zij hebben, daar effectieve interventies bij te zoeken en deze toe te passen op een manier die goed aansluit bij deze doelgroep.

5.6.3 Mening van Turkse jongeren en ouders over jeugdhulp

Voor dit onderzoek is gesproken met 27 vaders en moeders van Turkse afkomst. Hieronder waren ook ouders die ervaring hebben met de jeugdzorg. Zij voelen zich niet begrepen door de hulpverlening en zij begrijpen zelf niet waarom hulpverleners doen wat zij doen. Sommige ouders voelen zich zelfs als criminelen behandeld. Zij voelen zich gemanipuleerd en voor hen voelt het alsof hun iedere controle wordt afgepakt.

Casus 4: Dwingende hulp

Een moeder vertelt over haar zoon. Zij liep op een dag naar huis met de kinderwagen en haar zoon van 4 jaar op de fiets. Opeens is hij sneller gaan fietsen om eerder thuis te zijn. Moeder kon niet de kinderwagen met haar baby achterlaten om achter haar zoon aan te gaan. Zij heeft toen meteen de politie en de school ingeschakeld. De jongen werd toen snel teruggevonden.

Toen zij opnieuw richting thuis liepen, heeft de jongen zijn moeder getrapt omdat zij zijn fiets dit keer had afgepakt. De politie heeft dit gezien en heeft bij het CJG een melding gemaakt dat moeder niet staat is om haar kind op te voeden. De ouders hebben vervolgens van het CJG een uitnodiging gekregen voor een gesprek. Zij gingen ervan uit dat het een proactief, vrijblijvend gesprek zou worden. Maar kort daarna stonden er twee politieagenten voor de deur. De ouders moesten de aangeboden hulp (vrijwillig) accepteren. Zo niet dan zou hun zoon uit huis worden geplaatst. De redenering was: als een kind van 4 jaar nu al zoiets doet, dan kan hij later grotere problemen veroorzaken. Daarom wilden zij nu proactief ingrijpen.

In een aantal gevallen lijkt het om miscommunicatie te gaan; de hulpverleners hebben geen oog voor de goede bedoelingen van de ouders en maken de problemen, die er wel zijn, veel te zwaar. De ouders hebben wel degelijk behoefte aan een vorm van ondersteuning of hulp, maar het lukt hen niet om dit op een goede manier duidelijk te maken. Uit gevallen als dit spreekt wel een behoorlijke dosis argwaan van de kant van hulpverleners. Zij hebben geen reëel beeld van wat zich daar voordeed en zij houden daaraan vast, ook wanneer er later aanwijzingen komen dat zij het niet goed hebben gezien. De vrees om fouten te maken en zaken over het hoofd te zien, speelt daar ook een rol bij.

Casus 5: Misverstanden rond een havo scholier

Een moeder vertelt over haar zoon. Op de havo was hij druk en lastig en daar is hij van school gestuurd. Daarna is hij van de ene school naar de andere overgeplaatst. Uiteindelijk is hij in een zorgklas terecht gekomen. Daar had hij erg veel moeite mee. De ouders hebben vervolgens op eigen initiatief hulp gevraagd bij het CJG.

‘Wij hebben gedurende een jaar hulp gekregen van het CJG, maar helaas zonder enige resultaat. Wat het CJG ons vertelde dat we moesten doen, deden we eigenlijk al.’

De ouders waren niet tevreden over de aangeboden hulp. Toen werd hun zoon overgeplaatst naar het speciaal onderwijs. Omdat daar een lange wachtlijst was, heeft hun zoon zes maanden lang thuis gezeten, totdat hij eindelijk een plek in het speciaal onderwijs kreeg. Omdat het zo lang duurde hebben de ouders hem bij een dagbestedingstraject ondergebracht. Daar heeft hij een jaar gezeten. ‘Hij wilde niet tussen deze mensen zijn. Hij zei dat hij niet gek of crimineel was. Als ouders voelden we ons erg machteloos en verdrietig.’

Het speciaal onderwijs paste niet bij hun zoon. Er zaten verstandelijk beperkte mensen in. De ouders voelden zich machteloos en verdrietig. Als alternatief voor zijn uitzichtloze situatie in Nederland hadden zij bedacht om hem in Turkije een beroepsopleiding te laten volgen. Dit idee hebben ze gedeeld met de hulpverlener van Bureau Jeugdzorg. ‘Als een kind niet wil studeren gaat hij binnen de Turkse cultuur een beroep of ambacht leren’. Toen ontstond er kennelijk een groot misverstand. De hulpverleners zeiden dat ze zijn dossier bij Bureau Jeugdzorg zouden afsluiten, maar achteraf bleek dit niet positief bedoeld. Zij dachten dat de ouders zich aan de hulpverlening wilden onttrekken. Drie dagen later stond de kinderbescherming ineens voor de deur. Het huis was omsingeld door 5 politiewagens. Er was een gerechtelijk bevel om de jongen mee te nemen.

De jongen werd in een tehuis geplaatst waar hij overdag naar buiten mocht. Het werd hem verboden met de ouders in contact te komen. In de eerste instantie werden de ouders niet op de hoogte gesteld van de verblijfplaats van hun zoon. Zij werden beschuldigd van kinderontvoering. Hun zoon is gedurende zes maanden iedere dag stiekem naar huis gegaan. Zijn vader bracht hem dan 's avonds weer terug.

Toen pas werd bij de jongen de diagnose ADHD gesteld. Hij moest zes weken gedwongen in een instelling voor GGZ verblijven. De ouders hebben toen gebruik gemaakt van alle aangeboden hulp. Zes maanden lang hebben zij elke dag bezoek gehad van een hulpverlener. Die hield ook de andere kinderen in het gezin in de gaten. Voor de ouders betekende dit een enorme mentale druk. Hun zoon is binnen de GGz-instelling naar school gegaan.

Na alle ellende werd er besloten dat het gezin goed functioneerde. De oorzaak van de problemen lag niet bij de ouders, maar bij hun zoon. Kort daarna mocht hij terug naar huis (met nazorg) en drie weken later is de hulpverlening stopgezet.

Door dergelijke ervaringen is er veel achterdocht, angst en wantrouwen bij Turkse ouders ten opzichte van de jeugdzorg.

Het merendeel van de ouders in dit onderzoek die wel hulp hebben gezocht, zijn daar niet tevreden over. De hulpverleners met wie zij te maken hebben gehad, wisten te weinig van de Turkse cultuur en zij waren bevooroordeeld, aldus de ouders. Ze hebben geen respect voor de normen en waarden in Turkse gezinnen. Zij hebben het gevoel dat alles in de opvoeding moet veranderen wat niet voldoet aan de Nederlandse normen. 'Zij hebben snel hun oordeel klaar en ze onderzoeken niet hoe het echt zit'. Zowel ouders als jongeren zeggen dat hulpverleners de gedragsregels en codes binnen de Turkse gemeenschap niet kennen. Daardoor benaderen ze jongeren en ouders niet op de goede manier, met als gevolg dat er geen vertrouwen is en dat niet naar voren komt wat er echt aan de hand is.

Casus 6: Gebrek aan deskundigheid en vooroordelen

Een moeder met drie kinderen die zelf Triple P-trainingen geeft aan andere Turkse moeders, heeft een kind met, naar haar idee, enigszins autistisch gedrag. Zij heeft zelf actief hulp gezocht. Deze moeder kwam veel vooroordelen ten opzichte van allochtone ouders tegen. Ook vond zij de deskundigheid van de medewerkers in de jeugdzorg onder de maat. 'De hulpverleners weten weinig van Turkse gezinnen en kijken met een bevooroordeelde blik naar de Turkse ouders. Ze denken dat de allochtone ouders hun kinderen niet kunnen opvoeden. Er is geen diepgaand onderzoek, de aangeboden hulp werkt niet en het enige dat de kinderen overhouden is een negatief etiket'.

Hulpverleners gaan uit van het perspectief van de jongere, aldus de ouders, en ze stimuleren jongeren om zelfstandig te zijn en eigen keuzes te maken. De ouders ervaren dit als een grove inbreuk op de manier waarop Turkse ouders en kinderen met elkaar omgaan.

Casus 7: Weggelopen dochter

Een moeder met 6 kinderen heeft een dochter met LVB en epilepsie. Deze dochter is uit huis geplaatst en verblijft momenteel in een opvanghuis. Moeder zegt dat ze haar dochter verwend heeft, als compensatie voor haar ziekte. Haar dochter ging naar het speciaal onderwijs, maar had het er niet naar haar zin. Zij ging op school over moeder klagen, dat ze thuis geslagen werd, etc. Een keer is het meisje gaan rondzwerven. De ouders zijn toen naar de politie gegaan en vervolgens is er een Amber Alert afgegeven. De volgende dag vond de politie haar op het treinstation, waar ze op een bank lag te slapen. De politie heeft haar weer naar huis gebracht. Zij bleef echter opstandig en liep nog een keer weg. Hulpverleners hebben toen gezegd dat ze voor straf drie weken in een crisis centrum moest blijven. Later werd zij overgeplaatst naar een gesloten inrichting in Enschede. De moeder: 'Haar gezinsvoogd maakte onze dochter vijandelijker naar ons toe. Onze dochter ging steeds meer liegen, zei dat wij haar sloegen. Haar tweede gezinsvoogd heeft echter ontdekt dat mijn dochter loog. Hij zei dat ons onrecht was aangedaan door Bureau Jeugdzorg.'

Toen het meisje weer naar huis mocht, sliep zij daar slecht. Moeder denkt dat de klachten van haar dochter verergerd zijn door haar verblijf in de gesloten inrichting en door de manier waarop zij daar is behandeld. 'Omdat zij tijdens een telefoongesprek haar verblijfplaats aan ons doorgaf, hebben ze haar telefoon afgepakt en haar verboden om met ons te spreken.'

Het meisje kreeg ook straf en is een nacht lang naakt in een isoleercel geplaatst. In deze inrichting is zij ook bang geworden van de andere kinderen die daar verbleven. Zij begon ook melding te maken van verkrachting en heeft verschillende keren zelfmoord willen plegen. Uiteindelijk is er een kleinschalig opvanghuis voor meisjes gevonden. Het gaat nu stukken beter, haar situatie is stabiel geworden. Regelmatig komt ze een weekend naar huis.

Moeder zegt: 'Na haar 18^e hebben wij haar voogdij overgenomen, mijn oudste dochter en ik zijn curator van haar. De laatste hulpverleners waren goed, maar de eerste hadden veel vooroordelen naar Turkse mensen. Ik geloof dat het bij de jeugdzorg ook om geld gaat. Hulpverleners praten altijd netjes met je, terwijl ze andere dingen bedoelen en ondertussen denken zij dat wij niets begrijpen. Er zullen Turkse ouders zijn die hun kinderen slaan, maar de hulpverleners gaan iedereen onder een kam scheren.'

Vrijwel geen van de ouders die aan dit onderzoek hebben meegedaan, is tevreden over de hulpverlening. Sommigen zijn wel tevreden over een van de hulpverleners in hun traject, maar niet over het geheel. Veel Turkse ouders en ook jeugdigen voelen zich niet gehoord, niet serieus genomen, niet begrepen.

Mogelijke oplossingen

Ouders zien deskundigheidsbevordering als een van de oplossingen. Veel ouders vinden het positief als de hulpverlener zelf een Turkse achtergrond heeft en de taal spreekt, maar ook andere hulpverleners zouden goede hulp kunnen verlenen. Zij ervaren het als positief als een hulpverlener de tijd neemt, een luisterend oor biedt en goede uitleg geeft, onbevooroordeeld is en de Turkse achtergrond kent, bemiddelt tussen ouders en kind en niet eenzijdig partij kiest voor het kind, een tolk regelt bij taalproblemen, tijdig en grondig de achterliggende oorzaken analyseert (rekening houdend met de specifieke context) en niet overhaast conclusies trekt, naast het kind ook de ouders echt helpt bij de opvoeding, de hulpbehoefte van de ouders onderkent, de ouders niet het gevoel geeft dat zij als ouders falen.

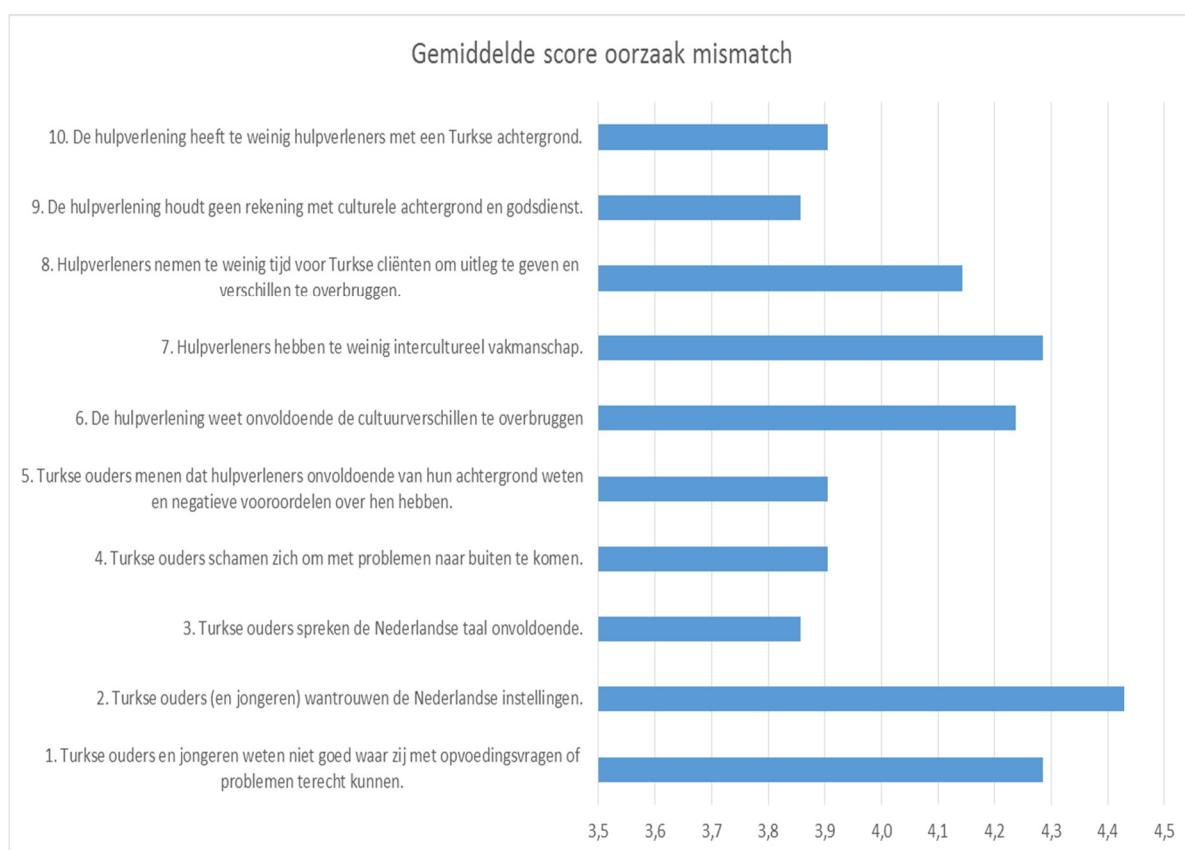
Wanneer hun kind in een residentiële instelling moet verblijven (zoals bij casus 7), dan willen Turkse ouders graag dat daar rekening wordt gehouden met bepaalde culturele en religieuze zaken (zoals halal maaltijden, gescheiden verblijf jongens en meisjes, etc.)

5.6.4 Meningen van experts

In een enquête die door 21 experts is ingevuld hebben we gevraagd naar het relatieve belang van 10 factoren die kunnen bijdragen aan een mismatch (zie bijlage 2). Op de 10 vragen naar de oorzaak van de mismatch in onderstaande grafiek is de top 3 van belangrijkste factoren:

1. Wantrouwen van ouders naar de hulpverlening
2. Tekort intercultureel vakmanschap hulpverleners
3. Ouders weten niet goed waar ze terecht kunnen

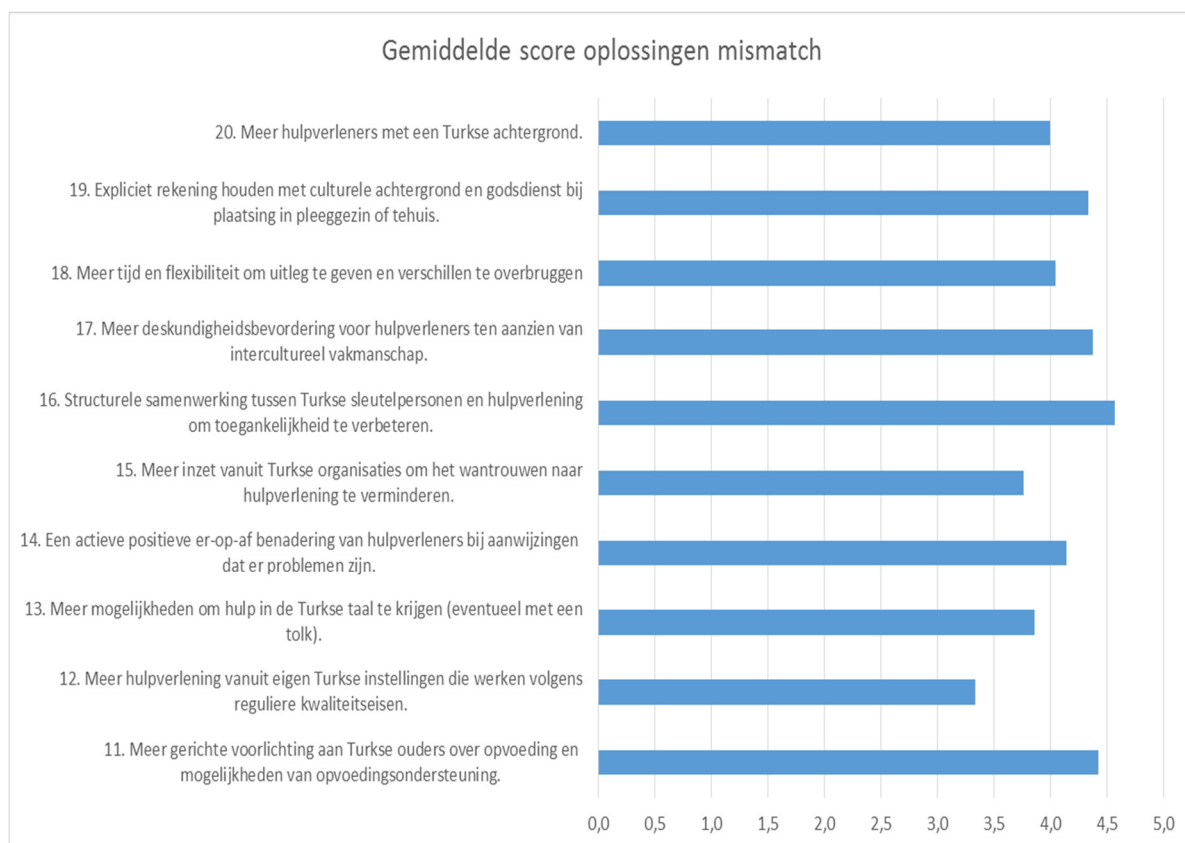
De spreiding van antwoorden was redelijk klein bij deze vragen. Alleen bij vraag 9 was de spreiding wat groter.



Op de 10 vragen naar de oplossingen voor de mismatch in onderstaande grafiek is de top 3:

1. Structurele samenwerking met Turkse sleutelpersonen
2. Meer deskundigheidsbevordering hulpverleners
3. Meer gerichte voorlichting

De eenstemmigheid was groot bij vraag 16 en 20 en de spreiding van antwoorden was redelijk groot bij de vragen 12 en 15. Dat laatste wijst op uiteenlopende meningen onder de experts over de wenselijkheid van meer hulp vanuit eigen Turkse instellingen.



In de volgende drie hoofdstukken worden initiatieven gericht op het verbeteren van de zorg voor Turks-Nederlandse jeugd beschreven.

In hoofdstuk 6 gaat het om initiatieven die vanuit zelforganisaties en sleutelpersonen uit de Turkse gemeenschap zijn genomen om zelf hulp, opvang en ondersteuning voor jeugdigen te organiseren, los van reguliere instellingen.

In hoofdstuk 7 worden initiatieven beschreven vanuit reguliere instellingen. Allerlei projecten zijn gestart om – onder andere – de Turkse gezinnen en jeugdigen beter te bereiken en de interventies beter op deze groep af te stemmen.

Hoofdstuk 8 betreft de initiatieven die zijn genomen om de ‘mismatch’ tussen vraag en aanbod te verkleinen door intensieve samenwerking tussen (Turkse) zelforganisaties en reguliere jeugdinstanties.

6. Initiatieven vanuit de Turkse gemeenschap

De Turkse gemeenschap in Nederland heeft veel praktische, kleinschalige initiatieven genomen om hulp te organiseren voor Turkse kinderen en hun gezinnen. In dit hoofdstuk beschrijven wij de initiatieven die specifiek op de Turkse doelgroep zijn gericht en die worden uitgevoerd vanuit de Turkse gemeenschap zelf.

Er is gezocht naar goede voorbeelden en tegelijk is gekeken welke factoren ervoor zorgen dat deze initiatieven succesvol zijn.

De projecten zijn op twee manieren geïnventariseerd: door bureauonderzoek bij relevante instituten en instellingen voor jeugdzorg en jeugd-ggz is nagegaan of daar dergelijke initiatieven bekend zijn, en door een beroep te doen op bestaande netwerken van onderzoekers, mensen uit de praktijk en netwerken van Turkse organisaties, zoals de Stichting Kleurrijk Gezin en Jeugd. Er is een drietal telefonische interviews gehouden met zegsmannen van de internaten (2x) en moskeeën (1x). Het betreft hier een onderzoeksveld dat een eigen dynamiek van organisatieopbouw en –afbouw kent. De hier gepresenteerde resultaten geven, weliswaar niet volledig, een zo realistisch mogelijk beeld van de praktijk weer.

6.1 Jeugdinternaten

In de Turkse gemeenschap vormen de jeugdinternaten een bekende praktijk op het gebied van jeugd en opvoeding. De jeugdinternaten in Nederland, in het Turks 'Yurt', worden door de verschillende Turks-islamitische bewegingen opgericht en zijn doorgaans gelieerd aan een moskee of een religieuze gemeenschap.

Onder internaat wordt verstaan 'een privaat gefinancierde instelling waarop geen toezicht van overheidswege is geregeld, waar minimaal 4 kinderen voor meer dan de helft van de week overnachten voor de periode van minimaal een half jaar. Het betreft hier kinderen die regulier voortgezet onderwijs volgen' (Ministerie SZW, 2013).

Het aantal jeugdigen per internaat varieert van 15 tot 40. De eerste Turkse jeugdinternaten zijn in de jaren negentig van de vorige eeuw opgericht en zijn sinds 2012 in toenemende mate een onderwerp van publieke en politieke discussie. De kritiek is dat de internaten niet meer van deze tijd zijn. Het pedagogische klimaat en de pedagogisch-didactische kwaliteit van het personeel zouden niet voldoen. Mede door aanhoudende publieke aandacht kwam er in mei 2013 een landelijk beleidskader waarin voor de internaten kwaliteitseisen zijn vastgelegd op aspecten als veiligheid, pedagogisch klimaat, didactische bekwaamheid en goed gedrag van de educatieve werkers. Verder zijn daarin ook eisen opgenomen betreffende de oprichting en de financiële administratie.

De drie internaten in Rotterdam (Schoolinternaat El Biruni, Stichting Manolya en Stichting Abi) zijn de eerste Turkse internaten in Nederland. Alle internaten bieden de schoolgaande jeugdigen naast de kost, verblijf, godsdienstonderwijs en vorming ook educatieve activiteiten als huiswerkbegeleiding, mentoring en schoolkeuzebegeleiding (zie www.dogus.nl).

De Turkse jeugdinternaten in Nederland zijn in meerderheid opgericht door de Stichting Islamitisch Centrum Nederland (SICN). De SICN zorgt ook voor de bedrijfsvoering. De internaten bevinden zich niet alleen in de vier grote steden, maar ook in middelgrote steden zoals in Arnhem, Dordrecht, Helmond en Venlo. (eigen interview zegsman SICN).

De voornaamste reden waarom de internaten zijn opgericht is pedagogisch-religieus van aard. Veel ouders zijn bezorgd over het behoud van de eigen opvoedkundige cultuur in den vreemde. Het verwachtingspatroon van ouders verschilt naar gelang van klasse en sociaal-maatschappelijke oriëntatie, maar een gemeenschappelijke noemer van de verwachtingen ligt bij de vorming- en ontwikkeling van hun kind in het algemeen en in het geloofsonderricht in het bijzonder.

Het aanbod van internaten verschilt ook. Zo zijn er internaten die meer nadruk leggen op schooleducatie en huiswerkbegeleiding, terwijl andere internaten naast begeleiding bij huiswerk en schoolloopbaan ook opvoedkundige en vormings- en ontwikkelingsgerichte activiteiten voor ouders organiseren. Hier valt te denken aan opvoedingscursussen, voorlichtingsbijeenkomsten over internet- en mediagebruik, seksualiteit en partnerkeuze.

Hieronder geven wij een aantal voorbeelden:

Oranje Horizon Utrecht

In Utrecht beheert de Stichting *Oranje Horizon* een internaat. *Oranje Horizon* is op initiatief van verontruste ouders (met name uit de Turkse gemeenschap) en een groep studenten (Turkse studenten die reeds actief waren op het gebied van educatieve ondersteuning) in het jaar 2002 opgericht.

Stichting Ekmel Studiecentrum Amsterdam

De Stichting Ekmel heeft in 2000 in Amsterdam-West een internaat geopend om iets te doen aan onderwijs- en opvoedingsproblemen van Turkse leerlingen en studenten. Het is een internaat waar ruim 50 jongens wonen. Ze krijgen daar naast geloofsonderricht ook studiebegeleiding. Voorbeeld van deze begeleiding is bijvoorbeeld een project dat bedoeld is om leerlingen uit heel Nederland die lager, middelbaar of hoger onderwijs volgen te helpen met hun studie door huisvesting en een bevorderlijke studieomgeving aan te bieden. Naast studiebegeleiding wordt er ook veel aandacht geschonken aan de opvoedingsondersteuning. Als dat noodzakelijk is, tracht de Stichting Ekmel een schakelrol te vervullen in de driehoek leerling–school–ouders. Het studiecentrum richt zich ook op kansrijke jongeren met het doel om hun potenties te maximaliseren.

Stichting Ekmel is gelieerd aan de Turks-islamitische moskeegemeenschap SICAW, Stichting Islamitisch Cultureel centrum Amsterdam-West die op haar beurt is aangesloten bij de landelijke Koepelorganisatie Stichting Islamitisch Centrum Nederland.'

Studiehuizen van de Gülen-beweging Rotterdam en Nijmegen

De Gülen-beweging had in Nederland in het verleden ruim 10 internaten, waarvan de meeste in Rotterdam. De beweging heeft inmiddels gekozen voor meer kleinschalige initiatieven. In plaats van grote internaten worden er de laatste jaren studiehuizen geopend waar scholieren of studenten samenwonen. Een voorbeeld daarvan is de *Stichting Sema* in Nijmegen, die voor vrouwelijke en mannelijke studenten apart groepswonen realiseert. In samenwerking met verschillende woningcorporaties heeft de stichting woningen ingericht in verschillende woonwijken van Nijmegen. SEMA vindt dat dergelijke projecten voor veel studenten een goede manier zijn om structuur en houvast te bieden voor een studie en perspectief voor een latere loopbaan. Sema begeleidt en geeft advies en hulp aan studenten die daar verblijven.

Milli Görüş Rotterdam

Milli Görüş heeft een jeugdinternaat het *El-Biruni Schoolinternaat* in Rotterdam. El-Biruni is opgericht in 2002 en heeft een capaciteit van 30 bedden. El-Biruni biedt naast verblijf ook mentoring, coaching en studiebegeleiding voor de scholieren die in het internaat verblijven.

6.2 Weekendscholen

Vrijwel alle lokale Turkse moskeeën in Nederland hebben in hun activiteiten aanbod ook educatieve activiteiten die vaak in het weekend worden aangeboden. Formeel is de weekendeducatie bedoeld als catechese/geloofsoverdracht waarbij leren reciteren van koran en de basale godsdienstige kennis de centrale activiteiten zijn. Ruim 30% van alle Turks-Nederlandse kinderen in de leeftijdscategorie van 5 tot 15 jaar volgen deze weekendscholen (Sunier en Landman, 2014). Wat er in Nederland nog bij gekomen is, zijn de opvoedkundige en sociaal-culturele activiteiten. Ouders brengen hun kinderen naar de weekendscholen vooral voor de opvoedkundige waarden die in de Turkse cultuur centraal staan. Te denken valt bijvoorbeeld aan respect, bescheidenheid, geduld, delen, gemeenschapsdenken, enzovoort. Daarnaast bieden de weekendscholen activiteiten aan die de schoolloopbaan van het kind/jeugd bevorderen. Hierbij valt vooral te denken aan de huiswerkbegeleiding, voorlichting en advies over schoolkeuze.

6.3 Vrouwenorganisaties

Daar waar een Turkse moskee is, is er een vrouwenafdeling. Er zijn ook Turkse vrouwenorganisaties die niet gelieerd zijn aan een moskee, maar die zijn opgericht als zelforganisatie die de opvang, ontmoeting, ontwikkeling, emancipatie, empowerment van de Turkse vrouwen nastreeft. Deze vrouwenafdelingen en -organisaties organiseren vaak activiteiten gericht op gezin en kind. Hierbij valt te denken aan voorlichtingsbijeenkomsten over opvoeding en de rol van de moeder erbij. Bijvoorbeeld:

Stichting Hilal-Basak

Exemplarisch is hier het werk van Hilal-Basak te Amsterdam. De Stichting Hilal-Basak is een Turkse Vrouwenorganisatie in Amsterdam West en biedt activiteiten aan op het gebied van educatie, vorming en opvoedingsondersteuning.

Stichting Turkse Vrouwen Komitee Utrecht

Deze stichting bood tot enige tijd geleden onder meer de training 'Emancipatie is ook een mannenzaak' aan. Op dit moment is de stichting niet meer actief. Door het afschaffen van het doelgroepenbeleid is er geen subsidie meer. De training betrof gender- en empowermenttrainingen voor Turkse vrouwen en mannen. Het doel van de methodiek was het bespreekbaar maken van het verschil in normen en waarden en traditionele rolpatronen die ongelijke machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen in stand houden. Het betrekken van Turkse vaders bij de opvoeding vormde hierbij een belangrijk aandachtspunt.

Project Saygi (Verslavingspreventie migrantenjeugd)

Een samenwerkingsproject van Tactus Verslavingszorg, Stichting Koppel, de Turkse vrouwengroep Zenne en de gemeente Epe (in samenwerking met Turkse jongeren en hun ouders)

Project Stress in het gezin (Stichting Sevgi)

De stichting Sevgi beoogt preventie en vroegsignalering van psychische problemen. Het project richt zich op Turkse gezinnen met stress en problemen met de psychische gezondheid. Het project wordt uitgevoerd in samenwerking met de Islamitische Stichting Nederland 'Sultan Ahmet Moskee' Zaandam, Parnassia Bavo Groep, Lucertis Kinder- en Jeugdpsychiatrie en Context, beide locatie Zaandam GGD Zaanstreek Waterland.

6.4 Oudercomités

In verschillende steden zijn er ook oudergroepen gevormd met als doel de betrokkenheid bij (de school van) kinderen te bevorderen. Hieronder wordt een aantal van deze ouderorganisaties beschreven om een beeld te geven van de betrokkenheid van de ouders.

De STOET (Tiel)

Verzorgt voorlichting aan ouders en vrijwilligers over thema's als interculturele opvoeding en het onderwijssysteem, bijvoorbeeld over de CITO toets.

STOC, Stichting Turks Onderwijs Centrum

Verzorgt voor de achterban de cursus Opvoeden Zo! Een cursus voor ouders.

STOA, Stichting Turkse Ouders Amersfoort

Deze stichting wil de Turkse ouders in Amersfoort bewust maken van het belang van onderwijs en opvoeding. Onder meer door cursussen ouderbetrokkenheid, uitwisseling van ervaringen en kennis tussen ouders, voorlichting met betrekking tot onderwijs- en opvoedingszaken, stimuleren van ouders tot onderwijsondersteunend gedrag thuis.

Turks Ouder Comité Utrecht West

Deze organisatie ondersteunt de opvoeding van en onderwijs aan kinderen van 0 t/m 12 jaar.

6.5 Jongerenorganisaties

Naast moskee-, vrouwen- en ouderorganisaties zijn er in verschillende steden ook jongerenorganisaties die zich richten op jeugd- en jongerenwerk. Het gaat de grenzen en de mogelijkheden van dit onderzoek te boven om al die jongerenorganisaties te beschrijven. Om een beeld te krijgen, staan we stil bij een van de organisaties die als prototype van vele Turkse jongerenorganisaties gezien kan worden.

Stichting Ufuk Eindhoven

Met een preventieve aanpak wil de Stichting Ufuk jongeren ondersteunen bij het behalen van een diploma, zodat zij een betere positie kunnen verkrijgen binnen de Nederlandse samenleving. Activiteiten die in dit kader plaatsvinden, zijn zeer divers van aard; van intensieve huiswerkbegeleiding tot ondersteuning in opvoeding en educatie, van het bijdragen aan een zinvolle vrijetijdinvulling tot het geven van een plek voor ontmoeting.

6.6 Marktgerichte initiatieven

Naast stichtingen en verenigingen die het algemeen nut nastreven, zijn er ook dienstverlenende organisaties die marktgericht op een *not-for-profit* basis werken: maatschappelijke ondernemingen. Dat wil zeggen: ze werken niet primair voor winst, maar ze hebben wel inkomen nodig en daarom brengen ze kosten in rekening. Daarnaast zijn er ook nog puur commerciële organisaties. Voor deze beide categorieën zijn er initiatieven die door Turkse ondernemers zijn ontwikkeld en zich vooral richten op de Turkse doelgroep. In veel gevallen zijn het zorgorganisaties met een breed aanbod, waaronder ook pedagogische hulp. Hieronder een aantal voorbeelden:

Diversiteitsland Amsterdam

Stichting Diversiteitsland is een maatschappelijk onderneming met veel activiteiten op het gebied van opvoedingsondersteuning. Diversiteitsland en Spirit Jeugd & Opvoedhulp in Amsterdam hebben de handen ineen geslagen en de krachten gebundeld. Samen hebben zij het initiatief genomen tot het zoeken van ambassadeurs met een bi-culturele –voornamelijk Turkse – afkomst die pleegzorg bij een bredere doelgroep onder de aandacht kunnen brengen. Deze ambassadeurs moeten een bijdrage leveren aan goede voorlichting over pleegzorg aan potentiële pleegouders met een bi-culturele achtergrond. Hierbij kunnen mogelijk ook eventuele vooroordelen over pleegzorg worden weggenomen. Het uiteindelijke doel is dat aangemelde kinderen nog beter kunnen worden gematcht. De voorzitter van de Ambassadeurs Jeugdlandschap is Salih Türker van Diversiteitsland.

Sensa Zorg

Sensa Zorg uit Haarlem, met zorgloketten in Amsterdam, Haarlem en Zaandam, is door een Turkse ondernemer in 2009 opgericht als een thuiszorgorganisatie. Sensa Zorg exploiteert de laatste jaren

ook pedagogische activiteiten voor gezinnen en kinderen die geïndiceerd zijn voor pedagogische ondersteuning en/of begeleiding in de thuissituatie. De hulp kan variëren van individuele schoolbegeleiding, structuur aanbrengen in de dag of verzorging bieden aan het kind tot het naar bed gaat. De organisatie begeleidt ook kinderen en jongeren met een verstandelijke beperking (www.sensazorg.nl, geraadpleegd op 10 oktober 2014). Manager Suleyman Gogus van Sensa Zorg in Haarlem heeft ook een samenwerkingsverband met regionale pleegzorginstellingen. Naar aanleiding van het grote tekort aan Turkse pleegouders is Sensa Zorg de Turkse achterban gaan informeren over pleegzorg. Zo werden ouders zich bewust van nut en noodzaak van deze vorm van jeugdzorg. Meer dan vijftig Turkse ouders hebben zich aangemeld als kandidaat pleeggezin.

Sezer: Trotse Vaders

De organisatie Sezer wil de zorgverantwoordelijkheid van vaders stimuleren. Sezer, Dona Daria en het Platform Buitenlanders Rijnmond hebben dit project ontwikkeld om de vaderbetrokkenheid op basisscholen en binnen het gezin te vergroten. (zie www.sezer.nl)

Tugra Zorg & Welzijn

Deze organisatie biedt een breed pakket aan dienstverlening aan, zoals Hulp bij een omgangsregeling. Wanneer scheidende en gescheiden ouders niet in staat zijn de omgang met hun kinderen zelfstandig adequaat vorm te geven, vanwege de problemen in relationele sfeer, kan Tugra Zorg & Welzijn helpen. Ze zijn een schakel tussen ouders, WSG, BJZ en de Raad voor de Kinderbescherming.

Kayra Zorg & Welzijn

Kayra Zorg & Welzijn in Tilburg biedt dagbesteding aan jongvolwassenen met een licht verstandelijke beperking en/of een meervoudige problematiek, maar ook aan jongeren met gedragsproblemen.

Fener Zorg Rotterdam

Fener Zorg heeft diensten in het kader van de WMO en thuiszorg, maar biedt ook ondersteuning bij de coaching van kind en gezin, pedagogische ondersteuning, opvoedingsondersteuning en -advies. Deze vorm van ondersteuning is gericht op het vergroten van de competenties van ouders, kinderen en jongeren en op het voorkomen van pedagogische (opvoedkundige) problemen. Een pedagoog van Fener Zorg gaat ouders hierin ondersteunen. Tijdens een intake gesprek wordt samen met ouders gekeken waarbij ze hulp nodig hebben. Na het intakegesprek wordt er samen met ouders een zorgplan samengesteld waarin de gemaakte afspraken en de doelstellingen staan. Het zorgplan wordt elke kwartaal met ouders geëvalueerd en waar nodig bijgesteld.

Unal Zorg

Dit is een algemene AWBZ instelling die ondersteuning en begeleiding biedt aan verstandelijk gehandicapten mét aandacht voor hun culturele achtergrond. *Unal zorg* werkt onder andere samen met Bureau Jeugdzorg Amsterdam en de William Schrikker Groep. Zij bieden: ambulante gezinsbegeleiding en behandeling, praktische ondersteuning, intensieve ambulante gezinsbehandeling (IAG), intensieve gezinsbehandeling (IG). Er is ontwikkelingsgerichte dagbesteding voor cliënten van 4 tot 18 jaar met een leerplichtonthefing, weekendopvang en vakantieopvang.

Perspectief

Dit is een AWBZ erkende zorgaanbieder vanuit de gehandicaptenzorg en biedt gespecialiseerde ambulante hulpverlening aan mensen met een (licht) verstandelijke beperking. O.a. (ortho)pedagogische gezinsbehandeling in eigen taal (Turks).

Ten slotte

Er zijn vrij veel initiatieven vanuit de Turkse gemeenschap voor hulp en ondersteuning aan jongeren, door middel van internaten, studiehuisen, weekendscholen, huiswerkbegeleiding,

vrouwenorganisaties en jongerenorganisaties. Daarnaast zijn er ook marktgerichte activiteiten, zoals ggz in eigen taal en cultuur en (thuis)zorginstellingen die soms ook pedagogisch advies geven en hulp verlenen aan gezinnen. Voor veel Turkse jeugdigen en gezinnen biedt dit goede hulp, maar er is enige discussie ontstaan, vooral over de 'internaten'. Initiatieven vanuit religieuze organisaties, zoals Milli Görüs, Suleymanci en de Gülen-beweging worden vanuit de Nederlandse overheid met argusogen bekeken. Deze organisaties willen zich maatschappelijk inzetten en ze zijn teleurgesteld in het wantrouwen van de overheid. Zij zien dat de reguliere zorg de extra ondersteuning waar veel Turkse gezinnen behoefte aan hebben, niet kan bieden en dat er sprake is van een mismatch. Deze organisaties willen in die behoefte voorzien met particuliere initiatieven en zij begrijpen niet goed waarom er zo'n negatieve houding is. Deze organisaties voelen zich in het defensief gedrongen en er dreigt een spiraal van zichzelf versterkend wantrouwen over en weer te ontstaan. In 2013 is er een *Landelijk kwaliteitskader privaat gefinancierde internaten* vastgesteld. Daarin heeft de overheid samen met deze organisaties regels opgesteld voor een transparant beleid, gericht op optimale veiligheid en een goed pedagogisch klimaat.

Naast internaten zijn er ook allerlei initiatieven van jongerenorganisaties en vrouwenorganisaties: empowerment voor jongeren, opvoedcursussen voor moeders, etc. Deze initiatieven vanuit de eigen gemeenschap sluiten meestal goed aan bij de behoeften van Turkse gezinnen. Ouders zijn bereid financieel bij te dragen en te helpen op andere manieren.

Als het gaat om hulp voor jeugd en gezin vanuit eigen organisaties, kan het een nadeel zijn als het geïsoleerde initiatieven zijn. Wanneer er geen koppeling wordt gemaakt met de reguliere jeugdhulp, sluit de hulp bij doorverwijzing naar reguliere zorg niet altijd goed aan. Ook is er het gevaar dat de hulp aan gezinnen te geïsoleerd blijft, er signalen gemist worden en het gezin verstoken blijft van meer gespecialiseerde jeugdhulp. Aparte zorg voor Turkse jeugd en gezinnen mag geen alibi zijn voor de reguliere zorg om zich niet verder te ontwikkelen.

Uit de gesprekken die voor dit onderzoek zijn gevoerd met ouders en deskundigen komt duidelijk naar voren dat het wenselijk is om meer en beter samen te werken om de kloof tussen formele en informele zorg te overbruggen. Maar ook de reguliere zorg voor iedereen passende zorg zou moeten leveren. Alleen door intensieve en gelijkwaardige samenwerking kan de toegankelijkheid en de kwaliteit van jeugdhulp voor Turkse gezinnen duurzaam verbeteren.

7. Initiatieven vanuit reguliere jeugdinstituten

Met name binnen het ZonMw programma 'Diversiteit in het Jeugdbeleid' is er vanaf eind 2008 tot juni 2012 heel veel in gang gezet om de reguliere jeugdhulp beter af te stemmen op de diversiteit in de samenleving. Het programma werd uitgevoerd op initiatief van de toenmalige minister van Jeugd en gezin Rouvoet. Het ambitieniveau was, zeker gezien de looptijd, hoog.

Een externe evaluatiecommissie heeft het programma geëvalueerd (ZonMw, 2013) en geconstateerd dat bijna alle van de vooraf geformuleerde resultaten zijn gerealiseerd. De aandacht voor diversiteit in het jeugdbeleid is sterk gestimuleerd. Er is een beweging op gang gebracht, belangrijke noties zijn geland en er zijn veel goede voorbeelden beschikbaar. Het programma heeft de noodzaak om in het jeugdbeleid migrantenkinderen en hun ouders even goed te bereiken als autochtone kinderen goed op de kaart gezet. De commissie geeft aan dat daarmee nog niet gezegd is dat de beleidsdoelstellingen van de overheid zijn gerealiseerd. Van te voren was al duidelijk dat dit meer dan drie jaar zou kosten. Een cultuuromslag te bewerkstelligen bij gemeenten, bij management en professionals in de jeugdsector en bij de eindgebruikers (vrijwilligers, jeugd, gezin en migranten) zelf is niet eenvoudig tot stand te brengen en is sowieso een zaak van lange adem.

De commissie geeft in de evaluatie aan dat het van groot belang is dat de resultaten worden geïmplementeerd in de jeugdsector onder regie van gemeenten (in de stelselwijziging Jeugdzorg, Wmo, Welzijn nieuwe stijl). Alleen op lokaal niveau kan de toegankelijkheid verbeterd worden. De commissie vindt een sterker commitment van de betrokken departementen en de VNG van groot belang. Zonder hun betrokkenheid zal het gevoel van urgentie bij betrokken partijen mogelijk onvoldoende blijven bestaan. Daarbij moeten gemeenten, CJG's, beroepskrachten en eindgebruikers (vrijwilligers, jeugd en gezin, migranten en hun organisaties) de komende jaren blijvend geïnspireerd worden en aangesproken worden op hun verantwoordelijkheden en daadwerkelijk in staat zijn het gedachtegoed om te zetten in concrete acties.

Het Nederlandse Jeugd Instituut (NJI) presenteert op zijn website een Databank Effectieve Jeugdinterventies. Daarin staan projecten, programma's, interventies en aanpakken die door de onafhankelijke Erkenningscommissie Interventies zijn erkend als 'Goed onderbouwd' of als 'Effectief' in een van drie gradaties. Daarnaast laat het NJI ook zien welke interventies de commissie niet heeft erkend en om welke redenen. Slechts enkele van deze interventies zijn bedoeld voor een etnisch specifieke groep. Bij de meeste is de etniciteit van de doelgroep niet speciaal aangegeven. Die zijn in principe voor alle jeugdigen en/of gezinnen bedoeld, ongeacht hun herkomst. Sommige daarvan hebben wel speciale voorzieningen voor specifiek deeldoelgroepen. Hier worden eerst enkele interventies uit deze databank genoemd die min of meer specifiek ook bedoeld zijn voor Turkse jeugdigen en gezinnen. Daarna volgt nog een aantal interventies en initiatieven die niet erkend zijn en dus ook niet in deze databank staan.

Enkele van de meest bekende erkende interventies die bedoeld zijn voor alle gezinnen met opgroeiende kinderen zijn Opstap, Triple P en Home-start. In verschillende steden zijn deze interventies aangepast voor Turkse gezinnen en jeugd. Hieronder beschrijven we deze om zo een beeld te geven van het gebruik bij Turkse jeugdigen en gezinnen.

7.1 Erkende interventies

Triple P

Triple P staat voor 'Positief Pedagogisch Programma', een van origine Australisch programma voor opvoedingsondersteuning aan ouders met kinderen in de leeftijd van 0-12 jaar. Het is een laagdrempelig en integraal programma met als doel de preventie van (ernstige) emotionele- en gedragsproblemen bij kinderen door het bevorderen van competent ouderschap. In de Amsterdamse 'Kennisswerplaats Tienplus' is een variant van Triple P ontwikkeld die speciaal bedoeld is voor niet-westerse ouders: 'Triple P Divers'.

Er is ook een Turkstalige versie beschikbaar die onder meer wordt uitgevoerd in Eindhoven. Onder leiding van een Turkse consulente van het CJG, Centrum voor Jeugd en Gezin Eindhoven, is er een groep van tien kaderleden van verschillende moskeeën en zelforganisaties getraind met als doel te gaan werken aan train-de-trainer-projecten. Vijf van deze trainers zijn na hun trainingsprogramma Triple P gecertificeerd en hebben twee jaar lang cursussen gegeven aan vijf verschillende groepen Turkse moeders en vaders in Eindhoven. De bijeenkomsten zijn georganiseerd door en bij de drie Turkse moskeeën/zelforganisaties in Eindhoven. Het aantal deelnemers varieerde van 8 tot 12 ouders per cursus.

Home-start

Een preventieprogramma waarin ervaren vrijwilligers ouders met ten minste één kind van zes jaar of jonger ondersteunen in de thuissituatie, om zo te voorkomen dat alledaagse problemen uitgroeien tot ernstige en langdurige problemen. In verschillende steden worden de Home-start-projecten ook voor Turkse moeders uitgevoerd. Rotterdam-Delfshaven is een van die locaties. Deze interventie is niet speciaal ontwikkeld voor jeugdigen of gezinnen met een allochtone achtergrond. Het programma heeft wel specifieke voorlichtingsmaterialen voor ouders met een allochtone achtergrond en er is cursusmateriaal voor het werken met deze specifieke doelgroep.

Opstap

Ook deze interventie is niet speciaal ontwikkeld voor jeugdigen of gezinnen met een allochtone achtergrond. Maar het Opstap materiaal is ook beschikbaar in het Turks. Verder wordt er gebruik gemaakt van paraprofessionals, afkomstig uit de (etnische) doelgroep van de gezinnen die ze gaan begeleiden. De paraprofessionals spreken in de meeste gevallen de taal van de gezinnen.

Opstapje

Deze interventie is ontwikkeld voor onder meer Turkse en Nederlandse kinderen in achterstandssituaties. Er wordt zoveel mogelijk gewerkt met contactmedewerkers afkomstig uit dezelfde etnische groep als de doelgroep gezinnen waarmee ze gaan werken. De contactmedewerkers spreken veelal de taal van de gezinnen. De materialen zijn beschikbaar in diverse taalversies, waaronder Nederlands en Turks.

Opvoeden & Zo (migrantenversie)

Een laagdrempelige cursus voor ouders van kinderen in de basisschoolleeftijd. De preventieve cursus is bedoeld voor ouders met alledaagse opvoedingsvragen of beginnende opvoedingsproblematiek. Opvoeden & Zo is bedoeld voor ouders met kinderen in de basisschoolleeftijd (4 tot 12 jaar). Daarbij wordt in eerste instantie gedacht aan ouders in achterstandssituaties: autochtone én allochtone ouders met lage inkomens en lage opleidingen.

Homeparty

Een laagdrempelige interventie voor moeilijk bereikbare (allochtone en autochtone) ouders met een kind tussen de 10 en 16 jaar. Homeparty is opgezet om deze ouders te ondersteunen in de opvoeding, met als doel bij te dragen aan het voorkomen of verminderen van middelengebruik, vooral alcohol.

VVE-thuis

VVE staat voor voor- en vroegschoolse educatie. De algemene doelstelling van VVE Thuis is het vergroten van onderwijskansen. Daartoe heeft VVE Thuis de volgende samenhangende programmadoelstellingen:

1. Het bevorderen van de ontwikkeling van het kind.
 2. Het bevorderen van een ondersteunend en stimulerend gezinsklimaat.
- Het programma is bedoeld voor (laagopgeleide) ouders van kinderen tussen 3 en 6 jaar die meedoen aan een erkend vve-programma. Alle ouders van kinderen op een peuterspeelzaal, voorschool of groep 1 en 2 kunnen meedoen

7.2 Niet opgenomen interventies

Hieronder beschrijven wij een aantal interventies die niet in de databank zijn opgenomen, maar die wel worden toegepast bij Turkse jeugdigen en gezinnen.

Pleegzorg

In samenwerking met de Stichting IHSAN, Islamitisch Instituut voor Maatschappelijke Activering, heeft de Stichting Kompaan en De Bocht Midden-Brabant in 2006 een pilot-project opgezet met als doel om pleegzorg in islamitische kringen te ontwikkelen. Dat project heeft anderhalf jaar geduurd en heeft geresulteerd in een bijzondere afdeling binnen Kompaan en De Bocht met professionals die gespecialiseerd zijn in pleegzorg in moslimkringen in Brabant. Vijftien gezinnen zijn getraind en gecertificeerd als erkende pleeggezinnen. Turkse gezinnen in Noord-Brabant die ervoor in aanmerking komen, maken sindsdien gebruik van deze voorziening van de Stichting Kompaan en De Bocht(IHSAN, 2007).

Het RAP- Team

Dit is een samenwerkingsverband tussen de Stichting Prokino en de Stichting Humanitas dat opvoedingsondersteuning biedt aan ouders. Er wordt zowel hulp verleend in het Nederlands als in bijvoorbeeld Marokkaans en Turks. Het doel is kinderen/jongeren en hun ouders/verzorgers te helpen om zelf hun problemen op te lossen. Hierdoor wordt de situatie in het gezin zodanig hersteld dat de kinderen daar op een goede manier kunnen opgroeien en zich kunnen ontwikkelen. Het RAP-Team kan ook ingezet worden na uithuisplaatsing om de terugkeer naar huis te versnellen. De hulpverleners van het RAP- Team bieden pedagogische gezinsbegeleiding aan kinderen/jongeren van 0 tot 18 jaar en hun ouders/ opvoeders die een indicatie hebben van Bureau Jeugdzorg Stadsregio Rotterdam. Het indicatiebesluit wordt opgesteld door Bureau Jeugdzorg in overleg met de cliënt. Daarin staat onder meer wat het probleem is en welke (jeugd-) zorg nodig is.

Laagdrempelige Opvoedingsondersteuning Kampen

Deze interventie met de afkorting 'LOK' (In het Turks: Çocuk Yetiştirmeyi Destekleme), is er voor alle gezinnen binnen de gemeente Kampen waarvan het jongste kind 12 jaar of jonger is. De LOK werkt op verzoek van gezinnen. De ondersteuning kan zich bijvoorbeeld richten op: ziekte van ouders, moeilijkheden met de kinderen, gering sociaal netwerk, problemen op het werk of spanningen tussen de partners. De LOK is een vrijwilligersproject met begeleiding van een coördinator.

Laagdrempelige voorlichting aan Rotterdammers van Turkse komaf

Bureau Jeugdzorg Stadsregio Rotterdam geeft wekelijks voorlichting op het Turkse consulaat in Rotterdam. Medewerkers van Bureau Jeugdzorg zijn tussen 9.00 en 12.00 uur aanwezig. Rotterdammers van Turkse komaf kunnen hier terecht met vragen. Bureau Jeugdzorg kan signalen oppikken van mensen met een Turkse achtergrond. Het doel is op een laagdrempelige manier voorlichting te geven aan Rotterdammers van Turkse komaf. De voorlichting op het Turkse consulaat is gestart als een pilot die in samenwerking met de gemeente en de consul tot stand is gekomen. De pilot heeft drie maanden geduurd en daarna is er geëvalueerd. Bij het schrijven van dit

rapport is nog niet bekend of en hoe dit project een vervolg krijgt. Bureau Jeugdzorg Stadsregio Rotterdam bestaat niet meer. Deze vorm van voorlichting is overgenomen door het CJG Rijnmond.

Coach je kind (SIPI)

Ontwikkeld door de Stichting Interculturele Participatie en Integratie (SIPI). Deze aanpak is erop gericht Turkse en Marokkaanse ouders te ondersteunen bij de opvoeding en biedt een uitweg voor veel geconstateerde problemen in jeugdhulpverlening.

De rol van vaders bij de opvoeding van hun kinderen

Elan, expertisecentrum integratie, participatie en emancipatie in Arnhem, biedt opvoedingsondersteuning aan vaders zodat zij hun kind gerichter stimuleren, vooral op school. De ondersteuning is ook bedoeld om opvoedingsvragen in een vroeg stadium te kunnen signaleren. De doelgroep bestaat uit migrantenvaders van kinderen in de leeftijd van 8 tot 12 jaar.

(www.elanexpertise.nl)

De band met uw kind

GGD Hollandsnoorden heeft een aanbod voor vaders met een Turkse en Marokkaanse achtergrond. Zij worden bewust gemaakt van hun rol in de opvoeding in de Nederlandse samenleving. Doelgroep: Marokkaanse en Turkse vaders met kinderen tussen de 8-16 jaar

Yucelmethode

Deze methode werkt met blokken om problemen te visualiseren. Het is bruikbaar voor alle situaties waarin personen, gezinnen, families of netwerken op een gestructureerde maar toch creatieve manier nadenken over hun problemen en de oplossingen daarvoor. Zeer geschikt voor migranten, mensen die de Nederlandse taal niet zo goed machtig zijn en licht verstandelijk beperkte cliënten.

7.3 Vader- en moedercentra

Vader- en moedercentra bieden verschillende activiteiten rond opvoeding aan voor vaders en moeders van verschillende afkomst. Te denken valt aan opvoedvoorlichting, debatten en cursussen. Het is een plek waar vrouwen van en met elkaar leren, elkaar steun geven en steun krijgen. In Nederland bestaan inmiddels 45 vader- en moedercentra. MOVISIE ondersteunt de moedercentra, verenigd in het Landelijk Netwerk Moeder- en vadercentra (LNM).

7.4 Voorlichting en cursussen

Naast interventies die al dan niet specifiek gericht zijn op migrantenouders, is er ook een groot aanbod aan voorlichtings- en scholingsaanbod met specifieke elementen die het geschikt maken voor maatschappelijk kwetsbare migranten. Een aantal voorbeelden:

Cursus opvoeden in beeld

Voor Turkse, Marokkaanse en Antilliaanse/Arubaanse ouders van kinderen in de leeftijd van 0 tot 18 jaar.

Cursus Beter omgaan met pubers

Voor alle autochtone en allochtone ouders van pubers in de leeftijd van 12 tot 18 jaar. De cursus is een vervolg op de oudercursus Opvoeden zo!

Themis opvoedcursus

Voor moeders uit niet-westerse migrantengroepen met geen of een lage opleiding.

IkVader.nl

IkVader Media heeft een aanbod waarbij vaders elkaar informeren over opvoeding in een taal die vaders aanspreekt (www.ikvader.nl).

Toffe Zonen Toffe Vaders (TZTV)

Stichting P=P (Jens van Tricht) en Vizyon (Perihan Utlü) hebben een cursusaanbod om de relatie tussen sociaal geïsoleerde vaders en zonen te verbeteren. Belangrijk onderdeel hiervan is het bewustmaken en ondersteunen van vaders in de voorbeeldfunctie voor hun zonen.

7.5 Resultaten

Zoals in de inleiding van dit hoofdstuk al is aangegeven, adviseerde de externe evaluatiecommissie van het ZonMw programma 'Diversiteit in het Jeugdbeleid' om de positieve lijn die was ingezet met kracht voort te zetten in de transitie van de jeugdzorg. In 2013 zag de evaluatiecommissie in de decentralisatie van de zorg voor jeugd een grote kans om de algemene beleidsdoelstellingen daadwerkelijk te realiseren. Dit zou, volgens de commissie alleen lukken als het intercultureel werken en het 'benutten van eigen kracht' blijvend wordt gestimuleerd en er commitment is van VWS, de VNG en de gemeenten in ons land. Naast de beroepskrachten dient ook het management in de jeugdsector zich bewust te worden van het belang van vrijwillige inzet en intercultureel te werken (ZonMw, 2013).

Terugkijkend op de periode 2012 – 2015 moeten wij helaas constateren dat de initiatieven tot verbetering van de reguliere jeugdhulp onvoldoende zijn verankerd. Sterker nog, veel van de winst uit het programma Diversiteit in het Jeugdbeleid is al weer weggevloeid. De politieke wind is uit een andere hoek gaan waaien. Het kabinet Rutte I wilde geen specifieke aandacht voor de doelgroep migranten meer en de aandacht voor integratie en diversiteit is bij de meeste gemeenten in Nederland verminderd. In een inventariserend onderzoek onder 11 gemeenten van FORUM wordt geconcludeerd dat de aandacht voor diversiteit goeddeels is weggevallen, mede door de aandacht die de transitie van de jeugdzorg vraagt van gemeenten op organisatorisch gebied (Bellaart, 2014). Ook in de focusgroepen in dit onderzoek was er grote overeenstemming over het feit dat de verbeteringen die er de afgelopen jaren zijn uitgevoerd om beter bij de doelgroep van migrantengezinnen aan te sluiten, te fragmentarisch waren. Er zijn hier en daar specifieke voorlichtingsmethodieken, cursussen voor ouders en projecten. Ook zijn er trainingen voor beroepskrachten geweest. Toch hebben deze initiatieven niet geleid tot een brede en duurzame verbetering van de zorg voor jeugd. Een eenmalige training van een dag is niet genoeg. Er waren te weinig van deze activiteiten, ze waren vaak tijdelijk en er zijn nog te weinig blijvende veranderingen gerealiseerd.

Zowel in de literatuur, door de evaluatiecommissie, als door de deskundigen in onze enquête en ouders in onze focusgroepen worden als belangrijkste verbeterpunten genoemd:

- Meer aandacht voor intercultureel werken in opleidingen
- Deskundigheidsbevordering van beroepskrachten in de jeugdhulp
- Meer benutten van 'eigen kracht' en vrijwillige inzet vanuit de Turkse gemeenschap
- Structurele gelijkwaardige samenwerking tussen reguliere jeugd/wijkteams en intermediairs vanuit de Turkse gemeenschap

8. Projecten om aansluiting te verbeteren

In hoofdstuk 6 zijn de initiatieven vanuit de Turkse gemeenschap beschreven en in het vorige hoofdstuk de projecten, interventies en initiatieven vanuit reguliere instellingen. In dit hoofdstuk beschrijven wij de initiatieven die er expliciet op gericht zijn een brug te slaan tussen beide kanten om zo de match tussen de Turkse gemeenschap en de reguliere jeugdinstellingen duurzaam te verbeteren. Het gaat hierbij dus om echt tweerichtingsverkeer.

8.1 Samenwerking tussen zelforganisaties en jeugdinstellingen

Uit onderzoek van FORUM (Bellaart & Pehlivan, 2011a, 2011b) bleek dat een intensieve en gelijkwaardige samenwerking tussen intermediairs van (Turkse) migrantenzelforganisaties enerzijds en jeugdinstellingen, zoals het CJG, anderzijds de aansluiting bij Turkse (en andere migranten) gezinnen aanzienlijk kan verbeteren. De manier waarop dat kan worden georganiseerd is beschreven in de FORUM-publicatie 'Opvoeden doen we samen' (Bellaart, 2013).

Intermediairs kunnen helpen de kloof te overbruggen, omdat:

1. voor de specifieke doelgroep van maatschappelijk kwetsbare, laagopgeleide migranten tamelijk veel extra tijd geïnvesteerd moet worden in empowerment, het verduidelijken van de problematiek, voorlichting over de hulpmogelijkheden, het wegnemen van wantrouwen en het motiveren voor het aangaan van een hulptraject. In het algemeen is het voor reguliere voorzieningen, binnen het huidige systeem, niet haalbaar om deze extra investeringen te realiseren;
2. met behulp van de migrantenorganisaties een deel van de opvoedingsvragen al in een vroeg stadium binnen de eigen gemeenschap kan worden beantwoord, zonder tussenkomst van professionals. Hierbij wordt de 'eigen kracht', of wel de 'civil society' optimaal gebruikt. Jeugdvoorzieningen kunnen migrantenorganisaties hierbij ondersteunen;
3. de onafhankelijke positie van de migrantenorganisatie belangrijk is voor de intermediaire functie die wordt vervuld. Zij zijn onafhankelijk en vertrouwd, er is geen angst voor kinderschermingsmaatregelen. Zij kunnen geheel vrijblijvend, in een veilige omgeving, informatie geven over waar je moet zijn voor de problemen waar je mee te maken hebt. Ze begrijpen de leefsituatie van de migranten, spreken de eigen taal en begrijpen de cultuur. Intermediairs kunnen het wantrouwen wegnemen;
4. de verbeteringen van de toegankelijkheid en kwaliteit binnen de reguliere jeugdvoorzieningen beter zullen aansluiten bij de doelgroep als zij in samenspraak met de migrantenorganisatie tot stand zijn gekomen.

Hieronder een aantal voorbeelden uit verschillende gemeenten waar initiatieven zijn genomen om de kloof tussen Turkse gezinnen en de reguliere hulpverlening te overbruggen.

Zaandam

Het Centrum Jong en het Jeugdteam in de wijken Poelenburg, Peldersveld en Hoornseveld besteedt al enkele jaren veel energie aan het verbeteren van de aansluiting bij migrantengezinnen. In dit werkgebied is de Turkse doelgroep veruit de grootste van alle migrantengroepen. Het Centrum werkt samen met migrantenorganisaties, moskeeën, jongerenorganisaties en het Buitenlandse Vrouwen Overleg (BVO). BVO werkt voor alle doelgroepen. In Zaanstad organiseert BVO bijeenkomsten met moeders in verschillende wijken. Daar horen de contactvrouwen wat er leeft onder de doelgroep.

Centrum Jong bereidt samen met de contactvrouwen voorlichtingsbijeenkomsten voor die goed passen bij de doelgroep. Soms gaat een groep op bezoek bij Centrum Jong. Steeds meer migranten zien de meerwaarde en komen zelf met vragen over de opvoeding. Mede door het vertrouwen dat BVO, de Moskee en de jongerencentra uitspreken in Centrum Jong en de benaderingswijze van het Jeugdteam is de drempel voor steeds meer migrantenouders verlaagd. Het Centrum Jong en het bijbehorende Jeugdteam heeft inmiddels een multi-etnisch personeelsbestand. Als vanzelfsprekend werken de professionals samen met (Turkse) sleutelpersonen in de wijk en ook met contactpersonen van twee Turkse jongerenorganisaties. Door de samenwerking is de drempel naar opvoedingsondersteuning en hulpverlening significant gedaald. De multiculturele werkwijze is onlangs beschreven (Van Leeuwen en Bellaart, 2014).

Dordrecht

In Dordrecht is een samenwerkingsverband 'Met één hand kun je niet klappen'. Hierin werken de gemeente, jeugdvoorzieningen en migrantenorganisaties samen. Careyn Jeugdgezondheidszorg coördineert het samenwerkingsverband. Een van de organisaties die hieraan meewerken is het actieve 'Platform Turkse Dordtenaren' (PTD). Onder dit platform vallen diverse Turkse zelforganisaties. Het bestuur van het platform heeft een coördinator aangesteld voor de vijf Turkse intermediairs. Intermediairs zijn getraind en geven voorlichting in hun eigen achterban, waaronder de Moskee Aya Sofya. Tevens proberen zij signalen vroegtijdig op te pakken en Turkse gezinnen door te geleiden naar de reguliere hulp.

Utrecht

In deze gemeente is een migrantenorganisatie al jarenlang actief om de kloof tussen migrantengezinnen en hulpverlening te dichten. Stichting Al Amal is begonnen door en voor Marokkaanse vrouwen, maar richt zich al enige tijd op een bredere doelgroep, waaronder de Turkse. Zij overbruggen de kloof naar preventieve opvoedingsondersteuning, maar ook de kloof tussen gezinnen met meervoudige problemen en de hulpverlening. Een specifieke en uitgewerkte methodiek is 'Tussen In'. Vertrouwenspersonen van Al Amal werken intensief met multiprobleemgezinnen om hen over de brug te krijgen naar reguliere hulpverlening.

Delft

In Delft is een Stichting Ardemia, die zich in eerste instantie op empowerment van vrouwen van buitenlandse afkomst heeft gericht, maar die ook enkele activiteiten heeft waar mannen in meedoen. De stichting richt zich op het vergroten van participatie door middel van laagdrempelige activiteiten voor haar leden op het gebied van sport, bewegen, voeding, cultuur en maatschappij. Er zijn activiteiten voor moeders en kinderen en nu zijn er ook een tiental intermediairs actief om de drempels naar opvoedingsondersteuning te verlagen. Ardemia werkt intensief samen met het CJG. De intermediairs hebben een zeer diverse achtergrond, zoals Turks, Turks-Koerdisch, Irakees-Koerdisch, Afghaans, Somalisch, Marokkaans en Antilliaans. De stichting heeft een eigen bestuur en wordt ondersteund door een accounthouder van de gemeente Delft.

Roermond

In deze gemeente is eveneens een samenwerkingsverband 'Met één hand kun je niet klappen'. Vrijwel alle reguliere hulpverleningsinstellingen en het CJG maken hier deel van uit. Verschillende migrantenorganisaties zijn betrokken: de Islamitische Vrouwen Vereniging (IVV), de Somalische stichting Iftiin, Stichting Lisiemo en het Moedercentrum Maximina. Het moedercentrum ligt tegenover het CJG in Roermond en bereikt een groot aantal – ook Turkse – vrouwen met zeer diverse achtergronden. Bij de stichting Lisiemo werken hoogopgeleide vrijwilligers (met verschillende achtergronden, vooral Turks) die kinderen en jongeren begeleiden. De voorzitter van St. Lisiemo (Sumeyra Saglam) is nu coördinator van het samenwerkingsverband.

Ede

Ook in Ede wordt er samengewerkt tussen het CJG en diverse migrantenorganisaties. Stichting Sabiel is een van oorsprong Marokkaanse vrouwenorganisatie die openstaat voor alle doelgroepen. Vanaf de oprichting houden zij zich bezig met opvoedingsondersteuning. Zij hebben een vijftal

getrainde intermediairs, die ouders kunnen doorgeleiden naar opvoedingsondersteuning, maar die ook multiprobleemgezinnen kunnen helpen. Er is een Turkse vereniging ETSKV. Deze stichting houdt zich bezig met verschillende sociaal culturele activiteiten, maar heeft vooralsnog geen intermediairs die zich met opvoedingsondersteuning bezig houden.

Nijmegen

Het Inter-Lokaal is een kleurrijke welzijnsinstelling in Nijmegen, die zich inzet voor alle mensen in een kwetsbare sociaal economische positie. Er werken professionele en vrijwillige intermediairs van diverse afkomst die onder andere bij multiprobleemgezinnen kunnen helpen. Hieronder zijn ook intermediairs met een Turkse achtergrond die zich willen inzetten voor het verlagen van de drempel naar opvoedingsondersteuning. Daarnaast zijn er vrijwilligers van Vrouwengroep Aktivlar in de wijk Hatert en vrijwilligers van een vrouwengroep die begeleid wordt door Tandem Welzijn: de Turkse vrouwengroep 'Dostlar'.

8.2 Veelbelovende initiatieven?

Er is een aantal veelbelovende initiatieven waarbij de samenwerking wordt opgezocht met reguliere instellingen om de toegankelijkheid en 'een betere match' duurzaam te verbeteren. Vernieuwend is de gelijkwaardige samenwerking tussen (Turkse) zelforganisaties en de reguliere jeugdinstanties. Met behulp van de gemeente wordt er een samenwerkingsverband gesmeed. Intermediairs vanuit de Turkse doelgroep gaan na een training aan de slag om de achterban voor te lichten over de mogelijkheden voor opvoedingsondersteuning en zij helpen waar nodig gezinnen over de drempel naar hulp. Zij werken samen met hulpverleners en houden gezamenlijke besprekingen om de zorg te verbeteren. Intermediairs en zelforganisaties krijgen hier (onkosten)vergoedingen voor. Door de betrokkenheid van het management van de jeugdinstanties wordt ook het beleid waar nodig aangepast. Bijvoorbeeld om de toegankelijkheid te vergroten en het werken met tolken te streamlijnen.

Deze manier van samenwerking met Turkse organisaties en het aldus benutten van de eigen kracht van Turkse Nederlanders past op zichzelf goed bij de doelstellingen van de transitie en transformatie van de jeugdzorg. Op dit moment is het echter de vraag of er voldoende belangstelling is bij gemeenten om dit soort initiatieven te starten of te ondersteunen. De noodzaak daarvan en de meerwaarde die dit kan opleveren, worden nog maar nauwelijks onderkend. Iedere vorm van het aanpassen van de zorg aan de bijzondere kenmerken van migrantengroepen wordt al snel gezien als 'doelgroepenbeleid'. En dat is door de regering met brede instemming afgeschaft.

In dit verband is het belangrijk om te onderstrepen dat het bestaan van projecten en initiatieven om de aansluiting van zorg en hulp bij specifieke groepen te verbeteren niet hetzelfde is als een 'doelgroepenbeleid'. Het gaat er niet om dat er speciale voorzieningen komen voor bepaalde etnische groepen. Maar om bepaalde groepen überhaupt te bereiken, en om daar ook nog resultaten te bereiken, kan het nodig zijn om gericht aanpassingen te doen in de benadering van en het werken met zo'n groep. Om dat goed te doen is samenwerking met zelforganisaties uit die groep een uitstekend middel. De Turkse gemeenschap in Nederland kent een groot aantal eigen organisaties en verenigingen die zich goed lenen voor enige vorm van samenwerking met de bestaande instellingen voor preventie, ondersteuning, hulp en zorg.

9. Conclusies en aanbevelingen

9.1 Inleiding

De Stichting ‘Kleurrijk gezin en jeugd’ heeft het NJi de opdracht gegeven om in kaart te brengen in hoeverre er een mismatch is tussen de jeugdzorg aan de ene kant en Turkse gezinnen aan de andere kant. De stichting krijgt uit het eigen netwerk duidelijke signalen dat er te weinig oog is voor de problemen waarmee Turkse jongeren en hun ouders in Nederland kampen en dat de reguliere hulpverlening onvoldoende aansluit op de Turkse doelgroep. Verder constateert de opdrachtgever dat er veel initiatieven zijn vanuit de Turkse gemeenschap in Nederland, maar dat deze onvoldoende tot duurzame verbeteringen leiden en dat er een kloof blijft bestaan tussen formele en informele zorg.

Door middel van literatuuronderzoek, focusgroepen van deskundigen, ouders en jongeren en een enquête onder experts hebben wij een antwoord kunnen formuleren op de onderzoeksvragen:

- a. ***Wat is de aard en omvang van de problemen waarmee Turkse kinderen en jongeren in Nederland te kampen hebben?***
- b. ***Wat is het huidige aanbod van de jeugdzorg voor de hierboven geconstateerde problemen en voor deze doelgroep en in hoeverre sluit dit aanbod daarbij aan?***
- c. ***Wat kan de Turkse gemeenschap zelf bijdragen aan hulp en zorg die beter aansluit bij de behoeften van deze doelgroep?***

Het beantwoorden van de onderzoeksvragen werd bemoeilijkt doordat er de afgelopen jaren steeds minder cijfermateriaal naar herkomst beschikbaar is. Zo is het moeilijk tot onmogelijk om zonder omwegen exacte en recente cijfers te krijgen over belangrijke zaken als het aantal psychische stoornissen of het aantal uithuisplaatsingen. Zonder inzicht in de prevalentie van problemen en de toepassing van interventies bij Turkse jeugdigen en gezinnen is het moeilijk om een passend aanbod voor deze groep te ontwikkelen. Turkse jeugdigen van de derde generatie zijn in feite gewoon Nederlanders en daardoor zijn zij niet terug te vinden in de statistieken.

In dit hoofdstuk beschrijven wij de belangrijkste conclusies en aanbevelingen aan de hand van de onderzoeksvragen. Wij hebben daarbij gelet op de meest opvallende punten met betrekking tot de Turkse doelgroep, in vergelijking met andere etnische groepen in Nederland en autochtone gezinnen. Hieronder beschrijven wij de aard en omvang van psychosociale en opvoedingsproblemen en de mate waarin vraag en aanbod op elkaar aansluiten. Tevens beschrijven wij de initiatieven die er genomen zijn om de problemen van Turkse gezinnen beter aan te pakken. Zowel initiatieven vanuit de Turkse gemeenschap zelf, als initiatieven vanuit de reguliere instellingen. Tevens hebben wij in kaart gebracht welke activiteiten er bekend zijn die zich expliciet richten op samenwerking tussen de Turkse gemeenschap en de reguliere instellingen om een goede match tussen beiden te realiseren.

9.2 Aard en omvang problematiek bij gezinnen van Turkse herkomst *Maatschappelijke problemen*

De positie van Turken is de afgelopen jaren aanzienlijk verbeterd. In vergelijking met andere migrantengroepen gaat het zeker niet slecht. Toch zijn er nog wel achterstanden en zorgen, waaronder:

- a. De kennis van de Nederlandse taal is bij Turkse jongeren en hun ouders slechter dan bij andere migrantengroepen.

- b. Het voortijdig school verlaten is hoger dan bij autochtone leerlingen. Onder de autochtone leerlingen is dat in grote gemeenten 3,2%, bij Turkse leerlingen 5,5%. Even hoog als bij Marokkaanse en Surinaamse leerlingen, maar onder de twee laatste groepen is een sterkere daling te zien.
- c. De werkloosheid is bij Turks-Nederlandse jongeren 26%, tegenover 10% bij autochtone jeugd. Marokkaanse jeugd scoort hoger met 37%. Het aantal werkzoekenden in de grote gemeenten ligt bij Turks-Nederlandse jongeren met 4% iets lager dan bij Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse jeugd, maar hoger dan de 2% bij autochtone jeugd.
- d. In 2013 leeft 26% van de Turkse huishoudens in armoede, tegenover 7% van de autochtone gezinnen.
- e. De meerderheid van de Turks-Nederlandse jongeren voelt zich binnen het onderwijs, de arbeidsmarkt en de eigen woonomgeving buitengesloten of gediscrimineerd.
- f. Turkse Nederlanders hebben, in vergelijking met andere migrantengroepen, een sterkere oriëntatie op de eigen (deel)groep. De onderlinge steun en samenhang heeft vele voordelen, maar beperkt ook enigszins de integratie.
- g. De criminaliteit onder Turks-Nederlandse jongeren is in vergelijking met andere migrantengroepen relatief laag, maar wel hoger dan bij autochtone jongeren.

Opvoedings- en psychosociale problemen

Met de meeste Turkse gezinnen gaat het goed. Ondanks dat de migratieachtergrond uitdagingen met zich mee brengt, weten veruit de meeste ouders en kinderen zich prima te redden in Nederlandse samenleving. De eerste generatie ouders kampt nog wel met taalachterstanden en gebrek aan kennis van de Nederlandse samenleving. Dat geldt vrijwel niet meer voor de ouders die anno 2015 kinderen krijgen. Zij zijn veelal in Nederland geboren of hier grootgebracht. Voor de eerste generatie lager opgeleide ouders geldt dat de opvoeding van hun kinderen in Nederland een hele opgave is. Zij kunnen hun kinderen maar in beperkte mate ondersteunen, de communicatie met school en professionals is soms lastig en als de kinderen zich in de adolescentie meer oriënteren op de Nederlandse samenleving kunnen er wrijvingen ontstaan. Ook bij jonge Turkse gezinnen zijn traditionele opvoedingswaarden die zij van hun ouders hebben meegekregen, nog steeds zichtbaar aanwezig. In vergelijking met de gemiddelde Nederlandse opvoeding ligt er wat minder nadruk op individualisme en zelfstandigheid van het kind en wordt er iets meer accent gelegd op de familiebelangen en groepswaarden. De meeste jonge ouders kiezen voor een mix van 'Turkse' en 'Nederlandse' opvoedingsdoelen. Het zoeken naar een nieuwe balans kan onzekerheid opleveren bij jonge ouders.

De migratieachtergrond brengt extra uitdagingen met zich mee. Door een mix van maatschappelijke problemen, taalachterstanden, lage opleiding, slechtere sociaaleconomische omstandigheden, minderheidspositie en cultuurverschillen is het risico op psychosociale en opvoedingsproblemen bij Turkse gezinnen groter dan bij autochtone gezinnen.

Uit het literatuuronderzoek en uit de gesprekken met ouders en jongeren blijkt dat veel ouders moeite hebben met de opvoeding van hun kinderen, met name als zij in de puberteit zijn. Het ontbreekt veel ouders aan de bagage om de kinderen optimaal te begeleiden in de Nederlandse samenleving. Ook blijkt dat psychosociale problematiek bij kinderen in Turkse gezinnen vaker voorkomt dan bij autochtonen. Het gaat dan vooral om emotionele problemen (b.v. angsten, depressies) bij jongeren. Dit soort problemen komen bij Turkse jongeren vaker voor dan bij andere migrantengroepen. Onder Turkse meisjes (15-24 jaar) komen suicidepogingen significant vaker voor dan onder autochtone meisjes en dat is bijzonder zorgwekkend. Dit geldt niet voor gedragsproblemen, deze cijfers liggen bij Turks-Nederlandse jeugd rond het gemiddelde.

9.3 Aansluiting jeugdhulp bij gezinnen van Turkse herkomst

In dit onderzoek is gekeken of er een mismatch bestaat tussen de reguliere jeugdhulp enerzijds en gezinnen of jongeren van Turkse herkomst anderzijds. Tevens is onderzocht met welke factoren deze mismatch mogelijk samenhangt. Op grond van de gegevens die tot 2005/2006 beschikbaar waren kon worden gesteld dat Turkse gezinnen ondervertegenwoordigd waren in lichte en preventieve opvoedingsondersteuning en oververtegenwoordigd waren in de gedwongen hulpverlening. Anno 2015 is dat niet meer cijfermatig te onderbouwen met landelijke statistieken. Wel zijn er deelonderzoeken van Conclusion, het SCP en vanuit de ggz die aantonen dat Turkse ouders en jongeren maar weinig uit eigen beweging en vroegtijdig hulp zoeken bij opvoedings- en psychosociale problemen. De meeste hulp komt pas op gang onder drang of dwang van professionals. Dit wordt door de focusgroepen van ouders en jongeren, alsmede door de geraadpleegde deskundigen volledig onderschreven.

In dit onderzoek zijn de volgende facetten van de mismatch aan het licht gekomen:

- a. Bij de Turkse jeugd worden problemen minder goed gesignaleerd door professionals en door hun ouders.
- b. Turkse gezinnen worden niet goed en niet tijdig bereikt door reguliere jeugdinstanties voor opvoedingsondersteuning, ggz, pleegzorg en jeugdzorg. Veel Turkse gezinnen komen pas in een laat stadium in aanraking met jeugdzorg, als de problemen al geëscaleerd zijn. Er is veel onbekendheid met de mogelijkheden voor hulp, er is veel wantrouwen naar en angst voor de jeugdzorg, waardoor zij niet snel uit eigen beweging naar reguliere instanties gaan.
- c. Als het gaat om gezinnen met *ernstige* kind- en opvoedproblematiek zien wij dat slechts 28% van de Turks-Nederlandse gezinnen gebruik maakt van tweedelijnszorg, tegenover 44% van de autochtone Nederlanders. In vergelijking met andere etnische groepen is dat veruit het laagste percentage.
- d. In de pleegzorg is er geen oververtegenwoordiging van Turkse gezinnen, noch bij de vrijwillige, noch bij de justitiële plaatsingen.
- e. De sterke gerichtheid op de eigen gemeenschap, de onderlinge sociale controle, schaamte en angst ten opzichte van jeugdzorg lijken er aan bij te dragen dat de toegankelijkheid van de reguliere Nederlandse jeugdzorg en opvoedingsondersteuning onvoldoende is en dat deze groep niet tijdig en effectief bereikt wordt. Turkse gezinnen zoeken over het algemeen in eerste instantie in eigen kring hulp en willen voor professionele hulp het liefst een Turkse of Turkstalige hulpverlener.
- f. Aan de aanbodkant zijn er eveneens drempels. Over het algemeen is er nog onvoldoende maatwerk mogelijk. Er zijn ingewikkelde intakeprocedures, de werkwijze is eenvoudigweg niet voldoende toegesneden op de doelgroep van Turkse gezinnen, medewerkers beschikken over onvoldoende interculturele sensibiliteit, kennis en communicatieve vaardigheden. En het personeelsbestand van de jeugdvoorzieningen is nog weinig divers. De zorg is mede daardoor niet herkenbaar en er wordt nog onvoldoende gebruik gemaakt van de specifieke expertise van Turkse medewerkers, het aanbod van informele zorg en het sociale netwerk van gezinnen. Bovendien wordt er nog weinig structureel samengewerkt met Turkse sleutelpersonen in de wijk. Er is in het ZonMw programma 'Diversiteit in het Jeugdbeleid' van 2008 – 2012 gewerkt aan verbeteringen. Doordat de afgelopen 4 jaar het politieke commitment voor dit thema is weggevalen worden er nog maar weinig stimuli gegeven om de jeugdhulp te verbeteren op dit gebied. De ingezette koers vanuit het ZonMw programma is niet voortgezet en het heeft niet geleid tot een brede en duurzame verbetering van de zorg voor jeugd. Ook binnen het veranderingsproces van de 'transitie van de jeugdzorg' is nauwelijks sprake van aandacht voor diversiteit en het verbeteren van de toegankelijkheid.

9.4 Bijdrage Turkse gemeenschap

Vanuit de Turkse gemeenschap zijn er al diverse initiatieven om jeugdigen en gezinnen met problemen te ondersteunen en te helpen. Voor dit onderzoek zijn deze in grote lijnen in kaart gebracht. Daarbij hebben we gekeken naar de relatie van deze initiatieven tot de bestaande zorgstructuur in Nederland en naar de mogelijkheden om deze te combineren. Hoe kan de hulp en ondersteuning uit de eigen gemeenschap beter aansluiten bij de professionele zorg voor jeugd? En kan de reguliere jeugdzorg gebruik maken van de informele sociale structuren binnen de Turkse gemeenschap om jongeren uit die bevolkingsgroep beter te bereiken en beter te helpen?

9.4.1 *Initiatieven vanuit de gemeenschap zelf*

Er zijn veel initiatieven vanuit de Turkse gemeenschap voor hulp en ondersteuning aan jongeren, door middel van internaten, studiehuisen, weekendscholen, huiswerkbegeleiding, vrouwenorganisaties, jongerenorganisaties en marktgerichte activiteiten, zoals ggz in eigen taal en cultuur en zorginstellingen. Voor veel Turkse jeugdigen en gezinnen biedt dit goede hulp, maar er is enige discussie ontstaan, vooral over de ‘internaten’. Wanneer deze geïsoleerd zijn van het reguliere circuit, vallen zij ook buiten de reguliere kwaliteitscontrole. Daarom is er sinds kort een *Landelijk kwaliteitskader privaot gefinancierde internaten*. Ook voor andere particuliere initiatieven kan het een nadeel zijn om los van reguliere instellingen te functioneren. Er ontstaat dan een soort ‘parallel zorgcircuit’, dat vaak over minder middelen beschikt en niet in het reguliere zorgnetwerk is ingepast. Bij doorverwijzing naar reguliere zorg sluit de benadering niet altijd goed aan. Bovendien is het gewenst dat de reguliere zorg voor *iedereen* passende zorg kan leveren. Aparte zorg voor Turkse jeugd en gezinnen lijkt dan een soort alibi te geven aan de reguliere zorg om zich niet verder te hoeven ontwikkelen. Politiek lijkt er weinig steun te zijn voor initiatieven die gericht zijn op een bepaalde doelgroep, en dus ook niet voor ‘eigen Turkse zorginstellingen’.

9.4.2 *Samenwerking met reguliere jeugdhulp*

Er is een aantal veelbelovende initiatieven waarbij de samenwerking wordt opgezocht met reguliere instellingen om de toegankelijkheid en ‘een betere match’ duurzaam te verbeteren. Vernieuwend is de gelijkwaardige samenwerking tussen (Turkse) zelforganisaties en de reguliere jeugdinstanties. In sommige gemeenten wordt met behulp van de gemeente een samenwerkingsverband gesmeed. Intermediairs vanuit de Turkse doelgroep gaan na een training aan de slag om de achterban voor te lichten over de mogelijkheden voor opvoedingsondersteuning. Zij helpen waar nodig gezinnen over de drempel naar hulp. Zij werken samen met hulpverleners en houden gezamenlijke besprekingen om de zorg te verbeteren. Intermediairs en zelforganisaties krijgen hier (onkosten)vergoedingen voor. Door de betrokkenheid van het management van de jeugdinstanties wordt ook het beleid waar nodig aangepast. Bijvoorbeeld om de toegankelijkheid te vergroten en het werken met tolken te stroomlijnen. Deze manier van samenwerking en het benutten van de eigen kracht van Turkse organisaties past op zich goed in de transitie en transformatie van de jeugdzorg. De vraag is echter of er voldoende belangstelling is bij gemeenten om dit soort initiatieven te starten of te ondersteunen. De noodzaak wordt nauwelijks onderkend en iedere vorm van aanpassen van de zorg ten bate van migrantengroepen wordt gezien als ‘doelgroepenbeleid’. En dat is door de regering met brede instemming afgeschaft.

Wij concluderen dat bovenstaande initiatieven nuttig zijn, maar waarschijnlijk het meest duurzaam succesvol als zij in samenhang worden gerealiseerd. Dat wil zeggen dat eigen initiatieven, zoals GGZ in eigen taal en cultuur, internaten waardevol zijn, vooral als zij niet geïsoleerd zijn, maar onderdeel zijn van de reguliere netwerken in de zorg voor jeugd. Ook reguliere initiatieven tot verbetering van de jeugdhulp voor Turkse gezinnen lijken het meest succesvol, als zij in samenhang met de doelgroep(en) worden gerealiseerd. Tenslotte kunnen de samenwerkingsverbanden ter verbetering van de toegankelijkheid en de kwaliteit slechts succesvol zijn als zij duurzaam een plaats krijgen binnen de reguliere structuur.

9.5 Aanbevelingen

De aanbevelingen in dit rapport zijn verdeeld in drie groepen, aan de hand van de organisaties, instellingen en personen voor wie ze bedoeld zijn.

9.5.1 Turkse organisaties, Turkse gemeenschap

Er zijn vrij veel initiatieven vanuit de Turkse gemeenschap voor hulp en ondersteuning aan jongeren, door middel van internaten, studiehuisen, weekendscholen, huiswerkbegeleiding, vrouwenorganisaties en jongerenorganisaties. Daarnaast zijn er ook marktgerichte activiteiten, zoals ggz in eigen taal en cultuur en (thuis)zorginstellingen die soms ook pedagogisch advies geven en hulp verlenen aan gezinnen. Voor veel Turkse jeugdigen en gezinnen biedt dit goede hulp, maar er is enige discussie ontstaan, vooral over de 'internaten'. Initiatieven vanuit religieuze organisaties worden vanuit de Nederlandse overheid met argusogen bekeken. Deze organisaties willen zich maatschappelijk inzetten en ze zijn teleurgesteld in het wantrouwen van de overheid. Zij zien dat de reguliere zorg de extra ondersteuning waar veel Turkse gezinnen behoefte aan hebben, niet kan bieden en dat er sprake is van een mismatch. Deze organisaties willen in die behoefte voorzien met particuliere initiatieven en zij begrijpen niet goed waarom er zo'n negatieve houding is. Deze organisaties voelen zich in het defensief gedrongen en er dreigt een spiraal van zichzelf versterkend wantrouwen over en weer te ontstaan. In 2013 is er een *Landelijk kwaliteitskader privaat gefinancierde internaten* vastgesteld. Daarin heeft de overheid samen met deze organisaties regels opgesteld voor een transparant beleid, gericht op optimale veiligheid en een goed pedagogisch klimaat. Naast internaten zijn er ook allerlei initiatieven van jongerenorganisaties en vrouwenorganisaties: empowerment voor jongeren, opvoedcursussen voor moeders, etc. De initiatieven vanuit de eigen gemeenschap sluiten meestal heel goed aan bij de behoeften van Turkse gezinnen. Ouders zijn bereid financieel bij te dragen en te helpen op andere manieren. Als het gaat om hulp voor jeugd en gezin vanuit eigen organisaties, kan het een nadeel zijn als het geïsoleerde initiatieven zijn. Wanneer er geen koppeling wordt gemaakt met de reguliere jeugdhulp, sluit de hulp bij doorverwijzing naar reguliere zorg niet altijd goed aan. Ook is er het gevaar dat de hulp aan gezinnen te geïsoleerd blijft, er signalen gemist worden en het gezin verstoken blijft van meer gespecialiseerde jeugdhulp. Aparte zorg voor Turkse jeugd en gezinnen mag geen alibi zijn voor de reguliere zorg om zich niet verder te ontwikkelen.

De respondenten in focusgroepen en de experts in ons onderzoek hebben aangegeven dat het gewenst is dat er meer en beter wordt samengewerkt en dat de reguliere zorg voor iedereen passende zorg zou moeten leveren. Alleen door intensieve en gelijkwaardige samenwerking kan de toegankelijkheid en de kwaliteit van jeugdhulp voor Turkse gezinnen duurzaam verbeteren.

Op grond van de bevindingen doen wij aanbevelingen op drie sporen:

a) Aanbevelingen voor hulp vanuit Turkse organisaties

- Zorg voor transparantie, laat zien wat de organisatie precies doet en wat zij kan bijdragen aan het oplossen van problemen bij Turkse gezinnen.
- Laat zien, bijvoorbeeld door middel van open dagen en presentaties voor de gemeente, instellingen en de omgeving, dat de vrijwillige inzet vanuit 'eigen kracht' daadwerkelijk kan bijdragen aan integratie en een betere positie voor maatschappelijk kwetsbare gezinnen.
- Zorg voor een goede samenwerking met reguliere organisaties binnen het onderwijs, zorg en jeugdhulp, met name de wijkteams voor jeugd.
- Zorg ook dat Turkse ouders meer betrokken zijn bij de school van hun kinderen. Dat bevordert de bekendheid met elkaar en maakt het makkelijker om eventuele problemen eerder te signaleren.

b) Aanbevelingen voor samenwerking met reguliere jeugdhulp

- Maak inzichtelijk dat samenwerken aan een vroegtijdig bereik van Turkse gezinnen en aan effectieve hulp een win-win situatie oplevert.

- Vraag de gemeente om steun en facilitering van de samenwerking.
- Werk samen met andere migrantenorganisaties, vrouwencentra en vrijwilligersorganisaties.
- Zet een samenwerkingsverband op met de jeugdhulp (jeugdteams in de wijk), waarbij intermediairs vanuit de Turkse gemeenschap als vrijwilligers worden getraind en gecoacht om voorlichting te geven aan de eigen achterban en om gezinnen, waar nodig, over de brug naar jeugdhulp te begeleiden.
- Werk aan het wederzijdse vertrouwen tussen vrijwilligers en medewerkers van jeugdhulp.
- Vraag aan de gemeente om de vrijwillige inzet te honoreren met een goede structurele inbedding, met goede begeleiding van de vrijwilligers en een goede onkostenvergoeding voor intermediairs.

c) Aanbevelingen voor het bijdragen aan het verbeteren van jeugdhulp

- Zorg ervoor dat vanuit een goede samenwerkingsrelatie de expertise die er is bij de Turkse organisaties en sleutelpersonen ook wordt overgedragen aan de reguliere jeugdhulp.
- Organiseer regelmatig samen met jeugdhulp bijeenkomsten waar problemen en oplossingen voor een betere jeugdhulp besproken kunnen worden.
- Vraag ook om facilitering en financiering voor deze activiteiten om een gelijkwaardige samenwerkingsrelatie te kunnen bewerkstelligen.

9.5.2 Lokale jeugdhulp en aanbieders van jeugd- en opvoedhulp

De verschillende vormen van jeugdhulp vallen sinds 1 januari 2015 onder verantwoordelijkheid van de gemeenten. Elke gemeente kan in principe zelf bepalen hoe zij de jeugdhulp organiseert. In de praktijk is te zien dat veel lokale overheden hebben gekozen voor een wijk- of buurtteam als belangrijkste voorziening in de eerste lijn (dat wil zeggen: als voor iedereen vrij toegankelijke instantie). Wijkteams zijn er in veel verschillende vormen, maar over het algemeen bieden zij advies, ondersteuning en licht vormen van hulp en zorgen zij voor het inschakelen van gespecialiseerde hulp wanneer dat nodig is. Deze gespecialiseerde hulp wordt als vanouds gegeven door aanbieders van jeugd- en opvoedhulp. Om een centrale plaats te krijgen in de wijk waar zij actief zijn, werken deze wijkteams samen met de basisvoorzieningen in de wijk (scholen, peuterspeelzalen) en met organisaties van bewoners. Op dit moment zijn veel van deze teams nog volop in ontwikkeling. Er moet nogal wat gebeuren op het gebied van organisatie, teamvorming en het ontwikkelen van werkprocessen.

Aanbevelingen:

- a) Houd bij het ontwikkelen van een wijkteam voor jeugd expliciet rekening met de samenstelling van de wijk. Die bepaalt mede welke werksoorten er in het wijkteam moeten komen en wat het wijkteam moet gaan doen. Zo is het goed om te kijken naar het aantal wijkbewoners met een migratie-achtergrond en naar andere variabelen, zoals de gemiddelde leeftijd, het aantal werklozen, het doorsnee inkomen etc. Een wijkteam dat opereert in een wijk waar veel Turkse-Nederlanders wonen, zou in teamsamenstelling, deskundigheid en samenwerking met sleutelpersonen daar expliciet rekening mee moeten houden om toegankelijke en effectieve zorg voor jeugd te kunnen bieden.
- b) Zorg voor een gemengde personeelssamenstelling waarin de populatie van de wijk zich kan herkennen en benut de specifieke expertise en taalkennis van beroepskrachten die zelf een migratieachtergrond (in dit verband een Turkse achtergrond) hebben.
- c) Zorg voor voldoende culturele sensibiliteit en intercultureel vakmanschap in het team. Dat wil zeggen: gevoeligheid voor de specifieke aard, vragen en behoeften van deze bevolkingsgroep als geheel en van de afzonderlijke leden van deze groep, en de kennis, houding en vaardigheden om de Turkse doelgroep effectief en efficiënt te kunnen helpen. Dit kan door regelmatig te werken aan deskundigheidsbevordering en door middel van casuïstiekbesprekingen, onder andere samen met Turkse intermediairs.

- d) Werk als wijkteam samen met Turkse organisaties / sleutelpersonen om de drempel naar jeugdhulp te verlagen. Weet hebben van elkaars bestaan, elkaar leren kennen en vertrouwen is een belangrijke eerste stap. Die kan worden gevolgd door het maken van praktische afspraken op het gebied van signaleren van (dreigende) problemen, het ontwikkelen van passende voorlichting van de achterban, ondersteuning en hulp, en het samen werken aan het versterken van de eigen kracht van de Turkse gezinnen en de sociale netwerken in de wijk. Het wijkteam is daardoor in staat om zijn aanbod beter af te stemmen op de vragen en behoeften die in de Turkse gemeenschap leven. De Turkse wijkbewoners kunnen via hun eigen organisaties makkelijker in contact komen met het wijkteam. Daardoor kan stap voor stap het wantrouwen en de angst worden weggenomen die nu nog vaak bepalend zijn voor de houding van veel Turkse Nederlanders ten opzichte van de jeugdhulp.
- e) Bied vormen van preventie, ondersteuning en hulp aan die aansluiten bij de vragen en behoeften van de Turkse wijkbewoners. Ontwikkel zo'n aanbod van het wijkteam in samenspraak met deze bewoners. Binnen de Turkse gemeenschap zijn er veel sleutelpersonen en zelforganisaties actief. Er zijn bijvoorbeeld moskeeën, jongeren- en vrouwenorganisaties, waar het wijkteam contact mee kan opnemen en mee kan samenwerken. Het is raadzaam om ruim de tijd te nemen om elkaar te leren kennen en een vertrouwensrelatie op te bouwen.
- f) Help Turkse bewoners om hun hulpvraag beter onder woorden te brengen. Wanneer Turkse ouders niet uit zichzelf een duidelijk vraag uitspreken, betekent dit niet dat zij geen hulpvraag hebben. Zij hebben vaak de juiste woorden niet tot hun beschikking of zij worden niet goed begrepen door hulpverleners. Leer daarom goed te luisteren en te kijken naar deze ouders en ondersteun hen bij het verwoorden van wat hen bezig houdt.
- g) Veel Turkse ouders zijn niet goed op de hoogte van het bestaande aanbod aan ondersteuning, hulp en zorg. Zij weten bijvoorbeeld niet dat het mogelijk is om hun kind in een netwerkpleeggezin te plaatsen. Zorg daarom voor goede voorlichting over de mogelijkheden en onmogelijkheden, over de processen en over de rechten die ouders en hun kinderen hebben.
- h) Zorg voor betrokkenheid van Turkse ouders bij de school van hun kinderen en schakel daarvoor ook Turkse organisaties in.
- i) Ontwikkel een korte cursus voor (Nederlandse) pleegouders van moslimkinderen over de specifiek aspecten van deze cultuur/religie. Dat komt de relatie met het pleegkind en met de eigen ouders van dat kind ten goede.
- j) Ga verder met het werven van moslim pleegouders en zorg voor een goede matching met moslim pleegkinderen.

9.5.3 (Lokale) beleidsmakers

Uit dit onderzoek blijkt dat de mismatch tussen Turkse gezinnen en jongeren enerzijds en de jeugdhulp anderzijds weggenomen kan worden door een intensieve en gelijkwaardige samenwerking tussen jeugdhulp / jeugdteams in de wijk en voortrekkers uit de Turkse gemeenschap. De totstandkoming van duurzame samenwerkingsverbanden kost tijd en geld. Wanneer Turkse gezinnen onevenredig vaak in de zwaardere vormen van jeugdhulp terecht komen via kindbeschermingsmaatregelen, kost dat gemeenten veel geld. Door de toegankelijkheid en vroegtijdig bereik te verbeteren kan geld bespaard worden. Dat rechtvaardigt de investering in het verbeteren van de toegankelijkheid en de aansluiting bij Turkse netwerken in de wijk.

Aanbevelingen voor gemeenten:

- a) Stimuleer vanuit de gemeente – in wijken met veel Turkse inwoners – de duurzame samenwerking tussen wijkteams en intermediairs uit de Turkse gemeenschap. Zorg er voor dat zelforganisaties een vanzelfsprekend onderdeel zijn van het netwerk in de wijk.
- b) Faciliteer vanuit de gemeente de samenwerking door geld beschikbaar te stellen voor de samenwerking. Hiermee kunnen beroepskrachten overleggen met de sleutelpersonen,

training en coaching van intermediairs verzorgen en kunnen Turkse vrijwilligers een vrijwilligersvergoeding krijgen voor de tijd die zij besteden aan het voorlichten van de Turkse gezinnen en het toeleiden naar jeugdhulp als dat nodig is.

- c) Stel als gemeente eisen aan de wijkteams voor jeugd om optimaal toegankelijk te zijn en effectieve jeugdhulp te kunnen bieden aan alle doelgroepen. Iedere gemeente is er volgens de Jeugdwet verantwoordelijk voor dat er 'een kwalitatief en kwantitatief toereikend aanbod is' (art. 2.6) op het gebied van 'preventie, jeugdhulp en de uitvoering van kinderbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering' (art. 2.2). Bij het bepalen van de aangewezen vorm van jeugdhulp moet de gemeente redelijkerwijs rekening houden met 'de godsdienstige gezindheid, de levensovertuiging en de culturele achtergrond van de jeugdige en zijn ouders' (art. 2.3).
- d) Veel Turkse ouders kunnen zich niet goed uiten in het Nederlands. Dat speelt hen vooral parten bij emotionele zaken, zoals gesprekken over hun kind(eren). Daardoor kunnen hulpverleners een verkeerd beeld krijgen van de situatie en van de intenties van de ouders. Het verdient daarom aanbeveling om in bepaalde situaties een tolk in te zetten.
- e) Zorg er als gemeente voor dat bij de cliëntenparticipatie de verschillende migrantengroepen goed vertegenwoordigd zijn.
- f) Zorg er als gemeente voor dat er voldoende inzicht is in de etnisch-culturele diversiteit in de verschillende wijken. Dit is nodig om te kunnen weten met welke bewoners wijkteams te maken hebben. Om een passend aanbod te vormen is informatie over leeftijd, inkomen, werk en gezondheid nodig. Herkomst is daarbij ook belangrijk. Gemeenten kunnen in hun inwonersadministratie zien wat de achtergrond is van de bewoners van een bepaalde wijk. Wanneer daar veel Turkse Nederlanders wonen, kunnen zij weten dat ze daar rekening mee moeten houden bij het ontwikkelen van een passend aanbod. Zij kunnen daar de wijkteams nadrukkelijk op aansturen.
- g) Zorg voor een goede monitoring van de toegankelijkheid van de jeugdhulp. In de Jeugdwet is bepaald dat aanbieders van jeugdhulp en gecertificeerde instellingen periodiek gegevens moeten aanleveren bij het CBS. Dat geldt ook voor wijkteams, voor zover die zelf hulp bieden. Het gaat daarbij om enkele basisgegevens van de jeugdigen die in de voorgaande periode hulp hebben gekregen en om gegevens over de aard en duur van deze hulp. Herkomst is een variabele die niet hoeft te worden aangeleverd. Op basis van deze gegevens stelt het CBS beleidsinformatie samen die onder meer wordt gepubliceerd op de website van de Landelijke Jeugdmonitor. Naar verwachting zijn daar eind juli 2015 de voorlopige resultaten over het eerste kwartaal 2015 te zien. Gemeenten kunnen met de informatie die het CBS aan hen teruggeeft zien hoeveel hulp er in de voorliggende periode is verleend. Dat is belangrijk omdat zij die hulp moeten betalen. Deze informatie is niet zonder meer te herleiden tot de herkomst van de jeugdigen die hulp hebben gekregen. Maar omdat de gemeenten ook het burgerservicenummer aan het CBS leveren, kan er indirect wel een relatie worden gelegd tussen de hulp die geboden is en de herkomst van de kinderen en jongeren die deze hebben gekregen. Het CBS heeft gezegd dat bij de eerste gegevens (die in juli 2015 worden vrijgegeven) ook de herkomst zal zijn vermeld (mededeling per e-mail, 17 maart 2015).

Aanbevelingen voor de landelijke overheid en koepelorganisaties:

- a) Zorg voor een handreiking voor gemeenten waarmee wijkteams in staat zijn om snel en goed contact te leggen met minderheidsgroepen in de wijk waar zij werken. Wat voor de Turkse gemeenschap geldt, gaat in meer of mindere mate ook op voor andere bevolkingsgroepen en daarom zou deze handreiking een algemeen karakter moeten hebben, met concrete adviezen en suggesties voor de verschillende groepen. Hiermee wordt voorkomen dat iedere gemeente afzonderlijk het wiel moet uitvinden. De VNG en de ministeries van BZK en VWS zijn de aangewezen instanties om een dergelijke handreiking te (laten) ontwikkelen. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de resultaten uit het ZonMw-programma 'Diversiteit in het

jeugdbeleid' en de resultaten van projecten van FORUM, zoals verwoord in de publicatie 'Opvoeden doen we samen' (Bellaart, 2013). Op enkele plaatsen in Nederland wordt immers al enige tijd goed samengewerkt tussen jeugdhulp en initiatieven uit de Turkse gemeenschap (zie 8.1).

- b) Stimuleer op landelijk niveau de structurele aandacht voor het intercultureel werken en het 'benutten van eigen kracht' in de ontwikkeling van gemeentelijke wijkteams. Naast de beroepskrachten dient ook het management in de jeugdsector zich bewust te worden van het belang van vrijwillige inzet en intercultureel te werken om de mismatch tussen Turkse gezinnen en de jeugdhulp zoveel als mogelijk weg te nemen.
- c) Rondom Turkse kinderen met een lichte verstandelijke beperking (LVB) en hun ouders kan er nog veel verbeterd worden. Het gaat dan om het signaleren en volgen van deze kinderen, het geven van voorlichting, advies en ondersteuning aan de ouders en het inzetten van een passend aanbod aan hulp en zorg. Het verdient aanbeveling om eerst een onderzoek uit te voeren naar de prevalentie van LVB bij Turkse-Nederlandse jeugdigen, naar de manier waarop hun ouders daarmee omgaan en naar manieren om te komen tot verbetering van de situatie en de perspectieven van deze kinderen. Dit onderzoek moet gericht zijn op het ontwikkelen van methodieken en instrumenten die beroepskrachten in hun dagelijks werk kunnen gebruiken. Dan gaat het om medewerkers van wijkteams, maar vooral ook om beroepskrachten in het onderwijs die met deze kinderen te maken hebben.
- d) Voor Turkse jeugdigen is de toegankelijkheid van de jeugd-ggz nog altijd slecht. Met de komst van de wijkteams zal dat mogelijk wel wat verbeteren, maar dat is niet zeker gezien het feit dat de cliënten van de jeugd-ggz nog altijd vooral afkomstig zijn uit de autochtone middenklasse. Het verdient aanbeveling om een onderzoek uit te voeren naar de mogelijkheden om de toegang tot de jeugd-ggz voor allochtone groepen, waaronder de Turkse, te verbeteren. Intussen kan er al begonnen worden met gerichte voorlichting aan huisartsen en andere verwijzers over de prevalentie van geestelijke gezondheidsproblemen bij jeugdigen uit migrantengroepen en over de specifieke manieren waarop die zich bij deze jongeren kunnen manifesteren.
- e) In residentiële voorzieningen (jeugdhulp en jeugd-ggz) kan meer rekening worden gehouden met de achtergrond van de jeugdigen die er geplaatst worden, bijvoorbeeld door te zorgen voor halal maaltijden en een gescheiden verblijf van jongens en meisjes).

Bijlage 1 Opzet en uitvoering van het onderzoeksproject

Het onderzoeksproject ‘Een betere match tussen vraag en aanbod’ bestond uit verschillende delen.

1. Literatuuronderzoek

In de periode augustus tot december 2014 is gezocht naar informatie over de problemen waarmee Turkse jeugdigen en gezinnen te maken hebben en de manier waarop zij al dan niet daarvoor hulp zoeken. Daarvoor is een zoektocht ondernomen in de onderzoeksliteratuur van de laatste tien jaar.

2. Inventarisatie

Via de netwerken van de opdrachtgever, Robero en Tamam en door een zoektocht op internet is informatie verzameld over initiatieven om de aansluiting tussen de Turkse jongeren en gezinnen en de bestaande hulp te verbeteren. Daarbij gaat het met name om initiatieven vanuit de Turkse gemeenschap om iets te doen aan de problemen van Turkse kinderen en jongeren.

3. Gesprekken

Voor dit onderzoeksproject is een groot aantal gesprekken gevoerd met Turkse jongeren, ouders en deskundigen. Via de eigen netwerken van de onderzoekers en van de Stichting Kleurrijk Gezin en Jeugd is gezocht naar jongeren en ouders die bereid waren om vragen te beantwoorden. Wat de deskundigen betreft: er is gezocht naar personen die werkzaam zijn in onderwijs, welzijn of zorg en die het dagelijkse leven in Turkse gezinnen goed kennen. Voor de focusgroep zijn ook professionals uitgenodigd die betrokken zijn bij initiatieven uit de Turkse gemeenschap.

Deze gesprekken hebben in verschillende vormen plaatsgevonden: als focusgroep-gesprekken, groepsinterviews en individuele interviews. Voor veel ouders is het moeilijk om in een groep persoonlijke ervaringen te bespreken. Daarom zijn er met hen vooral individuele gesprekken gevoerd.

Na een korte toelichting op de resultaten van het literatuuronderzoek zijn aan deze drie groepen de volgende vragen voorgelegd.

Aan de deskundigen.

1. Herkennen zij de problemen van Turkse jeugdigen en gezinnen zoals die naar voren komen uit literatuuronderzoek? Zien zij een mismatch met de jeugdhulp in Nederland?
2. Waarin verschillen Turkse jeugdigen en gezinnen van andere groepen in Nederland? Wat is er specifiek Turks aan de problemen van deze groep?
3. Als er een mismatch is, hoe ziet die er precies uit? Waar gaat het mis en hoe kan dat verbeterd worden?
4. Hebben de deskundigen voorbeelden van gevallen/situaties waar de aansluiting wel goed is?

Aan de jongeren.

1. Herkennen zij de problemen van Turkse jeugdigen en gezinnen zoals die naar voren komen uit literatuuronderzoek? Zien zij een mismatch met de jeugdhulp in Nederland?
2. Hebben zij ervaring met het bestaande aanbod aan preventie, ondersteuning, hulp en zorg?
3. Als er een mismatch is, hoe ziet die er precies uit? Waar gaat het mis en hoe kan dat verbeterd worden?
4. Kennen zij voorbeelden van mismatch en van een goede aansluiting?

Aan de ouders.

1. Herkennen zij de problemen van Turkse jeugdigen en gezinnen zoals die naar voren komen uit literatuuronderzoek? Zien zij een mismatch met de jeugdhulp in Nederland?
2. Hebben zij ervaring met het bestaande aanbod aan preventie, ondersteuning, hulp en zorg?
3. Als er een mismatch is, hoe ziet die er precies uit? Waar gaat het mis en hoe kan dat verbeterd worden?
4. Kennen zij voorbeelden van mismatch en van een goede aansluiting?

De volgende gesprekken zijn gevoerd.

- Focusgroep deskundigen uit de praktijk van ondersteuning en hulp (31 oktober 2014 in Amsterdam)
- Individueel gesprek met deskundige (28 november 2014 in Utrecht)
- Groepsgesprek met jongeren (21 november 2014 in Utrecht)
- Individueel gesprek met jongere (6 december 2014 in Utrecht)
- Focusgroep-gesprek met jongeren (22 november 2014 in Rotterdam-Zuid)
- Focusgroep-gesprek met jongeren (1 december 2014 in Eindhoven)
- Individuele gesprekken met ouders (14 november, 19 november (2 x), 3 december 2014 in Vleuten, Amersfoort, Utrecht en Rotterdam)
- Groepsgesprek met zes ouders (2 december 2014 in Eindhoven)
- Groepsgesprek met 14 ouders en een aantal deskundigen in Utrecht op 17 december 2014.

4. *Internet-enquête*

In februari 2012 is naar ruim 100 personen een mailbericht verstuurd met het verzoek om een korte Internet-enquête in te vullen die men kon openen door op een link in het bericht te klikken. De enquête bestond uit twintig stellingen over de aansluiting van de bestaande zorg bij Turkse jeugdigen en gezinnen, tien over knelpunten en tien met mogelijke oplossingen. De respondenten konden op een vijfpuntschaal aangeven hoe belangrijk zij de stelling vonden. Zij konden ook in hun eigen woorden aanvullingen en opmerkingen toevoegen. Uiteindelijk hebben 21 personen de enquête ingevuld (zie bijlage 2).

5. Digitale werkgroep

Dezelfde 100 personen die zijn benaderd voor de Internet-enquête hebben een uitnodiging gekregen om deel te nemen aan een virtuele werkgroep op het digitale platform Kennisnet Jeugd van het Nederlands Jeugdinstituut. Op de webpagina van deze werkgroep zijn de resultaten van de eerste onderdelen van het onderzoek geplaatst in de vorm van samenvattingen. Deelnemers kunnen reageren op deze documenten en ze kunnen reageren op stellingen die daar ook staan. Het betreft een besloten werkgroep: alleen de deelnemers krijgen te zien wat hierop staat.

Ongeveer 25 van de benaderde personen hebben zich voor deze werkgroep aangemeld. Er hebben zich ook personen aangemeld die niet een directe uitnodiging hebben gekregen maar er via via van gehoord hebben. Deze zijn toegelaten als deelnemer. Bij het schrijven van dit eindrapport telde de werkgroep 32 deelnemers. De reacties op de webpagina van deze werkgroep zijn meegenomen in het eindrapport.

6. Netwerkbijeenkomst

Op 12 februari 2015 zijn de voorlopige resultaten van het onderzoek gepresenteerd aan ongeveer 25 beroepskrachten tijdens een netwerkbijeenkomst georganiseerd door de Stichting Kleurrijk Gezin en Jeugd. De reacties tijdens deze bijeenkomst zijn meegenomen in het eindrapport.

Bijlage 2 Enquête expert consultatie

In de maand februari 2015 hebben 21 experts een online vragenlijst ingevuld. Op de vragen kon worden gescoord op een vijfpuntsschaal, waarbij de score 1 staat voor 'helemaal niet belangrijk' en de score van 5 voor 'heel belangrijk'.

1. Turkse ouders en jongeren weten niet goed waar zij met opvoedingsvragen of problemen terecht kunnen.

1	0	0%
2	0	0%
3	2	10%
4	11	52%
5	8	38%

2. Turkse ouders (en jongeren) wantrouwen de Nederlandse instellingen.

1	0	0%
2	0	0%
3	1	5%
4	10	48%
5	10	48%

3. Turkse ouders spreken de Nederlandse taal onvoldoende.

1	0	0%
2	1	5%
3	7	33%
4	7	33%
5	6	29%

4. Turkse ouders schamen zich om met problemen naar buiten te komen.

1	0	0%
2	2	10%
3	6	29%
4	5	24%
5	8	38%

5. Turkse ouders menen dat hulpverleners onvoldoende van hun achtergrond weten en negatieve vooroordelen over hen hebben.

1	0	0%
2	1	5%
3	7	33%
4	6	29%
5	7	33%

6. De hulpverlening weet onvoldoende de cultuurverschillen te overbruggen

1	0	0%
2	1	5%
3	2	10%
4	9	43%
5	9	43%

7. Hulpverleners hebben te weinig intercultureel vakmanschap.

1	0	0%
2	0	0%
3	4	19%
4	7	33%
5	10	48%

8. Hulpverleners nemen te weinig tijd voor Turkse cliënten om uitleg te geven en verschillen te overbruggen.

1	0	0%
2	0	0%
3	5	24%
4	8	38%
5	8	38%

9. De hulpverlening houdt geen rekening met culturele achtergrond en godsdienst.

1	0	0%
2	2	10%
3	7	33%
4	4	19%
5	8	38%

10. De hulpverlening heeft te weinig hulpverleners met een Turkse achtergrond.

1	1	5%
2	1	5%
3	5	24%
4	6	29%
5	8	38%

11. Meer gerichte voorlichting aan Turkse ouders over opvoeding en mogelijkheden van opvoedingsondersteuning.

1	0	0%
2	0	0%
3	2	10%
4	8	38%
5	11	52%

12. Meer hulpverlening vanuit eigen Turkse instellingen die werken volgens reguliere kwaliteitseisen.

1	3	14%
2	4	19%
3	4	19%
4	3	14%
5	7	33%

13. Meer mogelijkheden om hulp in de Turkse taal te krijgen (eventueel met een tolk).

1	1	5%
2	2	10%
3	3	14%
4	8	38%
5	7	33%

14. Een actieve positieve er-op-af benadering van hulpverleners bij aanwijzingen dat er problemen zijn.

1	0	0%
2	1	5%
3	3	14%
4	9	43%
5	8	38%

15. Meer inzet vanuit Turkse organisaties om het wantrouwen naar hulpverlening te verminderen.

1	1	5%
2	3	14%
3	4	19%
4	5	24%
5	8	38%

16. Structurele samenwerking tussen Turkse sleutelpersonen en hulpverlening om toegankelijkheid te verbeteren.

1	0	0%
2	0	0%
3	3	14%
4	3	14%
5	15	71%

17. Meer deskundigheidsbevordering voor hulpverleners ten aanzien van intercultureel vakmanschap.

1	0	0%
2	0	0%
3	5	24%
4	3	14%
5	13	62%

18. Meer tijd en flexibiliteit om uitleg te geven en verschillen te overbruggen

1	0	0%
2	0	0%
3	4	19%
4	12	57%
5	5	24%

19. Expliciet rekening houden met culturele achtergrond en godsdienst bij plaatsing in pleeggezin of tehuis.

1	0	0%
2	0	0%
3	3	14%
4	8	38%
5	10	48%

20. Meer hulpverleners met een Turkse achtergrond.

1	1	5%
2	1	5%
3	3	14%
4	8	38%
5	8	38%

Bijlage 3 Samenvatting

De Stichting 'Kleurrijk gezin en jeugd' heeft het NJi de opdracht gegeven om in kaart te brengen in hoeverre er een mismatch is tussen de jeugdzorg aan de ene kant en Turkse jeugdigen en gezinnen aan de andere kant. De stichting is van mening dat er te weinig oog is voor de problemen waarmee Turkse jongeren en hun ouders in Nederland kampen en dat de reguliere hulpverlening onvoldoende aansluit op de Turkse doelgroep. Verder constateert de opdrachtgever dat er veel initiatieven zijn vanuit de Turkse gemeenschap in Nederland, maar dat deze onvoldoende tot duurzame verbeteringen leiden.

Door middel van literatuuronderzoek, focusgroepen van deskundigen, ouders en jongeren en een enquête onder experts hebben wij een antwoord kunnen formuleren op de onderzoeksvragen:

- a. Wat is de aard en omvang van de problemen waarmee Turkse kinderen en jongeren in Nederland te kampen hebben?*
- b. Wat is het huidige aanbod van de jeugdzorg voor de hierboven geconstateerde problemen en voor deze doelgroep en in hoeverre sluit dit aanbod daarbij aan?*
- c. Wat kan de Turkse gemeenschap zelf bijdragen aan hulp en zorg die beter aansluit bij de behoeften van deze doelgroep?*

Hieronder vatten wij de belangrijkste bevindingen samen. Wij beschrijven de aard en omvang van psychosociale en opvoedingsproblemen en de mate waarin vraag en aanbod op elkaar aansluiten. Tevens beschrijven wij de initiatieven die er genomen zijn om de problemen van Turkse gezinnen beter aan te pakken. Zowel initiatieven vanuit de Turkse gemeenschap zelf, als initiatieven vanuit de reguliere instellingen. Tevens hebben wij in kaart gebracht welke activiteiten er bekend zijn die zich expliciet richten op samenwerking tussen de Turkse gemeenschap en de reguliere instellingen om een goede match tussen beiden te realiseren.

Aantallen In Nederland zijn in 2014 ongeveer 122.000 jongeren (0 tot 20 jaar) van Turkse afkomst. Dat is ongeveer 3% van alle jongeren.

Diversiteit De Turkse gemeenschap kent een grote diversiteit. Niet iedereen rekent zich tot een bepaalde subgroep, maar er zijn verschillende etnische achtergronden, religieuze en maatschappelijke stromingen. Van alle etnische groepen in Nederland, kennen de Turken de hoogste organisatiegraad.

Opvoeding Ook bij jonge Turkse gezinnen zijn traditionele opvoedingswaarden die zij van hun ouders hebben meegekregen, nog steeds zichtbaar aanwezig. In vergelijking met de gemiddelde Nederlandse opvoeding ligt er wat minder nadruk op individualisme en zelfstandigheid van het kind en wordt er iets meer accent gelegd op de familiebelangen en groepswaarden. De meeste jonge ouders kiezen voor een mix van 'Turkse' en 'Nederlandse' opvoedingsdoelen. Het zoeken naar een nieuwe balans kan onzekerheid opleveren bij jonge ouders.

Sociaal economische status De maatschappelijke positie van Turken is de afgelopen jaren aanzienlijk verbeterd. In vergelijking met andere migrantengroepen gaat het niet slecht. Toch zijn er nog wel achterstanden en zorgen, waaronder:

- De kennis van de Nederlandse taal is bij Turkse jongeren en hun ouders slechter dan bij andere migrantengroepen.
- Het voortijdig school verlaten is hoger dan bij autochtone leerlingen. Onder de autochtone leerlingen is dat in grote gemeenten 3,2%, bij Turkse leerlingen 5,5%. Even hoog als bij Marokkaanse en Surinaamse leerlingen, maar onder de twee laatste groepen is een sterkere daling te zien.

- De werkloosheid is bij Turks-Nederlandse jongeren 26%, tegenover 10% bij Autochtone jeugd. Marokkaanse jeugd scoort hoger met 37%. Het aantal werkzoekenden in de grote gemeenten ligt bij Turks-Nederlandse jongeren met 4% iets lager dan bij Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse jeugd, maar hoger dan de 2% bij autochtone jeugd.
- In 2013 leeft 26% van de Turkse huishoudens in armoede, tegenover 7% van de autochtone gezinnen.

Minderheidspositie Een aanzienlijk deel van de Turks-Nederlandse jongeren voelt zich binnen het onderwijs, de arbeidsmarkt en de eigen woonomgeving buitengesloten of gediscrimineerd.

Oriëntatie en identiteit Hoewel hoger opgeleide Turkse jongeren zich wel steeds meer op Nederland oriënteren, hebben Turkse Nederlanders, in vergelijking met andere migrantengroepen, een sterke oriëntatie op de eigen (deel)groep. De onderlinge steun en samenhang heeft vele voordelen, maar beperkt ook enigszins de integratie.

Problematiek De problemen van Turks-Nederlandse jongeren kenmerken zich door het volgende:

- De criminaliteit onder Turks-Nederlandse jongeren is in vergelijking met andere migrantengroepen relatief laag, maar wel hoger dan bij autochtone jongeren.
- Psychosociale problematiek komt in Turkse gezinnen vaker voor dan bij autochtonen. Het gaat dan vooral om emotionele problemen bij kinderen en jongeren. Dit soort problemen komen bij Turkse kinderen en jongeren vaker voor dan bij andere migrantengroepen. Gedragsproblemen liggen meer rond het gemiddelde.
- Onder Turkse meisjes (15-24 jaar) komen suïcidepogingen significant vaker voor dan onder autochtone meisjes en dat is bijzonder zorgwekkend

Hulpzoekgedrag en toegankelijkheid van instellingen Er is een mismatch tussen Turkse gezinnen met opvoedingsvragen en jeugdigen met problemen enerzijds en de reguliere jeugdzorg / opvoedingsondersteuning anderzijds. Deze mismatch bestaat uit de volgende facetten:

- Bij de Turkse jeugd worden problemen minder goed gesignaleerd door professionals en door hun ouders.
- Turkse gezinnen worden niet goed en niet tijdig bereikt door reguliere jeugdinstanties voor opvoedingsondersteuning, ggz, pleegzorg en jeugdzorg. Veel Turkse gezinnen komen pas in een laat stadium in aanraking met jeugdzorg, als de problemen al geëscaleerd zijn. Er is veel onbekendheid met de mogelijkheden voor hulp, er is veel wantrouwen naar en angst voor de jeugdzorg, waardoor deze gezinnen niet snel uit eigen beweging naar reguliere instellingen gaan.
- Als het gaat om gezinnen met *ernstige* kind- en opvoedproblematiek zien wij dat 28% van de Turks-Nederlandse gezinnen gebruik maakt van tweedelijnszorg, tegenover 44% van de autochtone Nederlanders. Van alle etnische groepen is dat veruit het laagste percentage.
- De sterke gerichtheid op de eigen gemeenschap, de onderlinge sociale controle en schaamte lijken er aan bij te dragen dat de toegankelijkheid van de reguliere Nederlandse jeugdzorg en opvoedingsondersteuning onvoldoende is en dat deze groep niet tijdig en effectief bereikt wordt. Turkse gezinnen zoeken over het algemeen in eerste instantie in eigen kring hulp en willen voor professionele hulp het liefst een Turkse of Turkstalige hulpverlener.
- Aan de aanbodkant zijn er eveneens drempels. Over het algemeen is er nog onvoldoende maatwerk mogelijk. Er zijn ingewikkelde intakeprocedures, de werkwijze is eenvoudigweg niet voldoende toegesneden op de doelgroep van Turkse gezinnen, medewerkers beschikken over onvoldoende interculturele sensibiliteit, kennis en communicatieve vaardigheden. En het personeelsbestand van de jeugdvoorzieningen is nog weinig divers. De zorg is mede daardoor niet herkenbaar en er wordt nog onvoldoende gebruik gemaakt van de specifieke expertise van Turkse medewerkers.

Initiatieven ter verbetering Er zijn drie soorten initiatieven voor verbetering van de hulp bij problemen van Turkse jeugd. Initiatieven vanuit de Turkse gemeenschap zelf, initiatieven vanuit

reguliere instellingen en initiatieven van beide kanten, die door samenwerking duurzame verbetering van de reguliere zorg voor jeugd willen realiseren.

- **Initiatieven vanuit de Turkse gemeenschap** Er zijn vrij veel initiatieven vanuit de Turkse gemeenschap voor hulp en ondersteuning aan jongeren, door middel van internaten, studiehuisen, weekendscholen, huiswerkbegeleiding, vrouwenorganisaties en jongerenorganisaties. De initiatieven vanuit de eigen gemeenschap sluiten meestal heel goed aan bij de behoeften van Turkse gezinnen. Als het gaat om hulp voor jeugd en gezin vanuit eigen organisaties, kan het een nadeel zijn als het geïsoleerde initiatieven zijn. Wanneer er geen koppeling wordt gemaakt met de reguliere jeugdhulp, sluit de hulp bij doorverwijzing naar reguliere zorg niet altijd goed aan. Ook is er het gevaar dat de hulp aan gezinnen te geïsoleerd blijft, dat er signalen gemist worden en dat het gezin verstoken blijft van meer gespecialiseerde jeugdhulp. Aparte zorg voor Turkse jeugd en gezinnen mag geen alibi zijn voor de reguliere zorg om zich niet verder te ontwikkelen. De respondenten in focusgroepen en de experts in ons onderzoek hebben aangegeven dat het gewenst is dat er meer en beter wordt samengewerkt en dat de reguliere zorg voor iedereen passende zorg zou moeten leveren. Alleen door intensieve en gelijkwaardige samenwerking kan de toegankelijkheid en de kwaliteit van jeugdhulp voor Turkse gezinnen duurzaam verbeteren.
- **Initiatieven vanuit de reguliere jeugdhulp** Er is de afgelopen jaren wel gewerkt aan verbeteringen in de reguliere jeugdhulp, maar te projectmatig en te fragmentarisch. Doordat de afgelopen 4 jaar het politieke commitment voor dit thema is weggefallen worden er nog maar weinig stimuli gegeven om de jeugdhulp te verbeteren op dit gebied. De ingezette koers vanuit het ZonMw programma 'Diversiteit in het Jeugdbeleid' is niet voortgezet en het heeft niet geleid tot een brede en duurzame verbetering van de zorg voor jeugd. Ook binnen het veranderingsproces van de 'transitie van de jeugdzorg' is nauwelijks sprake van aandacht voor diversiteit en het verbeteren van de toegankelijkheid.
- **Initiatieven voor samenwerking** Er zijn in verschillende gemeenten veelbelovende samenwerkingsverbanden tussen migrantenorganisaties en de jeugdhulp geïnitieerd. De samenwerking zorgde voor een laagdrempelige toegang, meer wederzijds vertrouwen en meer deskundigheid bij beroepskrachten. De transitie van de jeugdzorg heeft echter de bestaande structuren veranderd en deze samenwerkingsverbanden zijn daardoor deels op losse schroeven komen te staan.

De belangrijkste aanbevelingen zijn:

Aanbevelingen voor Turkse organisaties

- Zorg voor transparantie en laat zien wat de organisatie precies doet en kan bijdragen aan het oplossen van problemen bij Turkse gezinnen.
- Zorg voor een goede samenwerking met reguliere organisaties binnen het onderwijs, zorg en jeugdhulp, met name de wijkteams voor jeugd.
- Zet een samenwerkingsverband op met de jeugdhulp (jeugdteams in de wijk), waarbij intermediairs vanuit de Turkse gemeenschap als vrijwilligers worden getraind en gecoacht om te worden ingezet om voorlichting te geven aan de eigen achterban en gezinnen, waar nodig, over de brug naar jeugdhulp te begeleiden.
- Vraag aan de gemeente om de vrijwillige inzet te honoreren met een goede structurele inbedding, met goede begeleiding van de vrijwilligers en een goede onkostenvergoeding voor intermediairs.
- Zorg er voor dat vanuit een goede samenwerkingsrelatie de expertise die er is bij de Turkse organisaties en sleutelpersonen ook wordt overgedragen aan de reguliere jeugdhulp

Aanbevelingen voor lokale jeugdhulp

- Houd bij het ontwikkelen van een wijkteam voor jeugd expliciet rekening met de samenstelling van de wijk.
- Zorg voor een gemengde personeelssamenstelling en voor voldoende culturele sensibiliteit en intercultureel vakmanschap in het team door regelmatig te werken aan deskundigheidsbevordering.
- Werk als wijkteam structureel samen met Turkse organisaties / sleutelpersonen om de drempel naar jeugdhulp te verlagen.
- Bied vormen van preventie, ondersteuning en hulp aan die aansluiten bij de vragen en behoeften van de Turkse wijkbewoners. Ontwikkel zo'n aanbod van het wijkteam in samenspraak met deze bewoners.
- Help Turkse ouders om hun wensen en behoeften goed te verwoorden en zorg dat zij goed op de hoogte zijn van het aanbod aan hulp en van hun rechten en plichten.

Aanbevelingen voor gemeenten

- Stimuleer en faciliteer vanuit de gemeente – in wijken met veel Turkse inwoners – de duurzame samenwerking tussen wijkteams en intermediairs uit de Turkse gemeenschap. Zorg er voor dat zelforganisaties een vanzelfsprekend onderdeel zijn van het netwerk in de wijk.
- Stel als gemeente eisen aan de wijkteams voor jeugd om optimaal toegankelijk te zijn en om effectieve jeugdhulp te kunnen bieden aan alle doelgroepen. Iedere gemeente is er volgens de Jeugdwet verantwoordelijk voor rekening te houden met 'de godsdienstige gezindheid, de levensovertuiging en de culturele achtergrond van de jeugdige en zijn ouders' (art. 2.3).
- Zorg er als gemeente voor dat bij de cliëntenparticipatie de verschillende migrantengroepen goed vertegenwoordigd zijn.
- Zorg er als gemeente voor dat er voldoende inzicht is in de etnisch-culturele diversiteit in de verschillende wijken om een passend en toegankelijk aanbod te vormen.
- Zorg voor een goede monitoring van de toegankelijkheid van de jeugdhulp met behulp van de gegevens die aanbieders van jeugdhulp en gecertificeerde instellingen periodiek aanleveren bij het CBS.

Aanbevelingen voor de landelijke overheid en koepelorganisaties

- Ontwikkel handreikingen voor wijkteams over het bereiken van migranten.
- Zet op de praktijk gerichte onderzoeken uit naar Turkse jeugdigen met LVB en met ggz-problemen.

Bijlage 4 Literatuur

- Beem, M.J. van, Hartog, M.R.H. den & Allewijn, E.P.J. (2009). *Interculturele jeugdhulpverlening en intercultureel jongerenwerk: op zoek naar succesfactoren. Diversiteit in het jeugdbeleid: onderzoeksrapportage*. Tilburg: Fontys Hogeschool.
- Bekker, M., & Mens-Verhulst, J. van (2008). *GGz en Diversiteit: Prevalentie en Zorgkwaliteit. Programmeringsstudie Etniciteit en gezondheid voor ZonMw*. Tilburg: Tilburg University.
- Bellaart, H., & Azrar, F. (2003). *Jeugdzorg zonder drempels. Eindverslag van een project over de toegankelijkheid en de kwaliteit van de jeugdzorg voor allochtone cliënten*. Utrecht: FORUM.
- Bellaart, H. (2004) Jeugdzorg en allochtone cliënten. In: M. Reuling (eindredactie) *Handboek Jeugdzorg*, Houten/Diegem: Deel D.4, Bohn Stafleu Van Loghum,
- Bellaart, H. (2007). 'Moeilijk bereikbare doelgroepen of moeilijk toegankelijke instellingen?' In: *Tijdschrift Jeugdbeleid*, jaargang 1, nummer 2, p. 125-130.
- Bellaart, H., & Pehlivan, A. (2011a). *Beleidsstrategisch onderzoek naar bereik en toegankelijkheid jeugdvoorzieningen*. Utrecht: FORUM.
- Bellaart, H. & Pehlivan, A. (2011b). *Met één hand kun je niet klappen. Migrantenorganisaties en jeugdvoorzieningen werken samen aan toegankelijke hulp voor migrantengezinnen*. Utrecht: FORUM.
- Bellaart, Hans (2012) Overbruggen van cultuurverschillen in de opvoeding. In: Y. te Poel, D. Geraci, J. van Driel en P. Termaat: *Interculturele diagnostiek bij kinderen en jongeren*. NIP/NVO, Utrecht.
- Bellaart, Hans (2013). *Opvoeden doen we samen. Laagdrempelige opvoedingsondersteuning in multi-etnische wijken*. Utrecht: FORUM.
- Bellaart, Hans (2014). *Diversiteit in transitie. Aandacht voor effectief bereik van migrantengezinnen in de transitie van de jeugdzorg*. Utrecht: FORUM.
- Berg, G. van den (2010). 'Hulpverlening weet migrantenjeugd slecht te vinden. Interventies houden geen rekening met culturele verschillen'. In: *Jeugd en Co Kennis*, 2, p. 8-17.
- Berg, G. van (2011). 'Preventie en vroeghulp voor migrantenjeugd. Hoe bereik je hen en hoe kun je bij hen iets bereiken?' In: *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, 50, 10, p. 483-494.
- Bergen, D.D. van, Smit, J.H., Balkom, A.J. van, Ameijden, E. van, & Saharso, S. (2008). Suicidal ideation in ethnic minority and majority adolescents in Utrecht, the Netherlands. In: *Crisis 2008*; 29(4): 202-208.
- Bergen, D.D. van, Eikelenboom, M., Smit, J.H., Looij-Jansen, P.M. van de, Saharso, S. (2010) Suicidal behavior and ethnicity of young females in Rotterdam, the Netherlands: rates and risk factors. In: *Ethn Health 2010*; 1-16.
- Bevaart, F. (2013). *Ethnic differences in pathways in care for young children with problem behaviour*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam (www.artsennet.nl).
- Booi, H., Crok, S., Broeke, T. ten, Linderman, E. & Slot, J. (2006). *Diversiteit in perspectief*. Amsterdam: Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Boom, J. de, Wensveen, P. van, Hermus, P., Weltevrede, A., & San, M. van (2014). *Marokkaanse Nederlanders 2013. De positie op de terreinen van onderwijs, arbeid en uitkering en criminaliteit (meting 4)*. Rotterdam: Risbo, Erasmus Universiteit.

- Boon, A.E., Haan, A.M. de, & Boer, S.B.B. de (2010). 'Verschillen in etnische achtergrond van forensische en reguliere jeugd-ggz-cliënten'. In: *Kind en adolescent*, jaargang 31, nummer 1, p. 16-28.
- Boon, A.E., Haan, A.M. de & Boer, S.B.B. de (2011). 'Te weinig kinderen van niet-westerse herkomst komen in de jeugd-ggz. Cijfermatige onderbouwing van een maatschappelijk probleem'. In: *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 50, p. 181-190.
- Bosscha, B. (2011). *Een cultuur van angst? Een exploratief onderzoek naar de (achtergronden van) angstgevoelens van Marokkaanse en Turkse Nederlanders binnen de Nederlandse maatschappij*. Masterthesis. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Bot, S., Roos, S. de, Sadiraj, K., Keuzenkamp, S., Broek, A. van den, Kleijnen, E. (2013). *Terecht in de jeugdzorg. Voorspellers van kind- en opvoedproblematiek en jeugdzorggebruik*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Broek, A. van den, & Kleijnen, E. (2011). 'Gebruik van hulp bij opvoeding, onderwijs, gezondheid en seksualiteit. Voorzieningen bereiken migranten niet altijd'. In: *Jeugd en Co Kennis*, 2001, 1, p. 37-48.
- Broek, A. van den, Kleijnen, E., & Keuzenkamp, S. (2010). 'Naar Hollands gebruik?' *Verschillen in gebruik van hulp bij opvoeding, onderwijs en gezondheid tussen autochtonen en migranten*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Bulsink, D. (2013). *Interview met Aysel Disbudak over Turkse jeugd met een lichte verstandelijke beperking*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Canatan, K., Popovic, M., & Edinga, R. (2005). *Maatschappelijk actief in moskeeverband. Een verkennend onderzoek naar de maatschappelijke activiteiten van en het vrijwilligerswerk binnen moskeorganisaties en het gemeentelijk beleid ten aanzien van moskeorganisaties*. 's-Hertogenbosch: Ihsan.
- Dagevos, J., Gijsberts, M., & Andriessen, I. (2012). 'Migratie en integratie'. In: *SCP, Startklaar voor vier jaar. Een verkenning van publieke prestaties voor de kabinetsformatie 2012* (p. 67-80). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Distelbrink, M., Pels, T., Tan, S., & Aarts, W. M.m.v. Esmæ Mahdi el Yakoubi en Esmâ Salama (2013). *Coach je kind, theoretische onderbouwing. Methodiekhandleiding deel 2*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Distelbrink, M., Pels, T. e.a. (2012) *Ouderschap versterken. Literatuurstudie over opvoeding in migrantengezinnen en de relatie met preventieve voorzieningen*. Utrecht, Verwey Jonker Instituut.
- Doelman-van Geest, H.A., Essen, A.M. van, & Plug, A.M. (2010). *Risicojeugdigen in het pedagogische hulpaanbod en de jeugdzorg. Het bereik van allochtone jeugdigen en jeugdigen uit eenoudergezinnen in Zuid-Holland*. Den Haag: Tympaan Instituut.
- Dorrestein, A., & Nauta, K. (2010). *Tegen de wind in. Ervaringen van Brabantse allochtone jongeren en hun ouders met het opgroeien en opvoeden in de Nederlandse samenleving*. Tilburg: het PON.
- Durgel, E. (2011) *Parenting beliefs and practices of Turkish immigrant mothers in western Europe*. Proefschrift Universiteit Tilburg.
- Eldering, L. (2014). *Cultuur en opvoeding. Interculturele pedagogiek in ecologisch perspectief*. Rotterdam: Lemniscaat.
- Fassaert, T.J.L. (2011). *Ethnic differences and similarities in care for anxiety and depression in the Netherlands*. Utrecht: FORUM.

- Felten, H. (2011). *Als meiden geen uitweg zien*. Utrecht: Movisie.
- FORUM Instituut voor Multiculturele Vraagstukken (2011). *Factbook Turkse Nederlanders*. Utrecht: FORUM.
- Gaag, R. van der & Speet, B. (2010). 'Verschillen tussen allochtone en autochtone cliënten. Bureau Jeugdzorg Utrecht onderzoekt indicaties voor vrijwillige geïndiceerde jeugdzorg'. *Jeugdennis*, 17 december 2010.
- Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en statistiek, O+S (2007). *Sociaal kapitaal van Amsterdamse jongeren*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.
- Gennip, N. van (2011). *Ethnic diversity in youth care organisations: a study into the relationship between ethnic background, status configuration, job satisfaction and turnover intention*. Tilburg: Universiteit Tilburg.
- Gerritsen, D. (2012). *Citizenship experiences of young migrants: optimism and disadvantages*. Utrecht: Universiteit Utrecht. <http://igitur-archive.library.uu.nl/dissertations/2012-0621-200502/UUindex.html>
- Gezondheidsraad (2012). *Psychische gezondheid en zorggebruik van migrantenjeugd*. Den Haag. Gezondheidsraad, publicatienr. 2012/14.
- Gijsberts, M., Huijnk, W., & Dagevos, J. (2012). *Jaarboek Integratie 2011*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Haan, A.M. de (2014). *Ethnic minority youth in youth mental health care: utilization and dropout*. Proefschrift Universiteit van Leiden, 10 september 2014.
- Heineke, D., e.a. (2012) *Bereik bereikt? Een onderzoek naar het bereik van CJG's onder migrantengezinnen*. Utrecht: Conclusion.
- Huiberts, A., Meeus, W., Oosterwegel, A., & Vollebergh, W. (2002). Verbondenheid en autonomie bij Nederlandse en Marokkaanse jongeren. Een studie vanuit het individualisme-collectivisme perspectief. In A.M.P. Huiberts (red.), *Individualisme en collectivisme in de adolescentie. Studies onder Nederlandse, Marokkaanse en Turkse jongeren* (pp. 81-99). Enschede: PrintPartners Ipskamp.
- Huijbertsen, S., (2004). *Investeren in allochtone zelforganisaties? Een onderzoek naar sociaal kapitaal in het integratiebeleidsproces in Arnhem en Ede*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Huijnk, W., Gijsberts, M., & Dagevos, J. (2014). *Jaarrapport Integratie 2013*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Ince, D. & Berg, G. van den (2010). *Overzichtsstudie interventies migrantenjeugd. Ontwikkelingsstimulering, preventie en vroeghulp*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. http://www.nji.nl/nl/Overzichtstudie_interventies.pdf.
- Johnson, B.R. (2002). *Objective Hope, assessing the effectiveness of Faith-Based Organisations: a review of the literature*. New York: Center for research on religion and urban civil society Manhattan Institute.
- Kalthoff, H. (2009). 'Opvoedingsondersteuning aan migrantengezinnen schiet tekort'. In: *Jeugd en Co Kennis, jaargang 3, nummer 4, pagina 8-18*. Te downloaden via www.jeugdenco.nl > Archief > Kennis tijdschrift > 2009 > Inhoudsopgave Kennis nummer 4 -2009.
- Keune, C., Boonstra, N., & Overgaag, A. (m.m.v. Snel, E., Duyvendak, J., & Nieborg, S.) (2002). *'Mijn vrienden ken ik van de straat'. Vrijtijdsbesteding van jonge Turken en Marokkanen in de openbare stedelijke ruimte*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

- Laan, A.M. van der, Goudriaan, H., & Weijters, G. (2014). *Monitor jeugdcriminaliteit. Ontwikkelingen in de aantallen verdachten en strafrechtelijke daders 1997 t/m 2012*. Den Haag: WODC.
- Landelijke Jeugdmonitor (2013). *Jaarrapport 2013*. Den Haag/Geleen: CBS.
- Leeuwen, M. van, & Bellaart, H. (2014). *‘Wat gaat er goed in jullie gezin?’ Transformatie van het maatschappelijk domein in de praktijk*. Utrecht/Zaandam. Pharos/GGD Zaanstreek-Waterland.
- Looij-Jansen, P.M. van de, Bun, C.J.E., Butte, D., & Wilde, E.J. de (2003). De samenhang tussen psychisch welbevinden en gezinsfactoren bij Turkse en Nederlandse adolescenten. *Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen*, 81(4), 189-195.
- Maliepaard, M., & Gijsberts, M. (2012). *Moslim in Nederland. Onderzoek naar de geloofsbeleving van Moslims in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Ministerie van VWS/CBS (2014). *Jaarrapport 2014. Landelijke Jeugdmonitor*. Den Haag: ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport/CBS.
- Ministerie van SZW (2013). *Landelijk kwaliteitskader privaat gefinancierde internaten*. Den Haag: ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- Mutsaers, K., & Ince, D. (2010). *Wat werkt bij migrantenjeugd?* Utrecht, Nederlands Jeugdinstituut. Te downloaden via www.nji.nl/diversiteit > Praktijk > Wat werkt?
- Nederlands Jeugdinstituut (2009). *De kracht van jongeren. Acht veelbelovende diversiteitsprojecten. Onderzoek 2009: nog weinig oog voor migrantenjeugd*. Utrecht: NJi.
- Nijsten, C. (1998). *Opvoeding in Turkse gezinnen in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Oort, F. van (2006). *Emotional and behavioral problems of Turkish adolescents and young adults in the Netherlands*. Rotterdam: Optima Grafische Communicatie.
- Öry, F.G. (red.) 2003. *Toegankelijkheid van de Ouder- en Kindzorg voor Marokkaanse en Turkse gezinnen*. Leiden: TNO Preventie en Gezondheid.
- Pels, T. (red.) (2000). *Opvoeding en integratie. Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en de pedagogische afstemming tussen gezin en school*. Assen: Van Gorcum.
- Pels, T. (2004). Zorg voor het allochtone gezin. De spanning tussen vraagsturing en beschaving. *Tijdschrift voor de Sociale Sector*, jaargang 58, nummer 3, p. 26-33.
- Pels, T., & Gruijter, M. de (2006). *Emancipatie van de tweede generatie. Keuzen en kansen in de levensloop van jonge moeders van Marokkaanse en Turkse afkomst*. Assen: Van Gorcum.
- Pels, T. e.a. (2006b). *Pedagogiek in Ayasofya moskee*. Utrecht: Forum.
- Pels, T., Distelbrink, M., & Postma, L. (2009). *Opvoeden in de migratiecontext. Review van onderzoek naar de opvoeding in de gezinnen van nieuwe Nederlanders*. Utrecht, Verwey-Jonker Instituut.
- Pels, T., Distelbrink, M. & Tan, S. (2009). *Meetladder Diversiteit Interventies. Verhoging van bereik en effectiviteit van interventies voor (etnische) doelgroepen*. Utrecht, Verwey-Jonker Instituut.
- Pels, T., Gruijter, M. de, & Los, V. (2013). *Bouwstenen voor gemeentelijk jeugdbeleid. Vroegsignalering en hulp bij internaliserend probleemgedrag van adolescenten uit migrantengezinnen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

- Phalet, K., & Schönflug, U. (2001). Intergenerational transmission of collectivism and achievement values in two acculturation contexts. The case of Turkish families in Germany and Turkish and Moroccan families in the Netherlands. In: *Journal of cross-cultural psychology*, 32(2), 186-201.
- Rap, S., Liefwaard, T., & Rodrigues, P. (red.) (2014). *Kinderrechtenmonitor 2014*. Den Haag/Leiden: De Kinderombudsman/Universiteit Leiden.
- Sahin, A. (2014). Interview met de directeur van het Schoolinternaat El Biruni in Rotterdam. Rotterdam. *Maandblad Dogus*. 2014/nr.9
- Selten, J.-P., Laan, W., Kupka, R., Smeets, H., & Os, J. van (2011). 'Meer kans op depressie en psychose bij allochtonen.' *Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde*, 21-4-2011.
- Smeets, E., Driessen, G., Elfering, S., & Hovius, M. (2009). *Allochtone leerlingen en speciale onderwijsvoorzieningen*. Nijmegen: RUN/ITS.
- Staarman, M. (2011). *Moslimpleegzorg en cultuur*. Masterthesis. Universiteit Leiden, december 2011.
- Staring, R., Geelhoed, F., Aslanoglu, G., Hiah, J., & Kox, M. (2014). *Maatschappelijke positie van Turkse Nederlanders: ontwikkelingen en risico's op criminaliteit en radicalisering*. Erasmus Universiteit Rotterdam Erasmus - School of Law, WODC. Den Haag. Boom Lemma
- Sterckx, L., Dagevos, J., Huijink, W., & Lisdonk, J. van (2014). *Huwelijksmigratie in Nederland. Achtergronden en leefsituatie van huwelijksmigranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Stevens, G.W.J.M., Pels, T.V.M., Vollebergh, W.A.M., Bengi-Arslan, L., Verhulst, F.C., & Crijnen, A.A.M. (2005). Emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse, Turkse en Nederlandse 4- tot 18-jarigen in Nederland. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 47 (2005) 11, 779-786.
- Stichting IHSAN (2007). *Werken met Pleegzorg, een methodiek voor moslimpleegzorg*. Den Bosch/Eindhoven: IHSAN.
- Sunier, T. (1996). *Islam in beweging: Turkse Jongeren en islamitische organisaties*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Sunier, T. en N. Landman (2014). *Turkse islam. Actualisatie van kennis over Turkse religieuze stromingen en organisaties in Nederland. Een literatuurstudie in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid*. Den Haag: ministerie van SZW.
- Türkiye Bütük Millet Meclisi insan Haklarini Inceleme Komisyonu (2013). *Almanya, Hollanda ve Belçika gençlik dairelerinin Türkiye kökenli çocuklara yönelik uygulamalarına ilişkin inceleme raporu*. Ankara.
- VOBC (2014). [Factsheet Jeugdigen met een lichte verstandelijke beperking](#). VOBC, Vereniging van Orthopedagogische Behandelcentra.
- Vries, H. de, (2006). Religion and media: a political theological problem. In: WRR, *Geloven in het publieke domein: verkenningen van een dubbele transformatie*. Den Haag/Amsterdam: Amsterdam University Press, 447-473.
- Wakker, A. van de (2006). *Wederzijds onbegrip: Je hoeft me niets te geven, als je me maar begrijpt! Allochtonen en knelpunten in de zorg*. Tilburg: het PON.
- Wissink I.B. , Dekovic M, Marie MA (2006). Parenting behaviour, quality of the parent adolescent relationship, and adolescent functioning in four ethnic groups. In: *Journal of Early Adolescence* 26, 133- 159.

- WRR, (2006) *Geloven in het publieke domein: verkenningen van een dubbele transformatie*. Den Haag/Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Zeijl, E., Crone, M., Wiefferink, K., Keuzenkamp, S., & Reijneveld, M. (2005). *Kinderen in Nederland*. Den Haag/Leiden: Sociaal en Cultureel Planbureau/ TNO Kwaliteit van Leven.
- ZonMw (2013). *Externe evaluatie Programma Vrijwillige inzet voor en door jeugd en gezin & Programma Diversiteit in het Jeugdbeleid*. Den Haag: ZonMw.
- Zwirs, B.W., Burger, H, Schulpen, T.W., & Buitelaar, J.K. (2006). Different treatment thresholds in non-Western children with behavioral problems. In: *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 2006; 45(4): 476-483.

Het Nederlands Jeugdinstituut

Het Nederlands Jeugdinstituut is het landelijk kennisinstituut voor jeugd- en opvoedingsvraagstukken. Het werkterrein van het Nederlands Jeugdinstituut strekt zich uit van de jeugdgezondheidszorg, opvang, educatie en jeugdwelzijn tot opvoedingsondersteuning, jeugdzorg en jeugdbescherming evenals aangrenzende werkvelden als onderwijs, justitie en internationale jongerenprojecten.

Missie

De bestaansgrond van het Nederlands Jeugdinstituut ligt in het streven naar een gezonde ontwikkeling van jeugdigen, en verbetering van de sociale en pedagogische kwaliteit van hun leefomgeving. Om dat te kunnen bereiken is kennis nodig. Kennis waarmee de kwaliteit en effectiviteit van de jeugd- en opvoedingssector kan verbeteren. Kennis van de normale ontwikkeling en opvoeding van jeugdigen, preventie en behandeling van opvoedings- en opgroeioproblemen, effectieve werkwijzen en programma's, professionalisering en stelsel- en ketenvraagstukken. Het Nederlands Jeugdinstituut ontwikkelt, beheert en implementeert die kennis.

Doelgroep

Het Nederlands Jeugdinstituut werkt voor beleidsmakers, staffunctionarissen en beroepskrachten in de sector jeugd en opvoeding. Wij maken kennis beschikbaar voor de praktijk, maar genereren ook kennisvragen vanuit de praktijk. Op die manier wordt een kenniscyclus georganiseerd, die de jeugdsector helpt het probleemoplossend vermogen te vergroten en de kwaliteit en effectiviteit van de dienstverlening te verbeteren.

Producten

Het werk van het Nederlands Jeugdinstituut resulteert in uiteenlopende producten zoals een infolijn, websites, tijdschriften, e-zines, databanken, themadossiers, factsheets, diverse ontwikkelings- en onderzoeksproducten, trainingen, congressen en adviezen.

Meer weten?

Wilt u meer weten over het Nederlands Jeugdinstituut of zijn beleidsterreinen, dan kunt u terecht op onze website www.nji.nl.

Wilt u op de hoogte blijven van nieuws uit de jeugdsector? Neem dan een gratis abonnement op onze digitale *Nieuwsbrief Jeugd*.